

У нумары:

Узаемапазнанне народаў

Традыцыя мастацкіх узаемаперакладаў узнаўляецца.

Стар. 2

Патрэбны дапаможнік

Кніга для замежных грамадзян, якія выбралі Беларусь месцам сваёй вучобы.

Стар. 7

Жывапісная разняволенасць

Разнабаковасць творчых памкненняў мастака Леаніда Данеліі.

Стар. 10

Літаратары ўсміхаюцца

Штомесячная старонка сатыры і гумару.

Стар. 13

Беластоцкай «Белавежы» — паўстагоддзя

Чарговы выпуск рубрыкі «Суайчыннікі ў свеце».

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Самы першы «Colorfest»

Мастакі з розных еўрапейскіх краін (у іх ліку Англія і Армения, Беларусь, Германія і Грузія, Італія, Літва, Малдова, Украіна і Эстонія), а таксама з Канады прадставілі свае работы на I Мінскай міжнароднай біенале сучаснага жывапісу «Colorfest». Яе арганізавалі грамадскае аб'яднанне «Міжнародная гільдыя жывапісцаў» ды Нацыянальная бібліятэка Беларусі, у чатырох выставачных галерэях якой і разгарнулася гэтая маштабная экспазіцыя.

Выстаўка такога кшталту, як і яе папярэдніца «Art-лінія», што прадстаўляла дасягненні сусветнай графікі, — сапраўдная прэм'ера ў сваім жанры. Што мелі на мэце яе арганізатары? Стварэнне станоўчага іміджу Беларусі на еўрапейскай мастацкай арэне, падтрымку выяўленчага мастацтва і аўтараў, чые работы вылучаюцца артыстычнымі вартасцямі, а таксама спрыянне міжнароднаму аўтарытэту нашай краіны, развіццю творчых і сяброўскіх сувязяў. «Colorfest» прабудзе ў Нацыянальнай бібліятэцы да 1 жніўня, але ўжо ў дзень адкрыцця біенале можна было віншаваць яе аргкамітэт з уражлівым і паспяховым праектам.

Энергетыка жывапісных палотнаў, яскравыя і нечаканыя праявы творчага інтэлекту ды загадкавай логікі пачуццяў праз мудрагелістую рытміку фарбаў, плюс мажорная музыка брас-квінтэта, маладзёжны танец і, вядома ж, узнёслы настрой

гасцей ды ўрачыстыя словы... Што яшчэ трэба для паўнавартаснага адчування свята! Да таго ж, менавіта на вернісажы адбылася цырымонія ўзнагароджвання мастакоў, чые работы вылучыла міжнароднае кон-

курснае журы на чале з патрыярхам беларускага жывапісу Гаўрылам Вашчанкам.

Больш як дзесятак мастакоў атрымалі дыпламы розных ступеняў за артыстычнае вырашэнне, за высокую тэхніку выканання і г.д.

Гэта армянскія майстры Рыгор Данелян, Шата Васканыян, Саркіс Амамбашан, эстонскія — Мары Роасвалт, Ян Элькен, беларускія мастакі Руслан Вашкевіч, Фёдар Ястраб, Дзмітрый Сурыновіч, іх літоўскія калегі Аўгустінас Савіцкас, Аляксандр Вазбінас; Эмануэль Вентані з Італіі, Уладзімір Смірноў з Малдовы, Арцём Валакіцін з Украіны... Гран-пры ўручаны італьянскаму жывапісцу Рафаэлю дэ Роза.

Галоўны куратар праекта Фёдар Ястраб звярнуў увагу на тое, што першая мінская біенале «Colorfest» прадэманструе ўсім зацікаўленым наведнікам відавочныя змены, якія адбываюцца ў традыцыйных жанрах пад уплывам рэчаіснасці, паспрыяе нашаму далучэнню да сённяшніх еўрапейскіх узораў жывапісу. Да таго ж, новае свята выяўленчага мастацтва запачаткуе добрую перспектыву традыцыю і створыць умовы для далейшага развіцця рознабаковых кантактаў Беларусі з іншымі краінамі ў сферы культуры і творчасці.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: у суладзі з музыкай — жывапісная «Экспрэсія душы» італьянскага мастака Эмануэля Вентані.

Фота аўтара

Людзі і лялькі

Беларускаму дзяржаўнаму тэатру лялек споўнілася 70. Дзень яго заснавання — 14 чэрвеня 1938 года. А 15 ліпеня таго ж года можна лічыць днём яго творчага нараджэння і ўрачыстага адкрыцця: тады паказам спектакля «Па шчупакавай волі» заявіў пра сябе новы калектыў. Яго першае дзесяцігоддзе звязана з працаю ў Гомелі. У маі 1949-га тэатр быў расфарміраваны і неўзабаве пераствораны ўжо ў Мінску. Да пачатку сямідзесятых ён складаўся з двух аўтаномных калектываў, якія працавалі на беларускай і рускай мовах, адрозніваліся рэпертуарам. Перыяд плённых мастацкіх пошукаў і прафесійнага сталення тэатра звязаны з імем Анатоля Ляляўскага, які ў 1956 — 86 гадах быў тут галоўным рэжысёрам. У 1986-м яго пераемнікам стаў сын — Аляксей Ляляўскі.

Калі дзеці гуляюць з лялькамі — гэта нармальна і завецца развіццём. Калі дарослыя гуляюць з лялькамі дзеля дзяцей ды іншых дарослых — гэта таксама нармальна і завецца лялечным тэатрам. Калі лялькі гуляюць з дзецьмі ці дарослымі, бо тыя ўспрымаюць іх як рэальных істот, — гэта, здаецца, псіхічная неадэкватнасць аль-

бо спроба чалавека збегчы ад рэальнасці, яе цяжкасцяў і праблем. Ды самая шматстайная і універсальная форма стасункаў чалавека і лялькі, вядома ж, — тэатр. І наша гаворка сёння — пра Беларускі дзяржаўны тэатр лялек, які ў сезоне 2008-2009 гадоў адзначыць свой юбілей.

«Нагледзячы на тое, што

тэатр стварылі ўлетку, мы вырашылі адзначыць юбілей у кастрычніку, калі ўсе нашыя сябры будуць ужо не на гастроліх ці вакацыях, — расказвае галоўны рэжысёр Аляксей Ляляўскі. — Зрэшты, мы ж не падпісанне паперкі святкуем, а з'яўленне спектакляў, пачатак нармальнай працы тэатра. Мы не плануем юбілейны гастрольны тур

па Беларусі — замест уласных гастроліў у нас будзе міжнародны фест лялечных тэатраў, які пройдзе на пачатку кастрычніка ў Мінску. Плануем запрасіць сваіх старых і новых сяброў з іх спектаклямі, каб усе мы разам і парадаваліся таму, што лялечны тэатр існуе ў свеце».

(Працяг на стар. 11)

Скарбонка самабытнасці

Стала ўжо добрай традыцыяй праводзіць на базе Чэрвеньскай цэнтральнай раённай бібліятэкі краязнаўчыя чытанні "Бібліятэка і культурная спадчына раёна".

У чэрвені 2008 года ў чытальнай зале бібліятэкі сабраліся на чарговую чацвёртую па ліку, сустрэчу людзі, неабякавыя да свайго мінулага, да гісторыі Бацькаўшчыны. Гэта мясцовыя краязнаўцы, настаўнікі, журналісты, бібліятэкары, музейныя работнікі. Прысвяцілі чытанні 70-годдзю Мінскай вобласці. Вядучая Галіна Ніціеўская адкрыла сустрэчу прэзентацыйнай кнігі настаўніка Хутарскай сярэдняй школы П. Сакава "Сцяжынкамі жыцця".

З вялікай цікавасцю слухалі прысутныя паведамленне старшага навуковага супрацоўніка Чэрвеньскага краязнаўчага музея І. Вабішчэвіч пра лёс франтавога лётчыка В. Сямёнычава. Рускі паходжаннем, ён змагаўся з ворагам на тэрыторыі нашага раёна, і толькі нядаўна паведаміў пра гэта ў сваіх лістах з Цвяры супрацоўнікам музея.

Настаўнік гісторыі Лядзенскай СШ Ю. Бабіч увазе прысутных прадставіў "Нарысы роднага краю: вёска Ляды ў 20 — 30 гады XX стагоддзя".

Бібліятэкар Майзароўскай сельскай бібліятэкі З. Дзмітровіч прыемна здзівіла прысутных колькасцю прыказак і прымавак, якія ўжываюцца яе аднавяскоўцамі. Тэма яе выступлення — "Каму народ насаты, каму сіцец паласаты: прыказкі і прымаўкі вёскі Майзарова і вакол іх".

Напрыканцы сустрэчы адбылася прэзентацыя нарыса пра былога кіраўніка Натальеўскага народнага хору І. Няборскага. Аўтар невялічкай кніжкі — А. Каўка, наш зямляк, гісторык і літаратуразнавец, доктар філалагічных навук, кандыдат гістарычных навук, узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Краязнаўства — дзівосная скарбонка самабытнасці, непаўторная, невычарпальная і кожны пражыты год — гэта прыступка да новага, нязвяданага ў гісторыі роднага краю, а таму — наперадзе новыя сустрэчы, на якія мы запрашаем усіх, хто працуе на ніве краязнаўства.

Людміла ВОЙЦІК
дырэктар Чэрвеньскай ЦБС

Шукайма папараць-кветку

Цудоўная падзея адбылася на днях у літаратурна-музычным салоне "Ліра", створаным пры Слуцкай гарадской дзіцячай бібліятэцы: юныя чытачы зноўку сустрэліся з гурткоўцамі Цэнтра дзіцячай творчасці. На гэты раз тэатральны калектыў пад кіраўніцтвам Валяніны Мельцавай паставіў спектакль па п'есе нашай зямлячкі, беларускай пісьменніцы Галіны Каржанеўскай "Шукайце папараць-кветку".

З даўніх пор на Беларусі існуе павер'е, што раз у год, на Купале, апоўначы ў лясным гушчары мігальным агеньчыкам зацвітае кветка папараці. Хто зможа сарваць яе — будзе разумець гаворку дрэў, шэпт травы, мову жывёл і птушак. Больш таго, шчасліўцу адкрыюцца схаваныя ў зямлі скарбы. Але сарваць яе можа толькі адважны і сумленны чалавек, бо ахоўваюць яе розныя пачвары. Легенда пра папараць-кветку атрымала шырокае распаўсюджванне ў нацыянальнай літаратуры і мастацтве.

Пасля спектакля адбылася шчырая размова, падчас якой юныя артысты адказалі на шматлікія пытанні гледачоў пра выбар рэпертуару, работу над пастаноўкай спектакля, падзяліліся планами на будучае.

Алена ЖАКЕНАВА,
бібліятэкар Слуцкай гарадской дзіцячай бібліятэкі

Узаемапазнанне народаў

У прадмове да нізкі вершаў сучаснай паэзіі Сербіі, змешчанай у пятым нумары часопіса "Польмя", Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Сербіі ў Беларусі Срэчка Джукіч зазначыў, што так ці інакш, глабалізацыя прывяла да вельмі цяжкага і бядоўнага стану амаль усе былыя сацыялістычныя краіны на чале з СССР. Калі ж браць агульнаеўрапейскі кантэкст, то ў 90-я гады XX стагоддзя найбольш раз-

буральнай па ўсіх параметрах яна стала на тэрыторыі былой Югаславіі: прынесла грамадзянскія войны са шматлікімі трагічнымі наступствамі — незлічонымі чалавечымі ахвярамі, бежанцамі, каласальным матэрыяльным уронам, перакройваннем межаў і г.д. Цяпер мы маем падзеленыя на кавалкі Балканы з мноствам дробных краін, колькасць якіх яшчэ не канчатковая...

Натуральна, што сапраўдныя сербскія пісьменнікі бялоуча перажываюць падзеі, звязаныя з Косаўскім краем, гэтаксама як і ўвесь драматызм гістарычных выпрабаванняў свайго народа. Гэта, ды і быццёвыя праблемы сербства ўвогуле, знаходзяць глыбокае і шматаспектнае адлюстраванне ў падборцы паэзіі, якая прапанавана чытачам "Польмя", самага аўтарытэтычнага літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса Беларусі. Пасол верыць, што гэтая публікацыя паслужыць узаемапазнанню беларускага і сербскага народаў, умацаванню братэрскіх адносін, а галоўнае — сцвярдзэнню праўды, дзякуючы якой можам уратавацца мы і можа ўратавацца наш свет.

Сучасная паэзія Сербіі ў выданні прадстаўлена такімі творцамі, як Дэсанка Максімавіч, Слабадан Ракіціч, Адам Пуслаіч, Джока Стоічыч, Ранка Ёвавіч, Момір Лазіч...

Прафесар Іван Чарота ў паляслоўі да вершаў падкрэсліў,

што на тэрыторыі Косава і Метохіі ў дэметры ста кіламетраў знаходзіцца больш як тысяча дзвесце сербскіх храмаў. Косава — гэта сербскі Іерусалім. Не проста частка этнічнай тэрыторыі, не толькі скарбніца культуры, калыска нацыі, цэнтр дзяржаўнасці, ахвярнік

свабоды... а сарцавіна, сэрца. Да слова, Іван Чарота — аўтар прадмовы і перакладу вершаў.

Так, з нагоды друкавання сербскай паэзіі, у госці да Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Сербіі ў Беларусі Срэчкі Джукіча завіталі галоўны рэдактар часопіса "По-

льмя" Мікола Мятліцкі, рэдактар аддзела паэзіі выдання Вадзім Спрычан і прафесар Іван Чарота. Мікола Міхайлавіч урачыста ўручыў дыпламату пяты нумар часопіса "Польмя", дзе змешчана падборка сучаснай паэзіі Сербіі.

Шла шчырая, адкрытая размова пра далейшае супрацоўніцтва, пра літаратуру, пра міжнародныя літаратурныя форумы, на якіх заўсёднымі гасцямі былі беларускія пісьменнікі, пра культурныя стасункі паміж дзвюма краінамі пра цікавасць для турыстаў шматлікіх помнікаў славянскай культуры.

Срэчка Джукіч выказаўся пра большую прысутнасць усіх кірункаў беларускай культуры ў Сербіі. Бо мы сёння менш ведаем адно пра аднаго, чым раней, а найчасцей, як вынікае з навасных праграм, толькі з дрэннага боку: крымінал, бедствы, а звычайнага жыцця, дзясягненняў не ведаем. На жаль, палітыка цяпер больш прагматычная, але ж век кнігі значна большы, чым у машын. Таксама дыпламат выказаў удзячнасць Івану Чароту за папулярызаванне ў Беларусі вельмі багатай сербскай літаратуры і культуры ўвогуле.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымку: галоўны рэдактар часопіса "Польмя" М. Мятліцкі перадае экзэмпляр выдання Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму Паслу Сербіі ў Беларусі Срэчку Джукічу.

Фота аўтара

Гімн народнаму майстру

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" пабачыла свет манаграфія-альбом пра народнага майстра, разьбяра па дрэве Мікалая Васільевіча Тарасюка, які жыве ў вёсцы Стойлы Пружанскага раёна. Аўтар манаграфіі — кандыдат мастацтвазнаўства Вольга Лабачэўская.

У Брэсце ў мастацкім музеі, які з'яўляецца філіялам абласнога краязнаўчага музея і размешчаны ў Брэсцкай крэпасці, адбылася прэзентацыя альбома "Сялянская Энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка". Сёння шмат гавораць і пішуць пра гэтага унікальнага майстра. Закладзены ім на ўласнай сядзібе музей "Успаміны Бацькаўшчыны" прыцягвае ўвагу не толькі мясцовых жыхароў (у Стойлах, праўда, жыве адзін толькі Мікалай Васільевіч), але і турыстаў, цікаўных да айчыннага мастацтва людзей як з Берасцейшчыны, і Беларусі ўвогуле, так і з далёкага замежжа. Вольга Лабачэўская як, дарэчы, і загадчык аддзела традыцыйнай культуры Брэсцкага грамадскага культурнага цэнтра Ларыса Быцко, — з кагорты тых уважлівых да народнай творчасці рупліўцаў, што не

пашкадавалі многіх гадоў жыцця на ўвагу да Тарасюка і падобных яму народных талентаў. Пра гэта гаварылася і на прэзентацыі. Альбом-манаграфія не проста дапаўняе рознапланавыя газетныя артыкулы пра Мікалая Васільевіча, а з'яўляецца навуковым і публіцыстычным гімнам і майстру-адзіночцы, і ўсім разьбярам, ды ўвогуле народнаму мастацтву.

Выданнем "Сялянскай Энцыклапедыі..." закладзена важная традыцыя грунтоўнага навуковага разгляду з'яўшчальнага творчасці Тарасюка на манаграфічным узроўні з публікацыяй вялікага ілюстрацыйнага матэрыялу. Падчас прэзентацыі падумалася і пра тое, што, нягледзячы на ўсю адметнасць майстра, арыгінальнасць зробленага ім у разьбярстве па дрэве, ёсць жа ў нас і іншыя выключнага ўзроўню майстры.

Сведчанне таму — работы Івана Супрунчыка, сельскага бібліятэкара са Столінскага раёна, якія былі выстаўлены ў час прэзентацыі ў мастацкім музеі. Чым не герой для чарговага альбома, чарговага даследавання?!

Але ж — пра ўжо зробленае. "Сялянская Энцыклапедыя..." выдадзена за кошт сродкаў з Прэзідэнцкага фонду па падтрымцы культуры і мастацтва ды бюджэту Брэсцкага аблвыканкама. Матэрыяльныя складнікі ў гэтым праекце спалучаны з велізарнымі маральнымі намаганнямі ў рэалізацыі гэтага праекта. Сёння нельга не ўгадаць следам за Вольгай Лабачэўскай, Ларысай Быцко і фотамастака Георгія Ліхтаровіча. Яго выключна прафесійныя здымкі ўзбагацілі альбом. Кніга выдадзена на Мінскай фабрыцы каляровага друку, што засведчыла ў чарговы раз магчымасці, дэзэздольнасць айчынай паліграфіі. Дызайнер выдання — вядомы кніжны мастак Уладзімір Шоўк.

Шчырыя словы павагі і падзякі за рэалізацыю праекта варта выказаць начальніку ўпраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама Рыгору Бысоку, яго арганізаванай камандзе ў асобах Тамары Паўлюковіч, Святланы Каржук, Яўгеніі Цяліпкі. Без іх шчыравання не было б, паверце, кнігі...

Адным словам, справа зроблена. Далей, пэўна ж, будуць новыя вельмі патрэбныя справы ды клопаты... Бо наша Айчына, Берасцейшчына, у прыватнасці, на гучныя імёны і прыгожыя культурныя, духоўныя справы багатая.

Юлія ЛЕБЕДЗЕВА

На здымку: аўтографы ад Мікалая Тарасюка прыхільнікам яго таленту.

Фота Ларысы Быцко

У Доме дружбы адбылася сустрэча з балгарскім паэтам і перакладчыкам Найданам Вылчавым. Імпрэза прайшла ў межах пасяджэння Беларуска-балгарскага таварыства, якое сп. Вылчаў раней узначалваў.

Шчыры сябра Беларусі

Павітаць сябра, калегу і суайчынніка прыйшлі літаратары Анатоль Вяцінскі, Янка Сіпакоў, Пасол Рэспублікі Балгарыі ў Беларусі Петка Ганчаў і тыя, хто неабякавы да творчасці балгарскага пісьменніка. Найдан Вылчаў выхаван у нашай краіне цэлае пакаленне балгарыстаў. І пацвярдзэнне таму — тыя маладыя жанчыны, што з любоўю чыталі вершы паэта.

"У мастацтве праўдлівае сувязь чалавека з Богам. Найперш гэта тычыцца паэзіі. Струны душы народа гучаць у вуснах паэта", — так апячана ролі творцаў у грамадстве сп. Ганчаў.

Найдан Вылчаў — даўні і шчыры сябра Беларусі. Ён з'яўляецца перакладчыкам на балгарскую мову твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Ніла Плевіча, Рыгора Барадуліна... Пэўны перыяд сп. Вылчаў працаваў культурным аташэ балгарскага пасольства ў нашай краіне. І тады ён змог блізка пазнаёміцца з беларускай літаратурай. Адзінаццаць гадоў таму паэт пакінуў Беларусь. Развітваўся з нашай краінай і культурай, як сам думаў, назаўсёды. Але не. Па вяртанні ў Балгарыю ён не толькі сам працягваў перакладаць беларускія аўтараў, але далучыў да перакладчыцкай справы і новых людзей. Так, па-балгарску загучалі творы Вольгі Іпатавай, Людмілы Рублеўскай, Віктара Шніпа... Але сёння, на жаль, Найдан Вылчаў застаецца адзіным перакладчыкам твораў беларускіх пісьменнікаў на балгарскую мову. А ўзрост перакладчыка не малы: у мінулым годзе ён адзначыў сваё 80-годдзе.

Сёння літаратурныя сувязі паміж Беларуссю і Балгарыяй мацнеюць. На беларускую мову перакладаюцца казкі Май Дыльгачавай, у Мінску да друку рытуецца выхад кнігі публіцыстыкі Мікалая Пецева. Гэта дае падставы меркаваць, што ў Балгарыі з'явіцца кола новых беларусістаў.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

У цэнтры ўвагі — літаратура

Нядаўна на філалагічным факультэце Белдзяржуніверсітэта ў рамках пашыранага Вучонага савета адбылася сустрэча выкладчыкаў і навуковых супрацоўнікаў літаратуразнаўчых кафедра са старшынёй Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Чаргінцом.

Адкрываючы пасяджэнне Вучонага савета, дэкан філалагічнага факультэта прафесар І. Роўда адзначыў, што выкладчыкі філалагічнага факультэта рады вітаць госця і што такія сустрэчы патрэбны, бо менавіта ў супольным роздуме пра шляхі фарміравання сучаснай эстэтычнай думкі можна падвесці вынікі зробленага, прааналізаваць, у якой ступені літаратуразнаўчыя навукі сталі інструментам для эфектыўнага вырашэння пытанняў агульнаграмадскага канцэптуальнага прыярытэту ў поглядзе на сучаснае і будучае Беларусі.

На пачатку свайго выступлення Мікалай Чаргінец звярнуўся да заканамернасцей развіцця першапачатковых культурных і літаратурных працесаў на ўсёй постсвецкай прасторы, адзначыўшы іх агульныя рысы, што былі звязаны з недастатковым фінансаваннем сферы культуры і літаратуры, навуковага абслугоўвання гэтых сфер, інфармацыйнай ізаляцыі, амбіцыйнай працы з боку грамадства, падзеннем прэстыжу пісьменніка наогул. У працэсе свайго фарміравання і развіцця на постсвецкай прасторы беларускай літаратуры, на думку пісьменніка, увабрала ў сябе духоўна-інтэлектуальныя традыцыі, а таксама вопыт беларускіх літаратараў розных пакаленняў. На сучасным этапе, падкрэсліў М. Чаргінец, адбываецца працэс кансалідацыі літаратурных сіл Беларусі: Саюз пісьменнікаў Беларусі стаў арганізацыяй

вялікай творчай перспектывы з добра развітай арганізацыйнай структурай, моцным кадравым патэнцыялам, вялікімі інфармацыйнымі рэсурсамі ў галіне розных сфер сучаснай культуры, што дазваляе калектыву пісьменнікаў натхненна працаваць і дабівацца значных творчых вынікаў.

М. Чаргінец адказаў на шматлікія пытанні, што задаваліся падчас сустрэчы. Прысутных цікавілі і творчыя планы Мікалая Іванавіча, і пытанні, звязаныя з папулярнасцю беларускай мовы і літаратуры, пашырэння сферы яе ўжывання, распрацоўкай новых прынцыпаў даследавання, зменаў і дапаўненняў у школьных праграмах па літаратуры, ушанаваннем памятных мясцін, якія звязаны з творчасцю беларускіх пісьменнікаў-класікаў, лёсам Дома творчасці пісьменнікаў "Іслач" (загадчык кафедры тэорыі літаратуры прафесар В. Рагойша, галоўны рэдактар часопіса "Роднае слова" У. Куліковіч, дацэнты У. Навумовіч, А. Верабей, М. Кенька ды іншыя).

У ходзе сустрэчы ішла ажыўленая і цікавая гаворка

аб праблемах беларускага кнігавядання, публікацыях твораў замежных пісьменнікаў у перакладах на беларускую мову і наспеласці выдання адпаведнага беларускамоўнага часопіса, прыярытэтах вывучэння замежнай літаратуры, удзеле студэнтаў, магістрантаў, аспірантаў філалагічнага факультэта ў рэспубліканскіх літаратурных конкурсах, семінарах, нарадах, якія праводзяцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі, аб падрыхтоўцы на філалагічным факультэце высокакваліфікаваных спецыялістаў у галіне літаратурнай творчасці (прафесары Т. Шамякіна, Н. Няжнёва, дацэнты Е. Лявонава, М. Трус...).

Завяршаючы сустрэчу, Мікалай Іванавіч Чаргінец падкрэсліў цесную ўзаемадзейнасць літаратуры, літаратуразнаўчай навуцы і духоўнага развіцця грамадства, адзначыўшы, што кожны народ выношвае сваю нацыянальную літаратуру і культуру, народжаную з яго душы, і паабяцаў, што такія сустрэчы будуць частымі.

Таццяна БЕЛЬСКАЯ
Фота Надзеі Бышкі

Пад зоркай Багародзіцы

23 сакавіка 2007 года Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Аляксій II блаславіў правядзенне Міжнароднай духоўна-асветніцкай праграмы "Пад зоркай Багародзіцы". Яе аснову склалі восем хросных хадоў, якія пачаліся 17 мая 2007 г. у святя Узнясення Гасподня, у гэты ж дзень здзейснілася радасная і доўгачаканая падзея: далучэнне да Святой маці-Царквы Рускай Праваслаўнай Замежнай Царквы. Скончыўся хросны ход 10 чэрвеня 2008 года ў Маскве, у Храме Хрыста Збавіцеля.

Галоўная задача хросных хадоў — садзейнічаць адзінству духоўнай і свецкай уладаў і ўмацоўваць малітоўны подзвіг мясцовых праваслаўных цэркваў. Хросны ход — гэта сумесная малітва ўсіх праваслаўных людзей, магчымаасць здзейсніць свой невялікі духоўны подзвіг, пранікнёны за-

клік ісці за Хрыстом. Тысячы і тысячы кіламетраў прайшлі багамольцы па праваслаўных землях.

Хросныя хады прайшлі па васьмі напрамках, якія сімвалізуюць сабою восем прама-нёў Багародзічнай зоркі: шэсць хросных хадоў выйшлі з шасці гарадоў Расіі: Уладзівастока, Барнаўла, Якуцка, Растова-на-Доне, Санкт-Пецярбурга і Архангельска, а два — з цэнтраў сусветнага праваслаўя, Іерусаліма і Афона.

Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт блаславіў правядзенне хроснага ходу па беларускіх землях. 13 красавіка ён пачаўся ў самым заходнім горадзе нашай рэспублікі Брэсце і прайшоў праз усю Беларусь, далучыўшыся ў Бранскай вобласці да хроснага ходу, які ішоў з Афона. Кіраваў беларускім хросным ходам настояцель храма Святых Опцінскіх Старцаў протаіерэй Аляксандр Шырыгон. 11 чэрвеня ікона Мінскай Божай Маці (пад ёю праходзіў беларускі хросны ход) вярнулася з Храма Хрыста Збавіцеля.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Свята кнігі

З нагоды дзесяцігоддзя аднаўлення крамы "Акадэмічная кніга" ў Першамайскім раёне сталіцы адбылося Свята кнігі. Вітаць яго ў аранжарэю Цэнтральнага батанічнага сада Нацыянальнай акадэміі навук прыйшлі навукоўцы, кіраўнікі і спецыялісты акадэміі, сталічных бібліятэк, кіраўніцтва Міністэрства інфармацыі Беларусі, супрацоўнікі адміністрацыі Першамайскага раёна. Прысутнічалі таксама Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў нашай дзяржаве Ігар Ліхавы, ганаровы госць і пакупнік "Акадэмічнай" Адам Мальдзіс, журналісты, пісьменнікі, паэты.

Удзельнікі незвычайнай імпрэзы, падчас якой ушаноўвалася Яе Вялікасць Кніга, адзначылі ветлуку, прыемную, напоўненую летняй цеплынёй атмасферы камфорту і ўтульнасці, якая валадарыла ў абранай для сустрэчы зале аранжарэй. Над яе ўладкаваннем чаравалі і вучоны люд, і творцы — чэрвенская квецень сабраных тут рэдкіх раслін наяве люстравала сапраўдную повязь матэрыяльнага ды духоўнага, неабходнасць навуковых распрацовак і назапашвання навуковай думкі, тыражавання яе ў навуковай кнізе.

Госці адзначалі складаны лёс "Акадэмічнай кнігі", якая перажыла перыяды заняпаду і далейшага аднаўлення, а цяпер з'яўляецца вядучым магазінам па распаўсюджванні ў краіне менавіта навуковай кнігі. Былы прэзідэнт НАН А. Вайтовіч успомніў гісторыю аднаўлення кнігарні, госці жадалі ёй далейшага росквіту і шчыравання на ніве духоўнасці. Адкрываў жа творчую вечарыну артыст А. Вінярскі — ва ўборы Ф. Скарыны, які яшчэ раз загадаў гісторыю прыходу кнігі ў нашае жыццё, яе значнасці — ад старажытнасці да нашых часоў.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

Памяці Джорджа Харысана

У гарналыжным комплексе каля Лагойска ў пяты раз прайшоў фестываль "BEATLES forever".

Ідэя стварэння фестываля належыць дырэктару мінскага "BEATLES-кафе" Віктару Маразевічу. І сёлета ён прысвячаўся памяці Джорджа Харысана, якому споўнілася б 65 гадоў.

"BEATLES forever" носіць статус міжнароднага фестываля. У гэтым годзе ў ім прынялі ўдзел прадстаўнікі з чатырох краін: Беларусі, Расіі, Вялікабрытаніі, ЗША. І кожны з удзельнікаў, пачынаючы сваё выступленне песняй Харысана з яго сольнага рэпертуару, імкнуўся як мага арыгінальна прадставіць сябе і рэпертуар THE BEATLES. Ліверпульская каманда The Beatlematics па-

казала касцюмаванае шоу. Музыкі выйшлі на сцэну ў рознакаляровых касцюмах (у такіх некалі выступалі ўдзельнікі легендарнай чацвёркі), з арыгінальнымі прычоскамі. У гурце Квінт-Ю (Сергію Пасад) тры гітарысты — маладыя дзюўчаты. А Санкт-пецярбургская Puttin' On The Beatles Style выконвала песні пад баяны.

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

Сувязь пакаленняў

Тры пакаленні прысутнічалі на гэтай імпрэзе: франтавікі-ветэраны, дзеці вайны і маладыя курсанты.

Ваенна-мастацкая студыя пісьменнікаў, якую ўзначальвае пісьменнік Яўген Каршукоў, наладзіла нядаўна ў Цэнтральным Доме афіцэраў сустрэчу курсантаў Ваеннай акадэміі з паэтам Уладзімірам Карызнам, кампазітарам Алегам Чыркуном і ветэранамі вайны — генерал-лейтэнантам у адстаўцы пісьменнікам Юрыем Івановым, палкоўнікам у адстаўцы паэтам Мікалаем Івановым. Сустрэліся, такім чынам, тры пакаленні — удзельнікі вайны, нашы сучаснікі, дзяцінства якіх прыпала на тыя жахлівыя гады, і сённяшнія патрыятычная моладзь.

Гучалі вершы і песні на ваенна-патрыятычную тэматыку. Пісьменнікі-ветэраны Юрый і Мікалай Івановы ўспаміналі франтавыя будні, дзяліліся з будучымі афіцэрамі сваім армейскім вопытам. Староста царквы Архістраціга Міхаіла Аляксандр Несцячук падарыў на памяць курсантам і ўдзельнікам сустрэчы праваслаўныя календары.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

«Акунёўская бітва»

Такую гістарычную назву займеў новы зборнік Генадзя Говара, які быў надрукаваны ў Курску. Кніжка складаецца з адмысловых санетаў і баладаў "Акунёўская бітва". Варта нагадаць, што за гэты твор паэт быў узнагароджаны Дыпломам Першага абласнога літаратурнага конкурсу імя Кірылы Тураўскага.

Свае санеты Генадзь Говар прысвяціў Гомелю і Жлобіну. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага саюза мастакоў, як бачна, не навічок у літаратуры. Ён лаўрэат прэстыжных літаратурных прэмій: Доўнар-Запольскага (Беларусь), Баяна (Расія), Ежы Гедройца (Польшча). У сваёй скарбонцы паэт мае ўжо шэсць зборнікаў паэзіі.

Ганна СЯМЁНАВА

І ззяе «Зараначка»

Дзесяць год таму ў Віцебскай гімназіі № 7 нарадзілася цудоўная традыцыя — праводзіць фестываль сямейнай творчасці "Зараначка". Ідэя належала намесніку дырэктара Марыне Гунчыкавай. У фестывалі ў розных творах бралі ўдзел больш як 150 сем'яў, аб'яднаных сумеснай творчасцю.

Бацькі і дзеці разам співаюць, чытаюць вершы, ставяць спектаклі, іграюць на музычных інструментах, выпускаюць наценгазеты, паказваюць сваё майстэрства ў выяўленчым і прыкладным мастацтве. Хочацца адзначыць семі-пераможцы — Трухановічы, Бардзюковы, Гольшавы, Грыгор'евы, Ігнатковы, Трашковы, Івановы, Новікавы, Дзям'яненкі.

Выдатна, што ў гімназіі ўсвядомілі: бацькі павінны браць удзел у працэсе выхавання і навучання сваіх дзяцей, а не перакладаць усё на школу. Да месца тут будуць выдатныя словы А. Барбюса: "Школа — гэта майстэрня, дзе фарміруецца думка падростаючага пакалення, трэба моцна трымаць яе ў руках, калі не хочаш выпусціць з рук будучыню".

Канстанцін КАРНЯЛЮК

25 гадоў таму, у студзені 1983-га, убачыў свет доўгачаканы часопіс творчай інтэлігенцыі «Мастацтва Беларусі». Сёлета ўвесну пад цяперашняй назвай — «Мастацтва» — выйшаў ужо трохсоты яго нумар.

«Мастацтва»: колькі ў гэтым слове!

Як усё пачыналася? Многія з нашых чытачоў добра памятаюць гісторыю нараджэння, станаўлення і развіцця гэтага часопіса. Ствараўся ён паводле аналогіі са спецыялізаванымі выданнямі, што ўжо былі на той час ці не ва ўсіх савецкіх рэспубліках, і выйшаў у свет як грамадска-палітычны і навукова-папулярны ілюстраваны часопіс — орган Міністэрства культуры БССР ды пяці творчых саюзаў. Унікальнасць жа новага выдання была абумоўлена яго выключна самабытным нацыянальным зместам. Па сутнасці, «Мастацтва Беларусі» можна лічыць першым (і адзіным на той час) у прасторы СМІ родзічам «ЛіМа». Ці ж не так? Агульная сфера дзейнасці, агульнае кола праблем і герояў, аўтараў і чытачоў. Агульная мэта: быць пасрэдным паміж артасобай і чытачом, паміж мастаком і грамадствам...

Лепшыя прадстаўнікі айчынай музычнай творчасці, харэаграфічнай сцэны, архітэктуры, кінематографіі і тэатра, выяўленчага і фотамастацтва могуць — і незалежна ад яго юбілею! — сказаць нямала добрых, шчырных, слушных слоў пра свой часопіс. Але што скажучы пра часопіс-юбіляр нашы калегі? Колькі пытанняў да намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Мастацтва», яго «карэнай» супрацоўніцы, тэатральнага крытыка, даўняга аўтара «ЛіМа» Людмілы ГРАМЫКІ.

— У юбіляраў ёсць традыцыя: азірнуцца на прахытныя гады, падсумаваць набыткі, паразважаць...

— Для калектыву рэдакцыі сёлета юбілей — падзея вялікая: 25 гадоў жыцця часопіса — гэта вельмі сур'ёзна. Сапраўды, ёсць нагода азірнуцца і ўбачыць значны і складаны шлях, на якім часопіс выстаяў і з годнасцю выжываў. Ёсць нагода і загірнуць наперад. Здаецца, не так і даўно «Мастацтва» апынулася на мяжы безвыходнасці: тыраж ўпаў ніжэй за 500 асобнікаў. Была створана рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова, куды, апроч нашага калектыву, увайшла і газета «Культура». Пералом у нашым рэдакцыйным жыцці, новая канцэпцыя часопіса, новыя памкненні з'явіліся ў 2004 годзе, калі РВУ ўзначаліла Людміла Крушынская. Яна здзейсніла рашучы крок: часопіс перайшоў на поўны колер, і вось тады зрабілася відавочна, што яго «начынне» мала стасуецца з сучаснай журналістыкай, не адпавядае сучасным патрабаванням у дызайне. Хацелася зрабіць часопіс такім, які адкрываў бы шырокую і прывабную панараму мастацтва, культурнага жыцця кожнаму, хто бярэ яго хаця б толькі пагартаць. Таму змяніліся і канцэпцыя часопіса, і дызайн, і знешні выгляд, і скіраванасць публікацый.

— Вы пастараліся наблізіцца да сучаснага жыцця і сучаснага чытача. Якім чынам?

— Доўгі час «Мастацтва» ўяўляла сабою зборнік выпадковых артыкулаў, якія траплялі ў рэдакцыйны партфель самацёкам і часам не

Першым рэдактарам часопіса быў мастацтвазнаўца Міхась Раманюк. У 1985-м яго змяніў даследчык народнай творчасці Яўген Сахута. З 1991 года рэдакцыю даволі працягла час узначальваў літаратар і тэатральны дзеяч Аляксей Дударэў. Яго пераемнікам на два гады стаў доктар філасофскіх навук Вадзім Салеёў. І вось ужо чацвёрты год галоўным рэдактарам «Мастацтва» з'яўляецца пісьменнік Мікола Гіль.

адпавядалі належнаму ўзроўню: журналісцкаму, літаратурнаму, нават папулярызатарскаму і аналітычнаму. З усімі хібамі лягчэй было пазмагацца, як толькі перайшлі на колер і змянілі дызайн. Аформілася канцэпцыя. На чым яна грунтуецца? Не трэба тлумачыць, наколькі разнастайнае мастацтва: у ім пяць асноўных відаў, але ж мы пачалі шукаць тое, што іх аб'ядноўвае. Гэтыя пункты судакранання, судносіні маглі б зацікавіць і чытачоў. Так мы прыйшлі да высновы, што ўзаемадачынненне і аб'яднанне розных мастацтваў можа выяўляцца праз тэму нумара. Яшчэ адзін значны блок у часопісе — «Post Factum», мэта якога — як мага хутчэй (адносна спецыфікі штомесячнага выдання) падахпіць і адлюстравачь усё самае яркае ў мастацкім жыцці, адгукнуўшыся на выстаўкі, прэм'еры. Рубрыка «Постаць» прадстаўляе адметную асобу, якая раскрываецца праз свае погляды на жыццё і творчасць. А самыя аб'ёмныя публікацыі — да 16 тысяч знакаў — змяшчаем у аналітычным раздзеле «Кропкі над „і“». Не забываем пра гісторыю і тэорыю мастацтва: адпаведныя тэмы прадстаўлены ў заключным раздзеле часопіса.

Вось у такім фармаце «Мастацтва» выходзіць 4-5 гадоў. На нас адразу ж звярнулі ўвагу, праца рэдакцыі была адзначаная «Залатой лічэйкай». Напэўна, гэта вынік таго, што мы стараемся, каб і самі мы і наша цікава ды радасна працаваць. Наша захопленасць, творчы імпульс перадаюцца і чытачам.

— Усе дзяржаўныя выданні, як вядома, закрануў рынак...

— Працаваць у новых эканамічных умовах, якія, да ўсяго, вымусілі значна «падціснуць» штатны расклад, няпроста. Нам і самім часам не верыцца, што гэтую маляўнічую змястоўную кніжку на 56 старонак, якая выходзіць да чытача кожны месяц, робяць чатыры рэдактары аддзелаў, наш галоўны рэдактар — Мікола Гіль, яшчэ вярстальшчык-дызайнер ды я. Спраўляемся невялікімі сіламі, стараемся сачыць за сённяшнімі тэндэнцыямі ў паліграфіі, журналістыцы, выходзіць на больш сур'ёзны аналітычны ўзровень. Нашы супрацоўнікі

— сапраўдныя патрыёты айчынага мастацтва і свайго часопіса, у кожнага багата ідэй, увесь час нараджаюцца новыя задумы. Штогод некаторыя з іх укараняем, пазбягаем няўзвжаных кардынальных змен, стараемся захаваць разумны баланс і не рабіць крокі ў напрамку гламура. Галоўнае імкненне — наблізіцца да разумнага чытача, які цікавіцца мастацтвам. А элітныя мы настолькі, наколькі элітнае само мастацтва, пра якое піша часопіс.

— З першага свайго нумара часопіс публікуе кароткую анатацыю, агляд зместу, па-англійску. Значыць, адразу рабіўся разлік на ўсталяванне і развіццё замежных кантактаў. Сёння можна гаварыць пра міжнародныя практы «Мастацтва»?

— Безумоўна, яны ёсць. З Інстытутам імя Гёте і з Польскім інстытутам у Мінску мы рабілі сумесныя нумары, прычым, гэта было не «перапампоўванне» колішніх публікацый замежных аўтараў, а стварэнне арыгінальных. Наладжваем сувязі з бліжэйшымі суседзямі: нам дасягаюць свае рукапісы калегі з Літвы, Расіі, Украіны, Польшчы, Германіі — напрыклад, з нагоды Міжнароднага тэатральнага фестывалю «Панарам»... Зноў жа, гэта эксклюзіўныя, нідзе раней не друкаваныя матэрыялы.

Дарэчы, супольныя практы дапамагаюць нам існаваць у рынковых умовах. Тут я маю на ўвазе найперш выпуск тэматычных нумароў пад замову, дзякуючы якім сабекошт часопіса крыху памяншаецца. Спачатку самі шукалі партнёраў для супрацоўніцтва, цяпер яны звяртаюцца да нас. Пастаянна робім тэматычныя нумары з Беларускай дзяржаўнай акадэміяй мастацтваў. Напрыклад, сёлета чацвёрты нумар быў прысвечаны факультэту дызайну. Раз на год выпускаем тэматычны нумар з удзелам Беларускага саюза мастакоў. Ахвотна з намі супрацоўнічаюць тэатры. Вось прысвечаны нумар Міжнароднаму фестывалю «Панарам»: ён распаўсюджваўся сярод удзельнікаў форуму, тасцей, глядачоў і зрабіў эфект увасобленай мары тэатральнай грамадскасці. Увосень прысвечым нумар мяцельнаму тэатрам, плануем супольны выпуск з мастакамі. Апроч таго, выпускаем тэматычныя нумары, прысвечаныя абласным нашай краіны: бачыць увагі свежага, 6-га нумара — Брэстчына...

Асноўная задача рэдакцыі на бліжэйшыя месяцы — паспець ахапіць самае яркае, што мае адбыцца ў творчым жыцці да канца сёлета года. Урэшце, ідзе звычайная праца па асвятленні мастацкага працэсу ў краіне.

А ўсё ж не такая і звычайная праца ў часопісе, калі планы рэдакцыі вызначае само творчае жыццё — стракатае, нейтэймаўнае, непраказальнае...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: калектыв часопіса «Мастацтва».

Віншваем

- з 80-годдзем **Вашчанку** Гаўрылу Харытонавіча, беларускага жывапісца.
- з 70-годдзем **Аўласевіча** Міхаіла Аляксандравіча, беларускага мовазнаўца.
- з 60-годдзем **Бутэвіча** Анатоля Іванавіча, беларускага дзяржаўнага дзеяча, пісьменніка.
- з 50-годдзем **Мушынскую** Таццяну Міхайлаўну, беларускую журналістку, пісьменніцу.

Юбілейны календар

- 205 гадоў **Янушкевічу** Адольфу Міхалу Валяр'яну Юліяну, падарожніку, пісьменніку.
- 125 гадоў **Цвікевічу** Аляксандру Іванавічу, беларускаму палітычнаму дзеячу, гісторыку, філосафу, публіцысту.
- 100 гадоў **Майхровічу** Сцяпану Казіміравічу, беларускаму літаратуразнаўцу, крытыку, публіцысту.
- 95 гадоў **Авечкіну** Аляксандру Аляксеевічу, беларускаму празаіку, дзіцячаму пісьменніку.
- 95 гадоў **Куляшову** Фёдару Іванавічу, беларускаму літаратуразнаўцу і крытыку.
- 95 гадоў **Рудзько** Юрыю Герасімавічу, беларускаму празаіку, драматургу, нарысісту.
- 75 гадоў **Давыдзенку** Васілю Паўлавічу, беларускаму празаіку.

Пісьменніца ў студэнцкай аўдыторыі

«На літаратурным небасхіле Беларусі заззяла зорка Супрановіч» — пад такой назвай правялі сустрэчу з беларускай пісьменніцай Таісай Супрановіч студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

Узрушаныя яе талентам, знешняй прываблівасцю, студэнты распрацавалі цікавы сцэнарый, у якім знайшлося месца і біяграфічным звесткам, і аналізу яе сталай творчасці.

Студэнты распачалі вечарыну пранікнёным вершам Алеся Ставера «Песня пра беларускую мову». І нездарма. Бо тэма роднага слова, гісторыі нашага краю пранізвае творчасць пісьменніцы.

Выступоўцы сышліся ў меркаванні, што апавесці Таісы Супрановіч «Вада» і «Валуевіч і яго суседзі» адрозніваюцца жыццёвай праўдзівасцю, жаночымі эмоцыямі і глыбокімі пачуццямі.

Звярталася ўвага і на тэматыку апавяданняў пісьменніцы, у прыватнасці на матыў «маленькага чалавека», які праходзіць праз усю яе творчасць, на тэмы каханьня, а таксама выміраючай вёскі, праблему бацькоў і дзяцей.

Без усялякіх упрыгожванняў, па-сапраўднаму паказвае жыццё Таісія Іосіфаўна. Па мове герояў, па гістарычных падзеях беспамылкова пазнаецца край, дзе жыўчы персанажы, чытачу блізкія іх надзённыя клопаты, кранаюць іх узаемаадносінны, — да такіх высока прыйшлі ўсе выступоўцы.

А пасля адбылася прэзентацыя кніжнай выставы «Таіса Супрановіч — бібліятэкар-пісьменніца». У першым раздзеле «Жыццёвае, душэўнае, непрыдуманнае» размясціліся творы аўтара. Гэта навела з хронікі вёскі, дзе яна нарадзілася, апавесць «Пракрустава ложа», апавяданні «Жыць ды цешыцца», «На Радуніцу», «Хутаранка», дзве апавесці «Мужчыны і жанчыны» ды іншыя. Другі раздзел выставы меў назву «Аб ёй пішуць», дзе пададзены водгукі крытыкаў і прыхільнікаў.

Таісе Іосіфаўне было задзедзена шмат пытанняў. Асабліва цікавіў студэнтаў, будучых бібліятэчных спецыялістаў, лёс пісьменніцы, якая 25 гадоў пасля нашага інстытута (цяпер БДУКМ) працавала загадчыцай Навагрудскай дзіцячай бібліятэкі і цяпер сумяшчае творчасць з працай ва ўніверсітэце.

Закончылася вечарына шчырымі пажаданнямі, песнямі, водаграм кветак і добрым настроем.

Нам, выкладчыкам, радасна было назіраць і адчуваць зацікаўленасць студэнтаў сучаснай беларускай прозай, роднай мовай, творчасцю цудоўнай пісьменніцы-бібліятэкаркі Таісы Супрановіч.

Лілія ДЗЯМІШКА,
прафесар кафедры менеджменту
інфармацыйна-дакументнай сферы

Усё цячэ, усё змяняецца. Здавалася б, зацяганае трывіяльна-мудрае выказванне. Але ж добра, калі ўсё змяняецца да лепшага. Чаго, па вялікім рахунку, не скажаш пра наша хуткаплыннае, вірлівае жыццё. Змяняюцца і падмяняюцца паняцці, каштоўнасці. Стасункі набываюць меркантильныя адносіны, матэрыяльнае пераважае над духоўным і душэўным. Жыццё ператвараецца ў латарэю з, як абяцаюць, гарантаваным, хоць і прывідным дабрабытам. Індывідуальнасць і непаўторнасць саступае месца

канвееру маскультуры. З усёй гэтай навалай быць чалавекам — таксама трэба навучыцца. Навучыцца ідэнтыфікаваць сябе, спазнаючы зноў-такі сябе і атачэнне. Вызначыцца, хто ты, кім хацеў бы стаць і якіх мэтай дасягнуць. А навучанне, як звэнцы ў ланцужку, цягнецца праз усё жыццё, пачынаючы, вядома ж, з бацькоўскага выхавання. Значную ролю ў гэтым адыгрываюць школа, ВНУ..., а яшчэ трэба падключаць самаадукацыю, дысцыпліну...

Спеўным Словам Вышытыя Ўзоры

У Ганцавіцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя В. Праскурава адбылася прэзентацыя першага паэтычнага зборніка Святланы Локтыш "Вышыванка". Імпрэза доўжылася тры гадзіны і прайшла "на адным дыханні".

Многія гады Ганцаўшчына, невялічкі рэгіён Беларусі, лічыцца своеасаблівай творчай планетай, якая вабіць і прыцягвае на сваю арбіту шэраг літаратурных спадарожнікаў. Так адбылося і гэтым разам. Вядомыя берасцейскія празаікі Анатоль Крэйдзіч і Мікалай Елянеўскі не маглі не адгукнуцца на запрашэнне паэтки і завіталі на прэзентацыю, каб падтрымаць маладога аўтара, паразважаць пра яе творчасць і паэзію ўвогуле.

Дарэчы, Анатоль Крэйдзіч, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, які шмат працаваў над кнігай і клапаціўся аб тым, каб выйшла яна ў добрым паліграфічным выкананні, пагадзіўся выступіць у ролі сувадучага вечарыны.

У любові да ганцавіцкай зямлі і яе таленавітых людзей прызнаваўся Мікалай Елянеўскі, з гонарам і вялікай павагай прыгадваў ён імёны Алеся Каско, Міхаса Рудкоўскага, Васіля Праскурава, Віктара Гардзея, Івана Кірэйчыка і Міколы Купрэева... Менавіта з паэзіяй гэтых майстроў слова, а найперш М. Рудкоўскага, ён параўноўваў паэтычныя вышыванкі Святланы, якія таксама, як і творы востраўскага лірыка, зразумелыя і блізкія сэрцу кожнага. Слова брала і малодшая сястра Міхаса Рудкоўскага Ірына. Яна прыгадвала брата, дзялілася сваімі ўражаннямі ад паэтычнай кнігі С. Локтыш.

Падтрымаць Святлану сабраліся ў бібліятэцы яе сябры і родныя, самадзейныя паэты Ганцаўшчыны Аляксей Галаскоў, Ніна Кавальчук, Святлана Асаўцова, проста прыхільнікі паэтычнага слова. Кожны з выступоўцаў захапляўся тым, якой прыгожай і надзвычай прастай, зразумелай мовай "вышыла" паэтка цудоўныя малюнкi пра жаночы лёс і каханне, пра сваіх дзяцей і блізкіх людзей, пра родныя зямлю і мову.

Святлана Локтыш удала спалучала чытанне вершаў і выкананне песень, пачынаючы ад народных і заканчваючы сучаснымі матывамі.

Гэтай прэзентацыяй паэтка пачала шлях да чытача. Яе кнігі ўжо трапілі на паліцы кнігарні горада і карыстаюцца пошпым, дастойнае месца яны занялі ў бібліятэчных фондах раёна і ўсёй вобласці.

У гэты ж дзень літаратары наведаль магiлу Міхаса Рудкоўскага на яго радзіме ў вёсцы Понстраў, усклалі кветкі да помніка. Маўклівы каменны маналіт з металічным барэльёфам паэта, шчыmlіваа цiшыня на вясковых могілаках... Пісьменнікі вялі гутарку пра творчасць, самабытную і песенную ганцавіцкую зямлю, пра надзвычай магутнае літаратурнае берасцейскае вогнішча, зыркае полымя якога адсвечваецца і ў цiхай палескай старонцы, у творчасцi таленавітай паэтки Святланы Локтыш.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Галiна ПУПАЧ

Поспех — гэта таксама праца

Дацэнт кафедры мастацтва эстрады Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Дзіна ТЫЦЮК выкладае этыкет, сцэнічную мову, культуру мовы, акцёрскае майстэрства на розных факультэтах установы больш як 30 гадоў. Запытанае, дзеся чого былі патрэбны гэтыя маралізатарскія ўводзіны? Справа ў тым, што Дзіна Георгіеўна акрамя азначаных дысцыплін вучыць сваіх студэнтаў галоўнаму — быць адукаванай, самадэстатковай і адказнай асобай. Пра некаторыя аспекты навукальнага працэсу і рэальнага жыцця далей і пойдзе гаворка.

Дзіна Тыцюк заўсёды зазначае, што любіць сваю работу, не ўяўляе сябе без яе. Тут выключнае супадзенне, бо праца — гэта яе хобі, і наадварот. Хоць, варта зазначыць, што праца складаная, і чым далей, тым больш напружаная. На вялікі жаль, шмат хто, але ж і на шчасце — не ўсе, скіраваныя на хуткі поспех, на імгненнае дасягненне сваёй мэты. А якія мэты — такі і вынік. Бо самі такія мэты, на погляд выкладчыка, не жыццёва важныя — поспех аднадзёнкі. І гэта засмучае і страшыць. Дзіна Георгіеўна імкнецца падобнаму ўсяляка супрацьстаяць. Не ўсім студэнтам такое падабаецца, можа, з іх пункта гледжання выкладчыца падаецца задужа патрабавальнай. Але яна робіць сваю справу, бо ўпэўнена: моладзі на жыццёвым прасцягу спатрэбяцца веды, атрыманыя падчас навучання. Жыццё сведчыць: да каго Дзіна Георгіеўна была патрабавальнай, толькі палая заканчэння ўніверсітэта пачыналі шмат што разумець, таму і казалі з цягам часу, што ўсё было правільна.

Жыццё ёсць жыццё. І калі студэнты выпадкова прапускаюць заняткі, тут у Дзіны Георгіеўны маюцца свае пытанні да іх: "Прыходзяць да мяне пасля пропуску студэнцкіх эстрадных, такія ўсе яркія, гламурныя. Хоць і не люблю гэтае слова, але інаша больш дакладнага проста не знаходжу для вызначэння многіх з'яў. Я пытаюся, чым займалася, можа, чытала "разумную" кнігу або глядзела нейкі адметны фільм, які не дазволіў табе нават ісці на руцінныя заняткі, і ты сядзела і асэнсоўвала яго. "У мяне былі канцэртны". Зразумела, ім патрэбна практыка, але, натуральна, якія там яшчэ ў іх могуць быць канцэртны (прыкладам, была ў кагосьці на бэк-вакале). Я кажу, ты сёння ела? — "Так". І апранута добра, хутчэй за ўсё касметыкай дарагой карыстаешся. — "Так". Вось бачыш, як ты песьціш, гаглядаеш сваё цела, як культывуеш усё лепшае ў ім. А ты паклапацілася заклаасці ў душу хоць маленькае высокамастацкае зарнейка? У адказ звычайна маўчанне, або фырканне. Не падабаецца".

Педагогіка сёння зусім не насалада, а цяжка, паўсудзённая праца. Дз. Тыцюк заўсёды пратэстуе, калі з яе заняткаў здымаюць студэнтаў на рэпетыцыі або канцэртны. Тут усчынаецца

ўнутраная барацьба, бо зразумела, што час ідзе, змяняюцца каштоўнасці, стыль жыцця... Але самае галоўнае, пэўныя магiстральныя напрамкі застаюцца. Мянсяцца можа толькі дэкор, знешняя аздоба. Дзіна Тыцюк шкадуе, што многія не ведаюць традыцый. Бо сёння слова "наватарства" ўзнікае толькі ў сувязі са словам "традыцыя". Студэнты лічаць сябе наватарамі, не ведаючы традыцый. Нацыянальную культуру з вялікімі набыткамі і глыбокімі каранямі вывучаюць павярхоўна і амаль не ведаючы. А з амерыканскай культуры "хапаюць", шчыра кажучы, не самае лепшае. Да прыкладу, жуйкі, якімі залеплены ўсе тратуары, аўдыторыі, парты і сцены. Здавалася б дробязь, але... Або каля галоўнага корпусу ўніверсітэта заўсёды сядзяць студэнты на спінках лавак, а ногі ставяць на сядзенне. "Падыходжу і спакойна, без дакору пытаюся, ці ўтульна так сядзець", — праявляе Дз. Тыцюк. — "Так". Можа, не ведаеце, як на такой канструкцыі ўладкавацца? — Чую ў адказ: "А тут ўжо нехта гэтак жа сядзеў". Пытаюся, а як мы тады папярэднікі назавём, можа, хамлом. — "Ну, так". Значыць, той першы — хамло нумар адзін. Вы адрозніваецеся толькі нумарачый. Прэтэндуеце на індывідуалізм і непаўторнасць, а пакажыце іншы прыклад, пакадзіце газету і сядзіце нармальна".

Дзіну Георгіеўну шакіруе той факт, што моладзь мала чытае. Яна разумее — у Інтэрнеце шмат інфармацыі, але ж там і зашмат смецця. Многія не могуць прааналізаваць, выбраць патрэбнае, карыснае. Не ўсім для гэтага хапае на сённяшні дзень і адукацыі, і мудрасці, і жыццёвага вопыту.

Яшчэ яна шчыра шкадуе ўсіх нядабайных, так бы мовіць, гламурна-блiскучых: "Ведаеце, трэба быць дарослым чалавекам, каб процістаяць таму, што нас заклітвае непатрэбшчына з прэсы, радыё, тэлебачання. Так мала сур'ёзных праграм, якія запрашаюць да разваг. Нават калі нешта і закранаецца ў розных

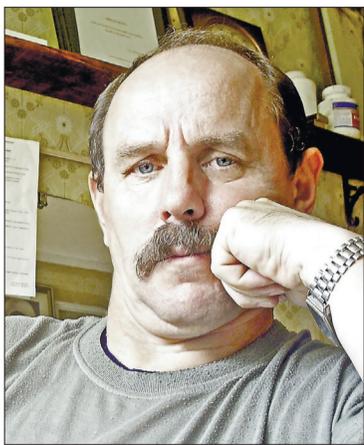
ток-шоу, дык акуратненька, павярхоўна, каб, крый Божа, не зачпіць глыбiнныя праблемы. Мы не атрымліваем аніякіх вынікаў, заўсёды робіцца вынік, што ўсё ў нас добра. Скажам, гэта як з доктарам: калі ён не паставіць дакладны дыягназ, не скажа пра вашу хваробу, што яна вылечная і шмат чаго залежыць і ад вас: прыём лекаў і г.д. А калі нічога страшнага, хвароба хаваецца далей, і рана ці позна ўсё выльыве, толькі будзе больш складана з лячэннем".

На пятым курсе на занятках па этыкете ўсчалася дыскусія. Шмат хто са студэнтаў ужо ажаніўся. А тэма была пра падарункі. На пытанне адной дзяўчыны, што падарыць на вясель, другая вокалмгненна запярэчыла: якія падарункі, навошта мне 20 аднолькавых сервізаў і да т.п., толькі грошы ў канверце. Дзіна Георгіеўна тлумачыць, што часам, зыходзячы з сітуацыі, патрэбныя і грошы, але зразумейце адно, грошы — гэта не падарунак, а матэрыяльная падтрымка ці дапамога. Што вы з вясельных падарункаў успомніце, прыкладам, на срэбнае ці залатое вясель? Будзеце ўзгадваць, хто колькі грошай вам даў? Грошы — вельмі вялікая спакуса. Недарэмна ж казалі, што самае суровае выпрабаванне — грашыма, славай і ўладай. Не таму, што яны дрэнныя, проста не ўсе загартаваныя, маюць унутраны стрываць, каб застацца самім сабою. У выпрабаваннях чалавек толькі мацнее, калі прайдзе іх паспяхова.

Зараз вельмі хочучы ўсё выйграць у латарэйны білет. Гэта псіхалогія — не працай зарабіць машыну або кватэру, а з дапамогай латарэйнага білета. Тое ж датычыць і экзаменаў: выйграць добрую адзнаку, а не вывучыць, не заробіць. Пад дзвярцамі пераэштэптаюцца — пашанцавала або не. У Дзіны Георгіеўны свая сістэма прыёму іспытаў, пры якой "шпoryць" немагчыма. Студэнты адказваюць адразу. Выкладчык можа задаць і дзесяць пытанняў. Прычым, калі на тры, чатыры ці пяць з іх адказаў няма, а студэнт

На мове экслібрыса

У Беларусі мастакі традыцыйна былі ўважлівыя да кніжнага знака. Варта згадаць хаця б 1920-я гады. Тады выразна вылучаліся дзве групы майстроў, якія зацікаўлена займаліся экслібрысам: у Мінску — А. Грубэ, П. Гуткоўскі, Г. Змудзінскі, А. Тычына, у Віцебску — З. Гарбавец, М. Загароўскі, Я. Мінін, С. Юдовін. У 1975 годзе ў выдавецтве "Беларусь" пабачыла свет кніга "Беларускі кніжны знак", укладзеная Анатолем Мікалаевічам Тычынам і Віктарам Фёдаравічам Шматавым. У пачатку выканаўцаў кніжных знакаў згадваліся імёны 35-ці мастакоў розных пакаленняў. Порука са старэйшымі на той час А. Тычынам, Я. Раздзялоўскай, Я. Ціханавічам згадваліся і мастакі новага часу — М. Басальга, У. Басальга, Г. Грак, Я. Кулік... Мінула болей як тры дзесяцігоддзі. Беларускі кніжны знак, нягледзячы на тое, што ў грамадстве няма ранейшай шырокай пашаны да кнігі, працягвае развівацца, набывае новыя адметнасці. З'яўляюцца рупліўцы, якія ўпярэць з працай у жыццё пісе альбо кніжнай графіцы пашанотна ставяцца да экслібрыса.

ка Я. Адамовіча. На экслібрысе з многімі персанажамі знайшлося месца і сонцу Скарыны. Выдавочна, тады, у сярэдзіне 1970-х, і пачалі фарміравацца складнікі эстэтычнай, мастацкай пазіцыі аўтара экслібрысаў.

Цікаўнасць да гісторыі, нацыянальнай культуры ў спалучэнні з увагай да кола заняткаў таго ці іншага кніжніка, яго прыярытэтаў у збіранні, а таксама асэнсаванне таго, што экслібрыс патрабуе лакалічнасці, дапамагі Міколу Рыжаму сфарміравацца як майстру высокага класа. У згаданай ужо кнізе "Беларускі кніжны знак" экслібрысіст 1920-х Анатоля Тычына зазначае: "Карэнні беларускага экслібрыса ўходзяць у глыбіню стагоддзяў. Яго эвалюцыя цесна звязана з гісторыяй беларускай рукапіснай і друкаванай кніжкі. Да з'яўлення кнігадрукавання ў рукапісных кніжках нярэдка пісаліся прозвішчы іх уладальнікаў. Пазнейшае развіццё беларускага экслібрыса неаддзяльна ад імя Франціска Скарыны, які першым пачаў друкаваць кнігі на роднай мове. Не выключана, што малюнак мясяца і сонца, якім аба-

значаны гравюры Ф. Скарыны, з'яўляецца першым экслібрысам беларускага першадрукара або яго выдавецкай маркай..."

Скарынаўскае сонца — у экслібрысах Міколы Рыжга, які ён выканаў для мастакоў Васіля Шаранговіча, Віктара Мікіты, Міколы Купавы, калекцыянера М. Мінкевіча, для кнігазбору іншых знакамітых дзеячаў культуры і мастацтва. Экслібрыс М. Мінкевіча ўяўляе сабой партрэт стомленага, глыбока задуманага першадрукара. Тут, смутак перапаўняюць яго погляд. На экслібрысе для мастака Міколы Купавы (зроблены ў 1990-х — якраз да скарынаўскага юбілею, як, дарэчы, і шэраг іншых кніжных знакаў на гэтую тэму) сонца дапаўняе старадаўні друкарскі станок. Разумеючы, што на малой па фармаце мініяцюры складана стварыць шматлікі аб'ект гістарычнай карціны, мастак усё ж не баіцца шматпланавасці. Разумна спалучаючы ў адным экслібрысе многія ідэі, Мікола Рыжы дакладна вымалюе дэталі. Як прыклад — экслібрыс для маскоўскага калекцыянера Ю.Арга. Між іншым, многія мініяцюры беларускага экслібрысіста напоўнены выявамі помнікаў архітэктуры, культурных пабудов.

У мастака ў апошнія гады склаліся добрыя стасункі з калегамі з Літвы. Мікола Рыжы выканаў экслібрыс для віленскага мастака Альфонса Чапаўскаса. А таксама — для вядомага ў Літве гісторыка Антанаса Гірчыса. Для мастацкай галерэі ў ЗША (горад Чыкага) ён выканаў кніжны знак у гонар славуага мастака Чурлёніса (тут М. Рыжы ўжо працуе не ў літарыцы, а стварае афорт). Знаёмства беларускага мастака з творчасцю літоўскіх калег, судакрананне з літоўскай кніжнай мі-

ніяцюрай пацвердзіла і раней выспелае ў мышленні нашага земляка перакананне: экслібрыс павінен несці ў сабе нацыянальны характар, народныя традыцыі.

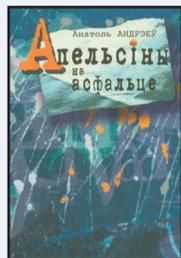
Экслібрысы Міколы Рыжга, выбудаваныя на традыцыях народнага, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, радуецца гумарам (кніжныя знакі Л. Свідрыцкага з Барысава, мастацтвазнаўцы Міхася Раманюка, мастака Уладзіміра Савіча з Мінска), ствараюць выдатны настрой для гледача і чытача кнігі, на якой размяшчаецца экслібрыс.

Знаёмства з работамі барысаўскага мастака (нарадзіўся Мікола Рыжы ў вёсцы Уцеха, цяпер жыве ў Барысаве), падштурхоўвае да наступных разваг. Экслібрыс, увага да кніжных знакаў, іх пашырэнне ў коле чытачоў — усё гэта вельмі важныя складнікі кніжнай культуры. У свой час аматары кнігазбірання больш клапаціліся пра экслібрыс. Аднаводна і выстаўкі часцей ладзіліся. І выданні былі. Варта ўзгадаць выдання на працягу двух гадоў (1969 — 1970) кніжачкі "Экслібрысы Яўгена Ціхановіча", "Экслібрысы Міколы Тарасікава", "Экслібрысы Валянціна Ціхановіча", "Экслібрысы Анатоля Тычыны". І дзе выдання — у Баранавічах! Канечне ж, у гэтай справе былі ініцыятары. Працаваў Баранавіцкі клуб кнігі. Буклеты пабачылі свет па ініцыятыве дырэктара краязнаўчага музея В. Палікарпава. Атрымалася невялікая энцыклапедыя беларускага экслібрысіста на пэўным этапе развіцця кніжнай графікі. Творчасць Міколы Рыжга пераконвае, што ў шматстаронкавай энцыклапедыі беларускага экслібрысіста, раскіданай па розных выданнях, павінен быць працяг. Выкажам жа спадзяванне і на тое, што з часам айчынным мастацтвазнаўства адважыцца на складанне і выданне энцыклапедычнага слоўніка "Беларускі экслібрыс". Чаму б і не?..

Кастусь ЛЕШНІЦА

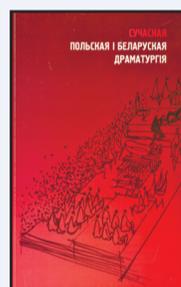
На здымку: мастак М. Рыжы

Кніжная паліца

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" пабачыла свет кніга **Андрэева "Апельсіны на асфальце"**. Творы гэтага пісьменніка пераважна пра каханне.

Для якога няма перашкод — ні ўзроставыя, ні рэлігійныя, ні маёмасныя. "Аднак у жыцці ёсць рэчы, — пішацца ў анатацыі, — хоць і не вышэйшыя за каханне, але згодныя яму перашкодыць... Вечныя тэмы і праблемы."

Пры Польскім Інстытуце ў Мінску, а менавіта пры Цэнтры Беларускай драматургіі і рэжысуры і Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі выйшаў у свет зборнік "Сучасная польская і беларуская драматургія". Уступны артыкул Крыспіны Смольскай. Выдрукаваны п'есы К. Бізё, М. Рудкоўскага, Д. Балькі. М. Вальчака, С. Грэгеля, Т. Ламонавай ды І. Кусяка.

У выдавецтве "Про Хрысто" выйшаў зборнік вершаў **Ірыны ЖАРНАСЕК "Шукаю Цябе"**. Паэзія для пісьменніцы — з'ява нечаканая. "Але, — як зазначана ў анатацыі, — творчасць тым і цікавая, што яна згодная прыносіць неспадзяванкі і чытачу, і аўтару." Кніжка па сваёй тэматыцы рэлігійнага кшталту. Яе аснова — пошук Бога ў духоўным жыцці чалавека.

Новае выдавецтва "Галіяфы" выпусціла ў свет першую кнігу, зборнік прозы вядомага пісьменніка **Юры Станкевіча "Мільярд удараў"**. У выданне ўключаны нашыя мелыя ў чытацкіх і літаратурных колах аповесці "Эрыніі", "Партрэт выпускніка на фоне "адлігі" ды п'еса "Гарпіі", а таксама паўтара дзесятка аповедаў. "Дзеянне прагстаўлена ў зборніку творцаў адбываецца ў нашым складаным часе, але на гэтай пагставе аўтар выкрышталаваў мінулае і мадэрніруе будучыню.

У выдавецтве "Новыя мяхі" выйшаў чарговы зборнік вершаў вядомага рускамоўнага паэта **Дзмітрыя СТРОЦАВА "Виноград"**. Тонкая лірыка паэта прыдае душы і сэрцу пераборлівым прыхільнікам краснага пісьменства.

Ідэалогія любові

Нараджэнне такой кнігі — заўсёды цуд. Чытаеш, цытуеш любімыя радкі. І раптам невядома адкуль шчаслівае адчуванне адкрыцця — з асобных пярэстых малюначкаў калейдаскоп жыцця ўтварае нешта больш грандыёзнае, чым уяўлялася спачатку.

Менавіта так адбылося з кнігай вершаў Міколы Маляўкі "Старая зямля". Яе падзаглавак — "Санеты, апавітыя дзе-разой".

Спачатку была ідэя і належала яна галоўнаму рэдактару часопіса "Вясёлка" Уладзіміру Ліпскаму. Менавіта гэты няўрымслівы чалавек, адданы абуджэнню памяці, захапіў усіх нас, супрацоўнікаў "Вясёлкі", сваёй энергіяй. Неяк нібы паўжартам спытаў і ў Міколы Аляксандравіча: "А чаму б не стварыць кнігу аб роднай вёсцы?"

Каб данесці да чытача думкі, якія прыйшлі з глыбінь памяці і сэрца, патрабавальны паэт выбраў форму санета.

Няўмольны час выпрабуе на сапраўднасць творы мастацтва, застаецца толькі вартае, гэтаксама форма санета выпрабуе паэтычны талент — і, ад-

маўляючы эстэцічным эксперыментам, пакідае прастору сэнсу.

Стаўбоцоўшчына. Старая зямля... Мясіцы, якія далі свету цэлому плеяду паэтаў. Радзіма аўтара "Новай зямлі", што з трапяткой любоўю перадаў нам мары, побыт і прыгажосць людзей, якія спрад-веку жылі тут, і характэрна чароўнага куточка Беларусі. Мікола Маляўка глядзіць на тое, што адбылося з нашай вёскай і з намі ўсімі за мінулае стагоддзе. Вось яна, зямля, пра якую марылі героі Коласа. Яна стала нашай, а ці задаволены мы, ці здолелі стаць шчаслівымі? Ці ўклалі душу і ці бачым плён сваёй працы?

Вёска стаіць на раздарожжы. Загіне яна ці ўваскрэсне? Пра гэта разважае паэт.

"Старая зямля" стане багатай крыніцай для літаратурных даследчыкаў. На яе старонках закранута шмат рознапланавых тэм. Галоўная з іх — лірычная біяграфія паэта, партрэтны-образкі яго бацькоў і аднавяскоўцаў.

Невялічкая кніжка чытаецца нібы энцыклапедыя сялянскага жыцця: па ёй дакладна можна ўявіць, як жылі, праца-

валі, адпачывалі ў вёсцы мінулага стагоддзя.

*Зямля паг снегам тыла, як бетон,
І даставаліся з гарышча кросны.
Не спай,*

*у шыбу стукаў вецер злосны,
А мама ткала цёплы кужаль-лён,
Спявала: "Ходзіць сон каля акон..."
Я непрыкметна плыў*

*у свет гзівосны:
Крынічка булькала,
шумелі сосны, —*

І засынаў паг музыку красен.

Кожная старонка кнігі прасякнута светлым сумам — аб дзяцінстве, пад аховай бацькоўскай любові, аб першым каханні, аб незваротна згубленым для гараджаніна раі.

Асцярожна, нібы ў шчырай сяброўскай размове-споведзі, аўтар вядзе нас па роднай зямлі. Нібыта мудры настаўнік, падсвятло перадае нам сваю адзіную ідэалогію — любові да роднага краю. Разважае і ўцягвае нас у дыялог — а што ж залежыць ад нас, ад кожнага асабіста, каб не згубілася Радзіма — ні ў сэрцы, ні на карце свету? І, як сапраўдны гуманіст, пакідае надзею.

Санеты аздоблены выдатнымі мініяцюрамі Яўгена Ларчанкі. З дапамогай тонкага лірычнага мастака заззяла яшчэ адна чудаўная грань гэтай паэтычнай кнігі.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

ну кавалка хлеба, славіць вёску, сялянскую працу, захапляецца беларускай прыродай, піша пра любоў да сваёй роднай матулі. Пра гэта яе вершы "Першацвет", "Я вярнулася..." Творы лірычнай паэзіі Галіны Казак уключаюць таксама шчырае каханне. Вось як гэта гучыць у яе вершы "А ты..."

*Хай шчасце
цягнецца гаўжэй,
І хай гуша
трымціць-шчабечы...
Кахай мяне,
мой салавей,
Калі ў сусор'і
ляжа вечар.*

Творы зборніка "Подых шчасця" светчаць, што Галіна Казак у росквіце творчых сіл. Цяпер яна рытуе да выдання трэці зборнік новых вершаў.

Лявонцій ЦЕЛЕШ

О, краіна мая!..

Яшчэ ў школьныя гады заявіла сябе як паэтка наша зямлячка з Дзяржыншчыны Галіна Казак. Працуючы затым у вытворчым аб'яднанні "Інтэграл", яна ўдзельнічала ў паэтычным гуртку "Соцветіе", яе вершы з'яўляліся на старонках шматтыражнай заводскай газеты. І вось ужо больш як 20 гадоў Галіна Казак удасканальвае паэтычнае майстэрства.

Дарэчы, пра яе на старонках "ЛіМа" ўжо друкаваўся артыкул. Нядаўна пабачыў свет яе новы зборнік вершаў "Подых шчасця". Як і ў папярэднім, у гэтым зборніку Галіна Казак уключае найпершыя святыні: Радзіму, каханне, дабрывно.

Прыгожая зямля Беларусі, родная беларуская матчына мова... Ці ёсць што даражэй на свеце?

*Беларуская!.. І гэтага назову
Не замяню на іншыя ніколі.
Як і не здраджу
матчынаму слову,
З якім мне векаваць
астатак долі.*

У сваіх шматлікіх вершах, прысвечаных вайне, Галіна Казак звяртаецца да мужных садат, якія прынеслі нам Перамогу. Гэтай жа святой тэме прысвечаны таксама яе вершы "Сказ о вдове", "Сосед" і іншыя.

Паэтка, у якой вясковыя карані, ведае ца-

Патрэбны дапаможнік

Сёння ВНУ рэспублікі па-ранейшаму карыстаюцца попыткамі на міжнародным рынку адукацыйных паслуг. Адзін з самых прэстыжных для замежных студэнтаў здаўна быў старэйшы ў краіне Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, і ў прыватнасці яго філалагічны факультэт, самы вялікі ў дадзенай вучэбнай установе. Папулярнасць філфака ў замежных студэнтаў тлумачыцца не толькі тым, што для авалодання перадавымі навуковымі дасягненнямі і прамысловымі тэхналогіямі нашай краіны неабходна веданне мовы, хоць бы рускай, але і ўсведамленнем важнасці самой па сабе такой фундаментальнай навукі, як філалогія.

Для таго, каб замежным студэнтам прасцей было авалодаць мовай, а галоўным чынам — для знаёмства прадстаўнікоў замежжа з Беларуссю, з яе культурай, літаратурай, гісторыяй, яе людзьмі, на філалагічным факультэце быў выдадзены вучэбны дапаможнік **"Беларусь: лінгвакультуралагічны комплекс"** (Мінск: БДУ, 2008).

Складальнікі унікальнага выдання — у асноўным супрацоўнікі кафедры прыкладной лінгвістыкі пад агульным кіраўніцтвам доктара філалагічных навук, прафесара, загадчыка кафедры Л. Чумак. Рэцэнзенты выдання — доктар філалагічных навук, прафесар кафедры беларускай літаратуры і культуры, знаўца фальклору І. Казакова і кандыдат філалагічных навук, дацэнт А. Раманоўская.

Выданне ставіць на мэце "гарманічнае спалучэнне паміж культурай мовы навучання (рускай), культурай краіны знаходжання (Рэспубліка Беларусь) і нацыянальнай культурай навучэнца". Інакш кажучы, выданне вырашае выкараднаю задачу знаёмства замежных студэнтаў з краінай, з якой яны на пяць гадоў (а некаторыя, улічваючы магістратуру і аспірантуру, — і больш) звязалі свой лёс.

Самае каштоўнае, на нашу думку, у зборніку тое, што амаль увесь матэрыял пададзены білінгвай — паралельна на беларускай і рускай мовах. Гэта ўлічваючы тое, што студэнты вучацца па спецыяльнасці "руская мова". Самі замежныя студэнты прагнуць такога кішталту ведаў, актыўна цікавяцца рознымі формамі і сферамі беларускай культуры, а таксама беларускай мовай, вучацца якую маюць ахвоту ўсё больш замежных навучэнцаў. Нездарма кажучы: для таго, каб спазнаць душу народа, трэба ўведаць яго мову. Менавіта праз мову ідзе спасціжэнне глыбінных пластоў культуры і сённяшняга жыцця краіны таксама, нягледзячы на непапулярнасць роднай мовы сярод пэўнай часткі саміх беларусаў.

Аснову кнігі складае "Лінгвапазнаваўчы слоўнік нацыянальных рэалій Беларусі" (прыкладна каля 100 ключавых адзінак, або артыкулаў). Ён пачынаецца з календара найбольш важных у гісторыі нашай краіны дат, у прыватнасці, з 859 года — першай згадкі ў летапісе пра племя крывічоў, што насяляла беларускую зямлю. Далей 862 год — першае летапіснае ўпамінанне пра Полацк.

Бясспрэчна, не ўсе важныя для нас, беларусаў, факты гісторыі варта ведаць замежнаму студэнту, таму дат — няшмат, падаюцца яны выбарачна, скажам, з гісто-

ры Вялікага княства Літоўскага — толькі праўленне князя Вітаўта, з XVIII стагоддзя — тры раздзелы Рэчы Паспалітай, з XIX стагоддзя — паўстанне пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага і г.д.

Каляндар — стрыжань культуры, аснова яе як рухомага, эвалюцыйнага працэсу. Выбар у кнізе адпаведных дат правамерны, хоць адчуванне некаторай незавершанасці артыкулаў, узятых у цэлым, пакідаюць. Мы маем на ўвазе тое, што канцаецца дадзены падраздзел у слоўніку 10 снежня 1991 годам — ліквідацыяй Савецкага Саюза як дзяржавы. А далей, як гаворыцца, цішыня...

Праўда, у іншых артыкулах пра падзеі апошніх семнаццаці гадоў, пра шмат якія рэаліі сённяшняга дня гаворыцца даволі падрабязна. Таму скажам, што перарываецца лінія гістарычнага развіцця, нельга.

Пасля вызначальнай, на думку складальнікаў дапаможніка, даты развалу СССР ідуць найбольш важныя фіксаваныя ў календары святы, пачынаючы з Новага года. Гэтыя артыкулы — большыя па памеры, чым папярэднія, і ў цэлым даюць дастаткова поўнае ўяўленне пра наш святочны каляндар.

Наступны блок у слоўніку — пададзеныя ў алфавітным парадку персаналіі і назвы тых артэфактаў, з'яў і аб'ектаў культуры, якія ў найбольшай ступені характарызуюць Рэспубліку Беларусь.

Знамянальна, што гэты рад пачынаецца з прозвішча Жарэса Іванавіча Алфёрава — ураджэнца Віцебска, выдатнага вучонага, лаўрэата Нобелеўскай прэміі. З пісьменнікаў названы наступныя імёны: М. Багдановіч, В. Быкаў, М. Гусоўскі, У. Караткевіч, Якуб Колас, Янка Купала. З іншых знакавых постацей — В. Бялыніцкі-Біруля, І. Дамейка, Я. Карскі, П. Клімук, А. Лукашэнка, П. Машэраў, Еўфрасіння Полацкая, Рагнеда, М. Савіцкі, Ф. Скарына, М. Шагал.

Выбар асоб абумоўлены не толькі іх бясспрэчнай значнасцю ў развіцці ўласна беларускай культуры, але і вядомасцю на міжнароднай арэне, што ў прынцыпе правільна. Шкада толькі, што не згаданы вядомыя кінарэжысёры, напрыклад, М. Пташук, І. Дабралюбаў, акцёры — С. Станюта, бацька і сын Яроменкі. Наогул, у параўнанні з тэатрам, жывапісам і літаратурай, кінамастацтва Беларусі амаль не прадстаўлена.

Акрамя персаналій стваральнікі слоўніка змясцілі артыкулы пра дзяржаўныя арыбуты і сімвалы (герб, гімн, сцяг), беларускія гарады і найбольш важныя навуковыя, культурныя ўстановы. Сярод артыкулаў — такія прынцыпова важныя,

Беларусь — прыцягальная краіна для замежных студэнтаў. Так павялося яшчэ з савецкіх часоў, калі навуковы патэнцыял рэспублікі вызначаўся надзвычай высокімі параметрамі. Адпаведна высокім быў і адукацыйны ўзровень. У значнай ступені ён быў захаваны і дапоўнены новымі тэхналогіямі і метадыкамі, у тым ліку, у навучанні замежных грамадзян.

як "Беларускі менталітэт", "Беларуская мова", "Курган Славы", "Нацыянальная бібліятэка Беларусі", "Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы", "Хатынь", "Чарнобыль" і інш.

Наогул, у кнізе знайшлі сваё месца і тэатры, і музеі Беларусі, і яе запаведнікі. Ёсць артыкул "Батлейка", "Песняры", "Харошкі", артыкулы, прысвечаныя найбольш значным падзеям культурнага жыцця (Спектаклі "Стварэнне свету", "Страсці" і г. д.). У артыкуле "Беларусь алімпійская" згадваюцца найбольш знамянітыя айчыныя спартсмены, шырокавядомыя за межамі краіны (Аляксандр Мядзведзь, Вольга Корбут, Васіль Шчэрба і іншыя). Такім чынам, навучэнцы могуць адшукаць у гэтай кнізе інфармацыю згодна з сваімі зацікаўленасцямі і густамі.

рокі візуальны рад, які выдатна дапаўняе ўласна слоўна-інфармацыйны матэрыял.

Канечне, хацелася б, каб выяўленчае мастацтва Беларусі было прадстаўлена ў кнізе шырэй. Скажам, у наступных выданнях варта было б змясціць творы сучасных мастакоў і мастакоў савецкага часу.

На каляровых фотаздымках прыводзяцца прыклады сучаснай архітэктуры Мінска (гасцініца "Беларусь", гандлёвы дом "На Нямізе"), якія навучэнцы могуць убачыць на ўласныя вочы. Хацелася б, аднак, каб сярод ілюстрацый большае месца займалі тыя рэаліі, якія не так проста ўбачыць у нашым паўсядзённым жыцці. У першую чаргу маюцца на ўвазе нацыянальныя касцюмы розных абласцей Беларусі, прыклады традыцыйнага беларускага мастацтва: габелены,

Асабліва каштоўным з'яўляецца той факт, што ў выданні змешчаны добрай якасці каляровыя ўстаўкі з выявамі сімвалікі краіны, гербамі беларускіх гарадоў, нацыянальнымі сімваламі, партрэтамі Еўфрасінні Полацкай, Ф. Скарыны, І. Дамейкі, В. Быкава, а таксама фотаздымкамі архітэктурных збудаванняў, як старажытных, так і сучасных, рэпрадукцый з карцін В. Бялыніцкага-Бірулі, М. Шагала. Такім чынам, кніга дае шырокі візуальны рад, які выдатна дапаўняе ўласна слоўна-інфармацыйны матэрыял.

Значную ўвагу надалі стваральнікі кнігі нацыянальным звычаям, абрадам і прадуктам харчавання. Так, сярод свят адзначаны Вялікідзень, Дзяды, Радаўніца, Талака. Не забыты нацыянальныя сімвалы — васілёк (валожка), папараць-кветка, любімыя беларусамі стравы — бабка, драпікі, крупнік, мачанка, сачні.

Для фарміравання ва ўяўленні замежнага студэнта вобразу краіны влікае значэнне маюць ландшафты Беларусі, у цэлым прасторавая культура народа. Аўтары выдання хоць і не спыняліся спецыяльна на тыпах нацыянальнага пейзажу, на жывёльным і раслінным свеце, але ўсё ж змясцілі даволі цікавыя артыкулы кішталту: "Беларускія унікальныя біялагічныя аб'екты", "Бела-вешская пушча", "Бярэзінскі запаведнік", "Зубр".

Асабліва каштоўным з'яўляецца той факт, што ў выданні змешчаны добрай якасці каляровыя ўстаўкі з выявамі сімвалікі краіны, гербамі беларускіх гарадоў, нацыянальнымі сімваламі, партрэтамі Еўфрасінні Полацкай, Ф. Скарыны, І. Дамейкі, В. Быкава, а таксама фотаздымкамі архітэктурных збудаванняў, як старажытных, так і сучасных, рэпрадукцый з карцін В. Бялыніцкага-Бірулі, М. Шагала. Такім чынам, кніга дае шы-

ручнікі, ўзоры ткацтва, разьба па дрэве, саломка, ганчарныя вырабы, шкло і шэраг іншых. На жаль, гэтага ў кнізе няма, у чым нам бачыцца асноўны яе недахоп.

"Беларускія прэцэдэнтныя выказванні" — другі вялікі раздзел кнігі. Пачынаецца ён з "Беларуска-рускіх фразеалагізмаў". Сам па сабе раздзел каштоўны і цікавы для студэнтаў, якія вучаюць рускую мову на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Але, нельга не заўважыць, што назва раздзела — не навуковая, такога паняцця — "беларуска-рускія фразеалагізмы" — няма, хоць адпаведнікаў у дзвюх мовах даволі шмат. Каштоўны гэты раздзел тым, што тут, акрамя кароткага тлумачэння кожнага з выказванняў, да іх прыкладаюцца, з аднаго боку, цытаты з твораў беларускіх аўтараў, з другога боку, аўтараў рускіх. Напрыклад, выраз "Біць у вочы" ілюструецца цытатамі з Якуба Коласа па-беларуску і М. Гоголя па-руску; "З вачэй згубіць" — адпаведна з У. Караткевіча і М. Лермантава, "Зубы на паліцу класці" — з І. Мележа і А. Астроўскага. Выказванняў прыведзена шмат, што, на нашу думку, правамерна, бо менавіта ідыяматычныя выразы з іх метафарызмам і глыбокім этнічным падтэкстам заўсёды выклікаюць найбольшыя

цяжкасці ў авалоданні мовай. Набор аўтараў, з твораў якіх прыводзяцца цытаты, таксама дастаткова шырокі, тут прысутнічаюць усе беларускія класікі.

Трэці раздзел кнігі — "Беларускія прэцэдэнтныя тэксты" — зноў-такі пададзены на дзвюх мовах. Пачынаецца ён з урыўка — апісанне зубра — з "Песні пра зубра" М. Гусоўскага. Янка Купала прадстаўлены двума вершамі — "Роднае слова" і "Спадчына", Якуб Колас — урыўкамі з паэм "Новая зямля" і "Сымон-музыка", М. Багдановіч — "Случкімі ткачыхамі", "Пагоняй", "Лявоніхай" і "Рамансам". У кнігу ўведзены і ўсёнародна любімыя верш А. Русака "Бывайце здаровы", які стаў песняй. Вельмі ўдалымі падаюцца ўрыўкі з твораў У. Караткевіча, якія цудоўна ілюструюць многія артыкулы першага раздзела. Ніл Гілевіч сваім "Вы шуміце, бярозы" вельмі мілагучны, а вось Васіль Быкаў прадстаўлены не зусім удавым урыўкам са "Знака бяды".

Чацвёрты раздзел дапаможніка — "Аўтэнтныя тэксты", дзе прыводзяцца некаторыя беларускія народныя песні і апісанні народных свят, зробленыя як навукоўцамі, так і пісьменнікамі — В. Дуціным-Марцінкевічам, У. Караткевічам. Тут жа прыведзены найбольш вядомыя беларускія легенды, напрыклад, пра ўзнікненне гарадоў.

Далей ідуць "Тэксты-персаналіі": выказванні пра Еўфрасінню Полацкую, Ф. Скарыну, І. Дамейку, урывак з мемуараў М. Шагала і фрагмент з "Доўгай дарогі дадому" В. Быкава. Шкада, што ўсе вышэйпералічаныя тэксты — ужо не на дзвюх мовах, а толькі па-руску.

Назвы раздзелаў, на жаль, падаюцца неапраўдана складанымі, перагружанымі навуковай лексікай і, разам з тым, даволі аморфнымі: "Беларускія прэцэдэнтныя тэксты", "Лінгвапазнаваўчы слоўнік нацыянальных рэалій Беларусі", "Беларускія прэцэдэнтныя выказванні" і г.д. Тым больш, калі ўлічыць тое, што "Беларусь..." — выданне хутчэй папулярнае, азнаямляльнае, чым глыбока навуковае. Складальнікі абралі правільны шлях — знаёмства з краінай праз яе культуру, праз яе адметнасць, праз яркіх, запамінальных асоб. Магчыма, у наступных выданнях варта было выкарыстаць у назвах раздзелаў пэўныя народныя выслоўі, кароткія рэплікі знакамітых людзей Беларусі, як, дарэчы, нярэдка робіцца ў кнігах, адрасаваных самім беларусам.

На жаль, кніга не пазбегла і памылак друку.

Але ў цэлым амаль усе тэксты, змешчаныя ў гэтым выданні, падабраны з любоўю і разуменнем справы. Кніга пакідае прыемнае ўражанне. Нават самім фактам свайго існавання; імкненнем аўтараў як мага паўней і ў той жа час у лаканічнай форме пазнаёміць замежных студэнтаў з беларускай прыродай і культурай; павагай складальнікаў да беларускага слова; высокай паліграфічнай культурай выдання — гэта ў поўным сэнсе слова шыкоўны, багата ілюстраваны **падручнік-энцыклапедыя-альбом**.

Канцэпцыя і афармленне дадзенага унікальнага адпавядаюць задачам лепшага далучэння да беларускай культуры нашых гасцей — замежных грамадзян, якія выбралі Беларусь, як месца сваёй вучобы і жыхарства.

Зміцер
АРЦЮХ

І ясны дзень тваіх вачэй
Пакуты сэрца супакоіць.
Нам стане раніцай лягчэй,
Бо снег прыход вясны паскорыць.

Ты будзеш думаць пра мяне,
Ты зразумееш, што кахаеш!
І сонца стане прамянець
І спаляціць сляды адчаю.

Ты будзеш думаць пра мяне.
З твайго жыцця не знікне свята.
Ты прыйдзеш да мяне не ў сне.
Табе я ўдзячны за крылатасць.

Ты будзеш думаць пра мяне.
І я таксама буду думаць.
І мы сустрэнемся ў вясне,
Каб назаўжды забыць
пра сумнасць.

Мне стала лягчэй.
Гэта вершы
Жыццё мне даруюць ізноў.
Мне стала лягчэй.
Я не першы,
Хто жыць пачынае наноў.

Мне стала цяжэй,
Бо з табою
Мы скончылі казку пісаць.
Мне стала цяжэй.
Кніга болю.
Цябе не хачу адпускаць.

Мой сціплы, растрывожыла душу
Візітам гэтым смела-нечаканым.
Пішу. Грашу. Пішу. Грашу. Пішу...
Святой малітвай ты навек абраны.

Анёлам-падаражнікам у снах —
Садах таемных спешчана-дзювоных...
Разгорнутае сэрца —
Млечны Шлях...
Праўдзівы мой,
таемны і прарочы...

І што казаць —
пачуццям знік пажар.
А хмель зусім і не спатоліў смагу...
Бяру з жывой вадой тваю біклагу,
Як Ратаванне, Лёс, як Божы дар.

Даруй мне за нашу сустрэчу,
Такую святую і грэшную,
Даруй мне за наша расстанне,
Што час немінуца прыспешвае.

Спатольваю марамі смагу,
Успамінамі светла-шчымлівымі.
О, Божа, пазыч мне адвагі
Без вуснаў яго быць шчасліваю.

Без рук-абярэгаў надзейных.
Без сэрца чуліваасцю поўнага,
Вачэй — зор-агнёў чарадзейных,
Тужлівага суму няўлоўнага...

Адна прывітаю світанне...
Спагадаю сонца суцешвае...
Даруй мне за наша расстанне,
Што час немінуца прыспешвае...

І не крыўдуй, што не пішу —
Ў душы ўжо цэлая аповесць...
Лепш да цябе прыйду на споведзь,
Бо думкай кожны дзень грашу...

Я блукаю у думках
па знаёмых сцяжынках
нашага лета...
Далоні твае з пахам сунічным
І водарам кветак...
Голас родна-пяшчотны
Звонкай крынічкай струменіць...
Срэбны лён валасоў
да ішчакі прытуляецца мякка...
Калыханка мая,
спеў самотны душы закаханай...
Адгукніся, мой любы,
мне страшна...
Адзінота...
Расхрыстала і думкі,
і мары, і мроі...
Маё неба і сонца,
песня мая незямная...
Адгукніся, мой любы. Ты чуеш?..
Чакаю...

Фота Кастуся Дробава

А ты аднойчы вернешся ў мой дом
І мы паўторам нашыя сустрэчы,
Запалім свечкі і глінтвейн нальём.
Ізноў чароўным стане кожны вечар.

Ў тваіх вачах я прачытаю жарсць,
Забытую ў далёкім цёплым жніўні.
І ты папросіш зноў усё пачаць.
Я згоду дам, бо гэта толькі сніў я.

Не будзе больш
у нас расстанняў, слёз.
І больш не будзе
рэўнасці праклятай.
Давай паўторам жнівень усур'ёз.
Цябе чакаю.
Прыязджай дахаты.

Шкада, што так павінна быць.
Расстанне наша непазбежна.
Мяне не хочаш ты забыць,
Але забудзеш.
Я замерзну
Ў самоце
Без твайго цяпла,
Без рук такіх
пяшчотна-жарстных.
Чаму дарога нас звяла?
Чаму разводзіць?
Хто не варты
Таго кахання, што з нябёс
Нам падарылі і забралі?
... Я ненавіджу гэтка лёс.
Ды дзякуй Богу: мы кахалі!

Сон

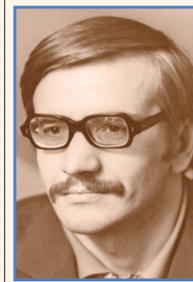
У ружах белая сукенка.
Пунсовасць шчок. Таемнасць вей.
Бязыць дзюўчынка-летуценка
У цёплым ліпені ад завей...

І колькі шчырасці дзювовай
Струменіць з мігталівых воч...
Каханне сон ёй напярочыў
У гэту студзенскую ноч...

Твой вобраз у сэрцы дзювовым навекі.
Ты быў, і ты ёсць як анёл мой ахоўнік.
Мужчынскай пяшчотай,
цяплом чалавечым
І шчасцем ты кожную
жылку запоўніў.

Цябе не стае і начамаі, і днямаі...
Трывога пужліваю
пташкай галосіць...
Дар неба і зорак,
мой Божы сакрамент,
Як мне улагодзіць разлучніцу-восень?
Хай спыніць вятры свае,
шум пазалоты,
Каб толькі быць разам,
хаця б на хвіліну...
Душа адчувае мінорныя ноты:
Ты зноў не мая, не мая палавіна...

Як сэрцу балюча!
Дзе зёлкі? Дзе лекі?
Чутны адгалоскі:
не роўня, не роўня...
Твой вобраз у сэрцы
дзювовым навекі...
Ты быў, і ты ёсць як анёл мой ахоўнік.

Юзген
ХВАЛЕЙ

Апошні дзень красавіка —
Як не люблю я дзён апошніх...
Ў маёй руцэ — твая рука,
І вусны жарсці поўныя.

Працягвайся, цудоўны міг,
І ў траўні, лістападзе-месяцы,
Бо калі страцім яго мы,
То нехта зойме наша месца.

Май. Адзінокая сасна

Сасна, панурая сасна
На ўзбоччы сцезжкі
Стаіць, самотная, адна.
Але цяпер ёй хочацца туды,
Дзе волаты-дубы
Дуброву расхісталі...
Сасна ўраз выгінае талію
Пад ветра майскі шум,
Ідзе, адрываючы мігценне дум,
На сустрач дубу,
Нібы на згубу...

А ішчасце мы разам шукалі...
Пачуццям гарачае лета спаткалі —
Аслеплі ад сонца і кветак...
Ды хутка

пранеслася лета
Над лёсам, над намі,
Як тая камета.
Заплакала восень
На ростань дажджамі.
Пялёсткі сняжынак
Ляцяць...
Ляцяць...
Паміж намі...

Ані
На маім сталі хрызантэмы,
Твой партрэт на сцяне...
І няма больш тужлівай тэмы —
Ты жывеш без мяне.

Я гляджу
на бялюткасць пялёсткаў —
Праз гады цябе бачу такой:
Страказою
над сітнікам лёткай,
Нібы кветка, смяешся вясной.

Быццам свечкі,
гараць хрызантэмы,
Нашай восені позняй краса.
Лапшчу пальцамі,
позіркама нема,
І збягае на кветкі сляза...

Твая ўсмешка

Да цябе я ішоў гэтак доўга —
З той пары сплыло вады многа...
Там ты — юная,
Я — зусім юны:
Замялі нас гады,
Быццам снежныя дзюны.
Ды адтуль, з тых сумэтаў,
Глыбокіх, высокіх,
Твая ўсмешка ўзышла
Для мяне яркім сонцам.
Свеціць
І сэрца мяне промямі грэе,
Як усмешка Асоль,
Што чакае ўсё Грэя...

Лілея

Як балерына, ты,
Лілея,
Як сімвал пекнаты.
Гляджу праз чараты —
Хмялею.
Хоць побач гожа квяты,
Як воблікі мадонн святых,
Мілей мне
Ты — маланка з яснаты.

Катэджы, «талеркі» і кветкі

Гэта толькі здаецца, калі глядзіш на карту, што кожная краіна велізарная і неабсяжная. Напэўна, яна сапраўды такая, калі спасцігаць яе гісторыю і культуру паступова, нетаропка і спаваля.

Ад Мінска да Брэста — 342 кіламетры. Ад Брэста да Варшавы — 216. Не так ужо і многа. Палову нашай рэспублікі і ўсю суседнюю краіну, амаль да нямецкай мяжы, можна праехаць на аўтобусе усяго за адзін дзень. Дорогі розныя. І аўтабаны, і вузкія — толькі па адной паласе «туды» і па адной насустрач. У Польшчы, якая на пачатку 2008 года ўступіла ў шэнгенскую зону, шмат дарог рэканструіруецца і рамантуецца.

Польшчу ўспрымаеш, як краіну прыгожую і ўтульную. Нідзе не відаць закінутых хат, у якіх вокны забіты дошкамі, не відаць і старых паваленых платоў. Уздоўж дарог, у вёсках і невялікіх гарадках шмат двухпавярховых катэджаў. Іх балконы абавязкова ўпрыгожаны стракатымі вясельмі кветкамі. І амаль на кожным фасадзе — «талеркі» спадарожнікавых антэн.

Непрэзентабельная сцяна

Па дарозе да цэнтра германскай сталіцы ёсць магчымасць уважліва разгледзець знакамітую Берлінскую сцяну, якая прастаяла 28 гадоў і падзяляла ўсходнюю і заходнюю часткі краіны. Калі шчыра, выгляд яе моцна расчароўвае. Такая несамавітая і непрэзентабельная! А колькі страцей вакол яе вівала! Колькі чалавек загінула, калі імкнуліся яе пераадолець! Сцяна мае абсалютна такі ж выгляд, як бетонныя блокі, якімі ў той час была абнесена ў Мінску Кастрычніцкая плошча падчас узвядзення Палаца Рэспублікі. Будаўнічая, скрозь распісаная графіці — толькі і ўсяго...

«Цырк Караяна», плошча Марлен Дзітрых і іншае

Берлінская філармонія размяшчаецца ў двух жоўтых, нечакана асіметрычных будынках. Немцы іранічна называюць іх «цыркам Караяна». Дасціпна, але адначасна і напамінае пра славу тага нямецкага дырыжора! Звонку і ўнутры будынкi і папраўдзе нагадваюць цырк шапіто. Слухачы знаходзяцца вакол сцэнічнай пляцоўкі — як у цырку. Збоку ад асноўнага будынка — зала камернай музыкі і Музей музычных інструментаў (дзіўна, але Мінск не мае такога музея).

Не надта далёка ад філармоніі — комплекс ажно з 19 (!) кінатэатраў. Месца правядзення знакамітага Берлінскага кінафестывалю. Будынак новага музычнага тэатра, які знаходзіцца побач, выкарыстоўваецца як зала для цырымоній адкрыцця і закрыцця кінафестывалю.

За мяжой увесь час параўноўваеш — а як у іх, а як у нас? У гістарычнай частцы горада — бульвар скульптур (чаму ж і нам такую ідэю не пераняць?). З цікавасцю аглядаеш плошчу, названую ў гонар выдатнай нямецкай актрысы Марлен Дзітрых (цікава, у якім яшчэ горадзе і якой краіне ёсць плошчы, названыя ў гонар славытых артыстаў XX стагоддзя?).

Радзіма братоў Грым

За акном — маляўнічыя пагоркі і лагчыны Германіі. Часам зарослыя лесам, часам перад вачыма ажно да самага далагляду — залацістае поле. Уздоўж дарогі або ў самай нізіне — вёсачкі, акуратныя,

Далёкая мара — Парыж...

Татцяна МУШЫНСКАЯ

Абразкі

Хіба можна не любіць падарожжы? Яны пашыраюць твае далагляды не толькі ў літаральным сэнсе слова, але найбольш у пераносным. Не так прасторавыя, як эмацыйныя і інтэлектуальныя. Абвргаюць звыклія стэрэатыпы, прымушаюць думаць, параўноўваць, адмаўляцца ад ранейшых, часам даўно састарэлых уяўленняў. Таму — колькі абразкоў з аднаго еўрапейскага падарожжа.

«Сланечнікі» Ван Гога

У цэнтры Амстэрдама, недалёка ад фабрыкі брыльянтаў — чатырохпавярховы музей Ван Гога. Пабудаваны ў 70-ыя гады мінулага стагоддзя, ён захоўвае самую значную калекцыю твораў мастака — 200 карцін, 500 малюнкаў, 700 лістоў. Усяго за сваё не надта доўгае жыццё мастак напісаў больш як 800 карцін. Існуе столькі ж накідаў да іх.

Побач з музеем — невялікая крама сувеніраў і мастацкай прадукцыі. Што ўражвала ў апошні? Парадоксы мастацтва і яго нага ўспрымання. Многія памятаюць, што Ван Гог пражыў усяго 37 гадоў, лячыўся ў вар'яцкім доме і памёр, не патрэбны ні свайму часу, ні суайчыннікам.

Цяпер ягоныя знакамітыя «Ваза са сланечнікамі» або «Тэраса кавярні» безліч графічных аркушаў, якія можна купіць, а потым упрыгожыць імі інтэр'ер кватэры ці офіса. Яны — на вокладках не толькі школьных альбомаў, але і школьных сшыткаў, звычайных нататнікаў, вялікіх і малых ватаў, шклянных попельніц. Гэтыя творы зрабіліся брэндамі. Знакамі, сімваламі. Цяпер Ван Гог прызнаны і патрэбны ўсім!

Адкрыццё Парыжа

Калі ўпершыню адкрываеш для сябе невядомы горад, у тым працэсе прываблівае найперш нечаканасць. ...Ліпень, дождж, шэры жнівеньскі дзень. Накрыўшыся парасонамі, крочы уздоўж велічнага будынка. Вокнаў амаль няма. Падобна на класіцызм і XVII стагоддзе. Велізарныя афішы і плакаты на фасадзе падказваюць, што бачым адзін з фасадаў музея. Нечаканая здагадка — сусветна знакаміты музей, Луўр!

Праходзім уздоўж гарадскога саду, схаванага за высознай, ледзь не пад два метры, узорнай агароджай. Пасярод саду ўзвышаецца кола агляду. (Пазней, у той самы дзень сын фатаграфавалі менавіта з гэтага кола. З высокіх кропак Парыж выглядае асабліва эфектна і нечакана). Калі добра прыгледзішся да карты, а подпісы дробныя, не надта ўцямна, дык нечакана разумеш, што бачыш славыты сад Цюільры! Ён неаднойчы згадваецца ў творах класікаў французскай літаратуры.

У архітэктуры Парыжа пераважаюць белыя і светлашэрыя колеры памесцяў. І цёмна-шэрыя, амаль чорныя колеры дахаў і мансардаў. Гэта парыжскі вапняк, які здабывалі некалі ў самім горадзе. Гістарычны цэнтр мае стылёвае адзінства. Хоць тут прадстаўлены будынкi, узведзеныя ў розны час, якія належаць да розных накірункаў, — готыка, рэнесанс, ракако...

Вавілон

У Парыжы нечакана ўсведамляеш, што славу таго Эйфелева вежа знаходзіцца амаль на самым беразе Сены. Нібыта ведаў, але неяк абстрактна... Ля Эйфелевай вежы радасна зелянее Марсава поле.

Аўтобус спыняецца на набярэжнай Сены. Каля Эйфелевай вежы — велізарны натоўп. Чарга па білеты. У Парыжы каля вежы, ля Луўра і Версала бачыш і ўсведамляеш, што такое вавілонскае стоўпатварэнне. Немцы, фіны, кітайцы, японцы, рускія, французы... Якое змяшэнне моў! Чарнаскурныя прадаўцы прапаноўваюць кожнаму мініяцюныя копіі вежы. Перад намі ў чарзе — група рускамоўных турыстаў з Ізраіля. Некалі, дваццаць гадоў таму, яны з'ехалі з Сяюза. Дзякуючы Інтэрнету і спадарожнікаваму тэлебачанню — у курсе ўсіх навін былой радзімы. У тым ліку і беларускіх.

Плошча Згоды

Славу тыя Елісейскія палі — фактычна вялікі зялёны бульвар — даходзяць ажно да плошчы Згоды (Пляс дэ ла Канкорд), адной з ключавых у горадзе. Яна — транспартная «развязка» і таму яднае многія шляхі сталіцы.

Але ж і назва невыпадковая! Спачатку тут стаяла конная статуя Людовіка XV. Помнік знішчылі ў час Французскай рэвалюцыі. На яго месцы паставілі гільяціну. Тут былі пакараныя смерцю спачатку кароль Людовік XVI, Марыя-Антуанета, а потым — Дантон і Рабесп'ер. Пазней з'явілася плошча Згоды. Пэўна, каб прымірыць тых, хто меў розны погляд на далейшае развіццё краіны.

Цікава, як супадае логіка мыслення ў розных народаў! Вуліца, па якой даводзілася ісці ў Рыме да славу тага Сабора святога Пятра, называецца вуліцай Прымірэння, іначай — Плебісцыта. Але рымскія асацыяцыі доўжацца. Фантаны на плошчы Згоды пабудаваныя па ўзоры тых, што ўпрыгожваюць плошчу святога Пятра ў Рыме, перад Ватыканам.

Асацыяцыі

Падчас знаходжання ў Парыжы на кожным кроку чуюць і бачыш тое, што моцна ўздзейнічае на свядомасць і выклікае шмат асацыяцый. Напрыклад, Вандомская калона адліта з гармат, захопленых французскай арміяй пад Аўстэрліцам. У памяці ўзнікаюць сцэны з «Вайны і міра» Л.Талстога. Мост Згоды пабудаваны з камянеў Бастыліі. Хіба ў энцыклапедыях пра тое прачытаеш?

Лацінскі квартал атрымаў сваю назву з той прычыны, што некалі тут жылі рымляне. Уздоўж Сены — вялікія зялёныя скрыні букіністаў. Яны закрываюцца на ноч, а

ранкам прадаўцы адкрываюць іх ізноў. Пасля Першай сусветнай вайны Сен-Жэрменскае праёмсца было цэнтрам жыцця багеімы. Падчас экскурсіі вам пакажуць гасцініцу, дзе спыняўся Хемінгуэй, кавярню, куды ён часта заходзіў. Любоў, цікавасць, пашана да гісторыі сваёй і гісторыі іншых народаў у французаў феноменальны!

Калі крочыш па парыжскіх вуліцах, прыходзіць у галаву, што, магчыма, вась па той самай набярэжнай, па якой цяпер ідзе ты, ішоў Іван Бунін. Або Ганна Ахматава... І бачылі яны той самы краёвід, ту самую Сену, тыя ж дрэвы, што і ты. І далучанасць да жыцця вялікіх людзей — праз горад, дзе яны жылі, праз тую прастору, у якой яны некалі адчувалі, думалі, пісалі, нарэшце проста знаходзіліся, — хвалюе больш за ўсё...

Версаль

Былая каралеўская рэзідэнцыя знаходзіцца ў праёмсца горада. Плошча перад палацам брукаваная буйнымі камянямі. Уяўляю сабе, як звонка цокалі на ёй капыты коняў! Але сучаснаму пешаходу, ды яшчэ жанчыне на абцасах — няпроста, увесь час чапляешся за няроўную паверхню...

Версаль — унікальны і велізарны музейны комплекс, які складаецца з мноства будынкаў. За імі — дагледжаныя, упарадкаваныя сад з алеймі і фантанамі. Агледзець усё гэта багацце і прыгажосць можна не спяшаючыся хіба за месяц.

Усе подпісы ў Версале — па-французску. Нават не ведаючы мовы, шмат пра што можна здагадацца па подпісах або па выявах. Калі ў подпісах пазначана «Луі XIII» або «Луі XV», «Марыя-Антуанета» ці «Напалеон Банапарт», — значыць, дакладна яны.

Ля ўваходу і ля выхаду з музея прадаецца неверагодная колькасць сувеніраў і друкаванай прадукцыі, якая потым нагадвае турысту пра Версаль і ягоныя калекцыі. Як французы ўмеюць ганарыцца сваёй культурай, сваімі героямі, дзеячамі сваёй гісторыі! Можна падзівіцца! Дый вучыцца не перашкода...

Вечаровы Парыж

Параход, на якім ладзіцца вечаровая экскурсія па Сене, дастаткова вялікі. Турысты ўсё заходзяць і заходзяць. Сядзеш або ў зашкленай частцы судна, або на свежым паветры. Побач з кожным сядзеннем — трубка радыётэлефона. Націскаеш адпаведную кнопку — і слухаеш каментарыі гіды на абранай мове. Англійскай, французскай, іспанскай, італьянскай, рускай.

Масты Парыжа — іх ажно 60! — сапраўдная паэма. Іначай і не скажаш. Вечаровы горад, асветленыя фасады памесцяў, музеяў, сабораў пакаюць незабыўнае ўражанне. Падчас прагулкі па рацэ Эйфелева вежа, здаецца, літаральна лунае ў вечаровым цёмна-сінім парыжскім небе. Яна ззяе і пераліваецца ўсімі сваімі залацістымі агнямі. Уражанне — і рэальнае, і адначасна ірэальнае... Нібыта кадр з нейчага, староннечужога, але, ужо дакладна, не твайго жыцця...

Арт-пацэркі

Два тыдні застаецца да XVII Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", урачыстае адкрыццё якога мае адбыцца 11 ліпеня. Продаж білетаў на яго канцэрты разгарнуўся з пачатку лета. Як вядома, галоўныя падзеі ў Летнім амфітэатры будуць звязаныя з Міжнародным конкурсам выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2008". Уздзельнічаюць у ім прадстаўнікі 25 краін. З сёлета года, у адрозненне ад ранейшых, калі на віцебскіх конкурсах ад нашай краіны выступалі па два саборнікі, Беларусь будзе прадстаўлена адным вакалістам. Гэта пераможца рэспубліканскага адборачнага тура саборніцтва маладых спевакоў Віталь Гардзей — артыст прадзюсерскага цэнтра "Спамаш". Конкурсная праграма пройдзе, як заўсёды, у суправаджэнні Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. Рэпетыцыі ўжо ў разгары. Апроч акампанемента маладым спевакам, знаны калектыў рыхтуе праграму, названую радком з папулярнай эстраднай песні: "Усе кветкі ліпеня". Праграма прысвячаецца Дню Саюзнай дзяржавы на "Славянскім базары ў Віцебску" і з'яўляецца часткай фестывальнай сцэны многіх зорак беларускай і расійскай эстрады. "Усе кветкі ліпеня" — адзін з нямногіх канцэртаў, які пройдзе ў Летнім амфітэатры без выкарыстання фанграм.

У сталічнай галерэі "Мастацтва" прайшла выстаўка жывапісу і графікі Рамана Кароткіна. "Штучнае (інакш кажучы, "мастацтвае", — С. В.) дыханне" — пад такой назвай былі сабраныя палотны ды аркушы, аўтар якіх уласціва невымоўнае характава быцця.

Да 121-годдзя Марка Шагала прымаркоўваліся XVIII Міжнародныя Шагалаўскія чытанні, што прайшлі нядаўна ў Віцебску. Сёлета яны вызначаліся асаблівай маштабнасцю: уздзельнічала каля

40 мастацтвазнаўцаў і даследчыкаў творчасці нашага знанага земляка, а таксама асяроддзя мастака. Прадстаўнікі Беларусі, Ізраіля, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі вялі гуртоўную гаворку паводле такіх, напрыклад, тэм, як "Шагал Ганны Ахматавай", "Іосіф Бродскі і Марк Шагал", "Якаў Каган-Шабшай, Марк Шагал ды іншыя", "Марк Шагал — Марк Ротка: мастацтва без межаў".

IV Міжнародны каталіцкі фестываль хрысціянскіх фільмаў і тэлепраграм "Magnificat-2008" прайшоў у Глыбокім. Цікава, што да яго выказалі рэжысёры з 14 краін: Беларусі, Грузіі, ЗША, Італіі, Канады, Латвіі, Лівана, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны, Францыі, Харватыі і Швейцарыі. На працягу чатырох дзён праходзілі кінапрагляды ў Глыбокім гарадскім Цэнтры культуры, канцэртныя выступленні, для ўдзельнікаў фестывалю праводзіліся экскурсіі па адметных мясцінах раёна, прынамсі, адбылася вандароўка ў званую вёску Мосар.

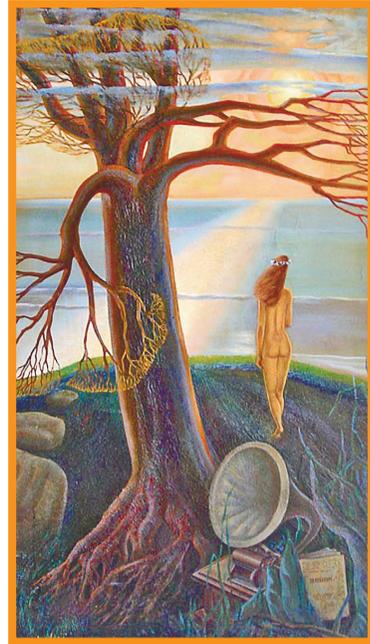
С. ВЕТКА

На здымку: партрэт М. Шагала, намалёваны яго настаўнікам, віцебскім мастаком Ю. Пэнам.

Фота аўтара

Нядаўня персанальная выстава Леаніда Данеліі "Жывапіс, графіка, дызайн" у сталічным Палацы мастацтваў прадставіла яго новыя жывапісныя творы, а таксама некалькі намалёваных раней, у 1970 — 80-я гады, якія не страцілі сваёй актуальнасці.

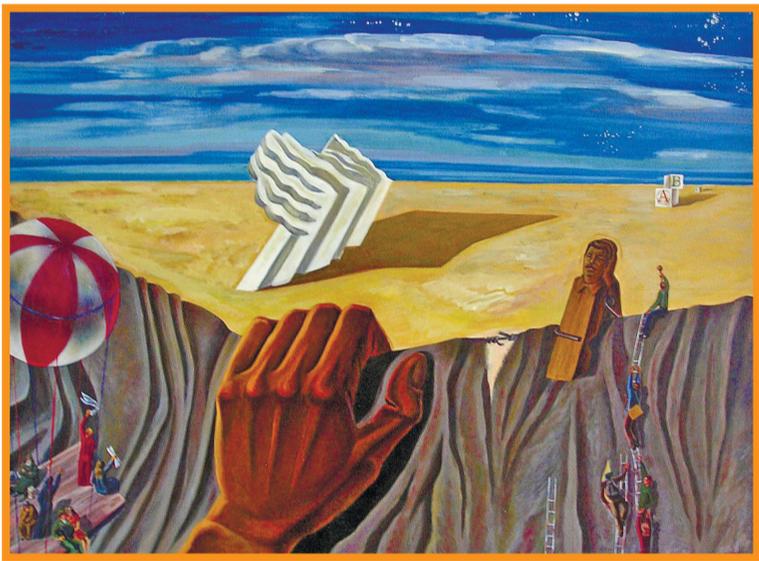
Жывапісная разняволенасць

Творчасць Максіма Багдановіча яшчэ са школьнай часіны кранула паэтычную душу Леаніда. Доўга ён выношваў мастацкі вобраз каханай Максіма Багдановіча і толькі ў 1987 годзе ўвасобіў яго на палатне — як своеасаблівае credo паэта, яго разуменне жаночасці, прыгажосці, недасяжнасці. Леанід Данелія назваў сваю карціну "Вераніка". Цудоўная постаць дзяўчыны з вяночкам на галаве рушыць па месяцавай сцежцы ўдалачынь. На прыэднім плане — засохлае дрэва як сімвал няздзейснай мары паэта, няяркая траўка, грамафон, зборнік "Вянок"; мастак такім чынам уносіць моцны дэкаратыўны эффект у стрыманы, хоць і інтэнсіўны ў колеры жывапіс, прымушаючы інтымна-лірычны пейзаж гучаць у рамантычна-мінорным тоне. Подпіс пад карцінай — з вершаў М. Багдановіча: "Не згасла сонца, сонца глянэ..."

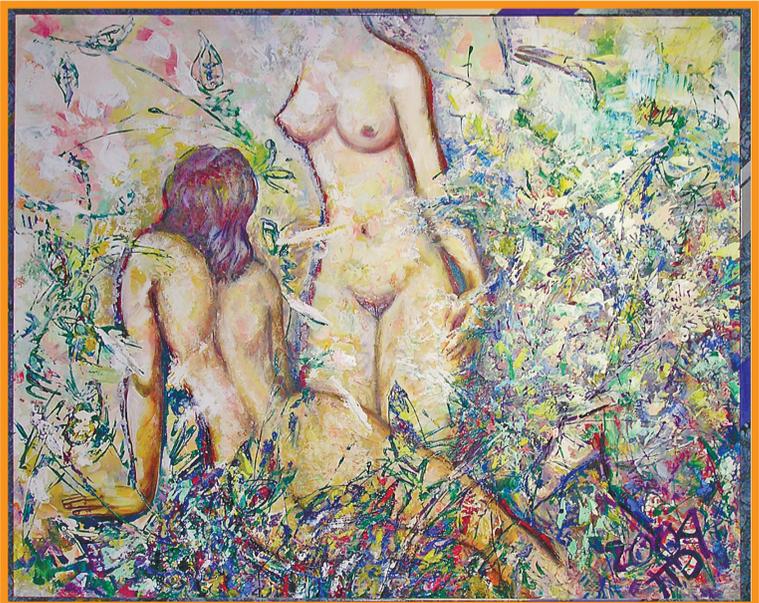
У 1989-м Л. Данелія намалёваў вялізнае палатно "Пачатак. Дорогай да свабоды", дзе, што называецца, ад "А" да "Я" паказаў сэнс быцця. Філасофскае абагульненне сумяшчаецца з гратэскам. Карціна вызначалася навізнай, дэкаратыўнасцю, прыцягвала да сябе і выклікала розгалас на вернісажы і ў прэсе. Сёння яе гучанне ўспрымаеш па-іншаму: жалезная заслона даўно ўжо знятая, але што мы маем і што пра нас ведаюць там, куды мы так імкнуліся...

Сімпацыі да простага чалавека, ненайгранасць, не стылізаванасць, а шчырасць надаюць асаблівую прыцягальнасць яго карцінам "Вяртанне", "Чаканне". У палотнах "Поўня", "Кветкі восені", "Спакуса. Ева", "Чараўніцы" Л. Данелія адмовіўся ад надуманых акадэмічных сюжэтаў і звярнуўся да жыцця, намалёваў маладых аголеных жанчын у шчодрай манеры экспрэсіянізму. Экспрэсія праз колер з постацямі жанчын (прыгажэйшых за беларускіх у свеце, лічыць мастак, няма) перадае шчодры рамантызм нагуры мастака, яго яскравае ўспрымання жаночай абаяльнасці і грацыі, захапленне летуценнасцю і непаўторнасцю спыненага імгнення.

Вобразы жанчын не пакідаюць яго палотны. І кожная з такіх работ — гэта гімн жаночасці. Тое ж можна сказаць і пра графічныя карціны мастака на гэтую тэму, намалёваныя ў колеры: "Мары і адзінота", "Рыжавалосая Соня", "Аго-

Першыя заняткі ў вучэльні яму нават не хацелася наведаць: было нецікава, бо Леанід ужо добра засвоіў азы малявання. А ў кнігарнях тады з'явіліся кнігі пра імпрэсіянізм, у музеях можна было пабачыць творы гэтай плыні, і юнаку хацелася таксама чагосьці новага: адысці ад рэалізму, разняволіцца ў жывапісе, пераблытаць усе фарбы і маляваць вобразы першага імгнення суб'ектыўнага ўражання. За адмаўленне ад традыцыйных савецкіх маральна-эстэтычных і сацыяльных "каштоўнасцей" яго ледзь не выключылі з вучылішча, але дапамагі настаўнікі — Леанід Шчамялёў і Альгерд Малішэўскі.

лены агонь", "Вандраванне ў каханне" і інш.

Леанід атрымаў добрую прафесійную адукацыю: скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, вучыўся ў такіх выдатных майстроў жывапісу, як В. Цвірка, Л. Шчамялёў, А. Малішэўскі, В. Гусеў. Ды спачатку было Мінскае мастацкае вучылішча, куды ён паступіў, прайшоўшы ўжо школу бацькі, вядомага беларуска-

га мастака з Брэста Пятра Данеліі. Першыя заняткі ў вучэльні яму нават не хацелася наведаць: было нецікава, бо Леанід ужо добра засвоіў азы малявання. А ў кнігарнях тады з'явіліся кнігі пра імпрэсіянізм, у музеях можна было пабачыць творы гэтай плыні, і юнаку хацелася таксама чагосьці новага: адысці ад рэалізму, разняволіцца ў жывапісе, пераблытаць усе фарбы і маляваць вобразы перша-

га імгнення суб'ектыўнага ўражання. За адмаўленне ад традыцыйных савецкіх маральна-эстэтычных і сацыяльных "каштоўнасцей" яго ледзь не выключылі з вучылішча, але дапамагі настаўнікі — Леанід Шчамялёў і Альгерд Малішэўскі. Аднак пасля фармальных пошукаў, шмат чаго пабачыўшы на выставах беларускіх, рускіх, замежных майстроў рэалістычнага мастацтва, Л. Данелія прыйшоў да высновы, што трэба атрымаць акадэмічную школу. І ўжо вучоба ў інстытуце замацавала светапогляд, які паступова раскрываўся маладым мастаком праз тую асаблівую мову творчасці, што фарміравалася пад уплывам яго рознабаковых інтарэсаў у графіцы, у прыкладным і дэкаратыўным мастацтвах, у архітэктуры і ў жывапісе.

Жывапісам ён займаецца па сённяшні дзень, хаця паралельна "здабывае на жыццё" ў галіне мастацкага афармлення і праектавання. Леанід Данелія з'яўляецца аўтарам і кіраўніком праектаў, мастацкім афарміцелем інтэр'ераў дома адпачынку "Белая Русь" на возеры Нарач, дзіцячага садка фабрыкі "Элема" ў Мінску, дзе ім зроблены вітражы і манументальны роспіс на тэму беларускіх казак, гасцінічнага комплексу саўгаса "Заказельскі" Брэсцкай вобласці — вітражы, дэкаратыўна-манументальны жывапіс, люстры. Для сталічнага Музея алімпійскай славы стварыў афармленне экспазіцыі, інтэр'ера, карціннай галерэі. Ва ўсім, што ён ні рабіў, адчуваецца руплівасць і прафесійны падыход.

Праца ў манументальным жанры падказала Леаніду правільны падыход да вырашэння мастацкага вобраза ў тэматычнай карціне "Руіны страляюць ва ўпор" (1984). Вялізнае палатно, прысвечанае мінскаму падполлю і прымеркаванае да 40-годдзя вызвалення Мінска, паказала высокі прафесіяналізм мастака і было заўважана знаўцамі як новае вырашэнне тэмы вайны: мастак паказаў той гістарычны час праз націормот: на сталі — лямпа ды машынка, з якой вылятаюць надрукаваныя лісты з весткамі для газеты "Звязда", улеткі, адозвы і г.д. Рознабаковасць творчых памкненняў паспрыяла адметнаму, складанаму кампазіцыйнаму і колераваму ўвасабленню на палотнах Л. Данеліі неабсяжнасці беларускіх прастораў, велічы нашых лясоў, рэк і азёраў: "Бабіна лета на Прыпяці", "Зорка Венера", "Ліпеньскія навалыніцы", "Браслаўскія прасторы", "Майскія прыцемкі на рацэ Пціч", "Возера Нарач. Ружовы вечар", "Таямніца. Зорныя сустрачкі" ды інш.

Мастак адчуваецца сваім сэрцам, сваёй творчасцю на боль Беларусі. Праведзеныя тры гады таму персанальныя выставы Л. Данеліі ў германскім горадзе Фройдэнштаце завяршыліся аўкцыёнам, на якім былі прададзеныя ўсе 20 яго карцін, а грошы пералічаны ў фонд беларускіх дзетак, пацярпелых ад Чарнобыля.

Ён шмат працуе і працягвае адкрываць сябе ў жывапісе. А набыты за пражытыя гады багаты досвед Леанід перадае студэнтам...

Галія ФАТЫХАВА

На здымках: Леанід Данелія і яго творы розных гадоў.

Фота Кастуся Дробава і з архіва мастака

Людзі і лялькі

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

— Аляксей Анатольевіч, вы мяркуюце запрасіць у Мінск, на восеньскі фест лялечных тэатраў, сваіх старых і новых сяброў. А нагадайце, калі ласка, з якімі краінамі супрацоўнічае Беларускі дзяржаўны тэатр лялек?

— З рознымі краінамі супрацоўнічаем. У нас вельмі багата сяброў у Польшчы, Германіі, Нідэрландах, Чэхіі, Венгрыі, краінах Балканскага паўвострава, Скандынавіі і яшчэ ў шмат, шмат якіх мясцінах. Я ўжо не гавару пра Расію і краіны СНД, гэта і так зразумела.

— Што дагэту рэпертуару вашага тэатра: ён класічны, але ж ёсць і нейкія эксперыментальныя пастаноўкі?

— Канечне, ёсць! Магчыма, мы іх не вельмі часта паказваем, бо глядач больш звычайны да класічнага тэатра. Таму мы павінны трымацца пэўных традыцый, формаў спектакляў, тэматыкі, назваў і да т.п. З гэтай прычыны мы граем пераважна класічныя творы. Як ні дзіўна, але вось так у нас "уладкаваны" глядач. Напрыклад, калі ў Германіі будзе ісці спектакль з назвай "Чырвоны каптурок" ці "Тры парасяці", дык на гэтыя спектаклі ніхто не пойдзе, бо трэба прыдумаць нейкую новую назву. Няма арыгінальнай назвы — няма глядача. Таму яны шукаюць невядомыя творы альбо ўсім вядомыя творы называюць неяк перакручана, каб адразу і не пазналі. А ў нас наадварот, калі назавеш той жа "Чырвоны каптурок", напрыклад, "Жудасны шэры воўк — жахадлівая пачвара", то такое не пойдзе, хаця спектакль і застанецца тым жа самым "Каптурком". Здаецца, незнаёмыя назвы ў мінскага глядача не карыстаюцца папулярнасцю.

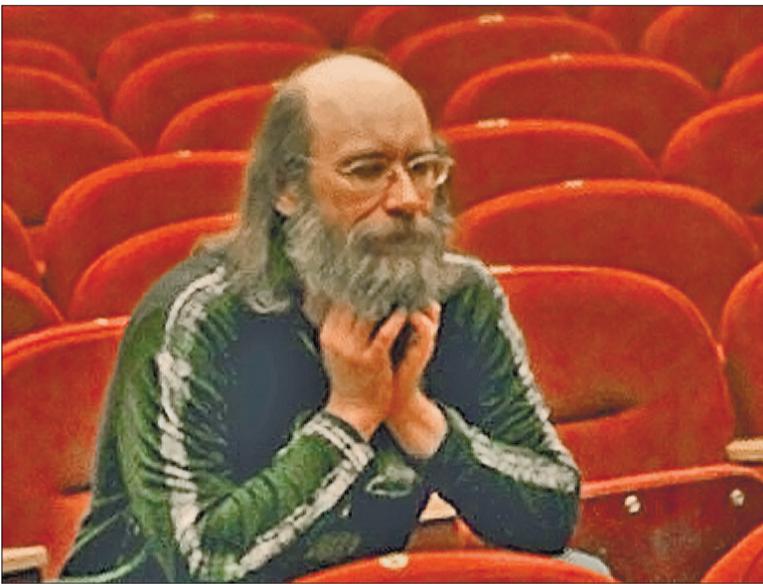
— А мінскі глядач для вас — гэта хто? Дзеці ці дарослыя?

— Гэта дарослыя і дзеці. Як жа дзеці без дарослых: нават квітка самі не здатныя набыць, у тэатр іх водзяць. І менавіта бацькам нейк спакайней са старымі назвамі спектакляў: маўляў, вось "Чырвоны Каптурок" я ведаю; а калі пастаноўку назваць інакш, дык будуць думаць: а, можа, там нешта небяспечнае для майго дзіцяці, а раптам яно нешта запытае, а я не змагу яму адказаць. Таму наш рэпертуар і адпаведна будуюцца. Але ж класіка ёсць класіка, гэта заўсёды добра. Да таго ж, традыцыйныя творы можна перарабіць — вядома ж, не да такой ступені, каб глядачы трацілі прытомнасць ад спалоху, а роўна настолькі, каб яны зразумелі, што гэта класічны твор у яго інтэрпрэтацыі, якая мае права на існаванне.

— Як перакрываюцца працы ў сучаснай беларускай драматургіі з тэатрам лялек?

— Ведаецца, складваецца ўражанне, што беларуская драматургія жыве паводле тых жа прынцыпаў, што і мінскі глядач. У асноўным тое, што прыносяць аўтары ў наш тэатр, можна падзяліць на дзве групы. Па-першае, гэта вельмі традыцыйныя тэксты: чытаеш і не можаш зразумець, у якім годзе п'еса была напісаная. Па-другое, гэта так званае моднае эксперыментаванне, вельмі дзіўнага кішталту: насамрэч, самая шараговая п'еса, хаця і ёсць там нешта такое адметнае — робіць вельмі няпэўнае ўражанне. Таму мы вельмі задаволеныя, калі прыносяць п'есы, якія не ўваходзяць ні ў першую, ні ў другую групы, калі ёсць нейкі свежы погляд, не зусім традыцыйная літаратурная форма. Такія рэчы прыносяць асалоду не толькі падчас

Пра рэпертуар і творчы працэс, пра стасункі з глядачом дарослым і дзіцячай аўдыторыяй разважае галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек Аляксей Ляляўскі ў гутарцы з няштатным карэспандэнтам "ЛіМа"

чытання, але і ў спробах паставіць гэта на сцэне. Але ж у першую чаргу цікавіць якасць тэксту, і, на жаль, такія эксперыменты якасцю часта "недацягваюць".

З апошніх дадатных эксперыментаў — гісторыя Сяргея Кавалёва "Пясочны замак", якая перарасла ў сцэнарый, а потым у спектакль. Мы паспрабавалі знайсці баланс паміж самай гісторыяй і дыялогавым тэкстам. Мне здаецца, што гэта вельмі цікавы эксперымент. "Пясочны замак" рэдка паказваем, бо там жывы гук, грае гурт "Портмоне", і трэба ўздзяць час паміж гаспалямі гурта і планами тэатра.

— Для каго працаваць цяжэй: для дзяцей ці для дарослых?

— З дарослымі больш складана. Дзеці ж усё разумеюць, толькі растлумачыць не могуць. А дарослыя шмат чаго не разумеюць. Хаця... мастацтва — гэта заўсёды з'ява індывідуальная, гэта кантакт глядача і творцы сам-насам.

— А як дасягаецца кантакт паміж акцёрам і глядачом у вашай зале? Калі ў тэатры "звычайным" акцёр усталявае гэты кантакт праз позірк, міміку, наогул, выбірае сабе "аднаго чалавека ў зале" і працуе толькі на яго, то як гэта адбываецца ў тэатры лялек?

— Ну, а што такое лялька? Наіўна — проста паставіць ляльку і думаць, што на сцэне нешта адбудзецца. Ну, мабыць, хтосьці скажа: "Хм... Скульптурачка нішто сабе" — і ўсё. Музей атрымліваецца, а не тэатр. А што робіць акцёр? Ён іграе ролю, ствараючы карціну рухамі лялькі, інтанацыямі голасу, самім тэкстам. Вось для гэтага акцёр і патрэбны — ён адмысловы спосаб усталявання кантакту. Ён матор, энергетычны рухавік самой карціны, а глядач жа ўспрымае менавіта гэтую энергетыку. А лялька — гэта прылада для трансляцыі энергетыкі ў залу.

— Як дзеці ўспрымаюць карціну на сцэне?

— Дзеці ўспрымаюць усё, і тут ёсць два моманты. Першы — дзеці ўсё здатныя разгледзець, няма для іх таямніцы ў тым, што там недзе сядзіць дзядзька ці цётка, якія ўсё гэта рухаюць. Сам тэхнічны бок стварэння тэатра для дзяцей нават цікавы, магчыма, менавіта гэта іх і вабіць у наведванні спектакля. Другі момант — вельмі небяспечны, трэба сказаць, — калі дзіця ўспрымае ляльку як жывую істоту. У гэтым існуе ўзроставы парог.

Быў такі выпадак, калі хлопчык не хацеў ісці ў залу, бо баяўся лялькі, успрымаючы яе як нешта жывое. І насамрэч, калі не разумець, што гэта не сапраўдная істота, дык аж да смерці спалохацца можна! Уяўляецца, нешта лупатае цягне да цябе рукі, разяўляе пашчу, а яшчэ яно зроблена не з жывога, як усе нармальныя людзі, а немаведама з чаго: гэта ж жах, жывы мерцвяк! Таму мы імкнёмся, каб такіх выпадкаў не было, просім татаў-мам не вадзіць зусім малых дзяцей на спектаклі. Трэба, каб малое само дайшло да ўсведамлення таго, што лялька нежывая, што гэта нейкая адмысловая гульня. І мы робім спектаклі для самых маленькіх як аповед, дзе апавядальнік тлумачыць, што гэта не жыццё, прывучае не баяцца сцэнічнай дзеі.

♦ Вось так, спадарства... Міжволі падумаеш:

*Людзі ў лялькі гуляюць,
іх за ніткі трымаюць,
Паглядваюць,
як зроблены свет.
Часам лялькі пануюць,
тымі людзьмі кіруюць,
Каб насыціцца жыццём,
як след.
Панакручаны ніткі
на іх думак адбіткі —
Бачыш ты ў сусветнае
той мітусні
Іх змярцвелыя твары:
фарбавы і крываваы.
Часам лялькі пануюць,
кіруюць людзьмі...*

Вядома, неадэкватныя рэакцыі ў глядачоў могуць узнікаць не толькі пры выглядзе "ажылых" лялек. Памятаеце людзей, якія з апантаным фанатызмам ўглядаюцца ў ігру акцёраў кіно, ці драматычнага тэатра, бо не здольныя яны размежаваць ва ўласнай душы жыццё і мастацтва. Заставацца ў мастацтве на перманентнае месца жыццтва, падмяняць ім жыццё "тут-і-зараз" небяспечна. Бо мастацтва ўвогуле і тэатр лялек у прыватнасці павінны быць месцам, дзе адпачывае душа, своеасаблівы рай для звыш-Я, куды яно можа завітаць, каб супакоіцца і перадыхнуць ад той самай сусветнае мітусні. Кожнаму чалавеку жыццёва неабходная мясціна, куток, няхай і эфемерны, куды б ён прыйшоў і адчуў сябе часткай духоўнага адзінства чалавецтва. Няхай і лялечны тэатр, гэтая дзівоўсная плынь мастацтва, будзе для вас утульным кутком, чароўным куфрам з калейдаскопам новых уражанняў і адчуванняў.

Захар ПІЧАРБАКОЎ

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

АБ 'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ У МАГІСТРАТУРУ на 2008 год на бюджэтнай аснове

з адрывама ад вытворчасці па спецыяльнасці:

Музычнае мастацтва (тэорыя і гісторыя музыкі, тэорыя і гісторыя выканальніцкага мастацтва, фартэпіяна, драўляныя духавыя інструменты, баян-акардэон, струнныя народныя шчыпкова-ўдарныя інструменты), дырыжыванне (акадэмічны хор), спевы) без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасці:

Музычнае мастацтва (тэорыя і гісторыя выканальніцкага мастацтва, фартэпіяна, драўляныя духавыя інструменты, медныя духавыя інструменты, струнныя смычковыя інструменты, баян-акардэон, струнныя народныя шчыпкова-ўдарныя інструменты).

Асобы, якія паступаюць у магістратуру падаюць заяву на імя рэктара акадэміі.

Да заявы дадаюцца наступныя дакументы:

- * копія дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- * копія дадатку да дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- * тры фотакарткі 3x4;
- * выписка з пратакола пасяджэння савета факультэта для асоб, якія рэкамендаваны для паступлення ў магістратуру ў год заканчэння ВНУ;
- * медыцынская даведка па адпаведнай форме;
- * спіс і копіі навуковых апублікаваных прац (пры наяўнасці);
- * копіі дыпламаў лаўрэатаў ці дыпламантаў рэспубліканскіх конкурсаў навуковых прац (пры наяўнасці);
- * копіі дыпламаў лаўрэатаў ці дыпламантаў выканаўчых конкурсаў (пры наяўнасці);
- * выписка з працоўнай кніжкі (для працуючых);
- * рэферат па абранай спецыяльнасці з рэцэнзіяй;
- * копія пашпарта;
- * пашпарт прад'яўляецца асабіста.

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці.

Прыём дакументаў праводзіцца 27, 30 чэрвеня, 1,2 і 4 ліпеня 2008 года.

Уступныя экзамены — 8, 9 ліпеня 2008 года.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, каб. № 122, тэл. 227-11-03; 226-11-76.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ СТУДЭНТАЎ У 2008 ГОДЗЕ

Прыём абыццяўляецца па наступных спецыяльнасцях і спецыялізацыях: фартэпіяна; кампазіцыя; музыказнаўства; музычная беларусістыка; скрыпка; альт; віяланчэль; кантрабас; флейта; габой; кларнет; фагот; саксафон; валторна; труба; трамбон; туба; ударныя інструменты; баян-акардэон; цымбалы; балалайка; домра; гітара; харавое дырыжыванне; спевы.

Абітурыенты здаюць наступныя іспыты: "Творчасць"; "Беларуская або руская (па выбары) мова" (па выніках абавязковага цэнтралізаванага тэсціравання); "Гісторыя Беларусі" (па выніках абавязковага цэнтралізаванага тэсціравання).

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі ажыццяўляе прыём абітурыентаў на педагагічны факультэт Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ў г. Магілёве, а таксама на філіялы кафедр акадэміі ў гг. Брэсце, Віцебску, Гомелі, Гродне і Маладзечне.

Прыём дакументаў у Беларускую дзяржаўную акадэмію музыкі з 5 па 11 ліпеня ўключна з 09.00 да 18.00 гадзін.

Уступныя іспыты — з 12 па 21 ліпеня.

Абітурыентам БДАМ у г. Мінску прадастаўляецца інтэрнат з аплатай па сабекошце пражывання з 9 ліпеня 2008 г.

Азнаёміцца з правіламі прыёму ў акадэмію і атрымаць кансультацыю па іншых пытаннях можна па адрасе:

* 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі.

Тэл. прыёмнай камісіі 328-59-60.

Афіцыйны сайт: www.bgam.edu.by

Адам Глобус:

«Мне сумна на лаўрах»

Маляваць і фарбамі, і словамі. Агаляць не распранаючы. Крычаць цішынёй. У Адама Глобуса ўсё гэта атрымліваецца. Нездарма ж кажуць, што таленавіты чалавек таленавіты ва ўсіх сваіх распачыненнях. У размове за кубкам кавы, творца прызнаўся, што бліжэй за ўсё яму мастацтва. «Людзі так шмат гавораць. Хочацца, каб яны спыніліся і памаўчалі. А жывапіс маўклівы такі. Маўчаннем можна шмат чаго расказаць». Дарэчы, даходліва расказвае Адам Глобус не толькі сваім выяўленчым мастацтвам... Сёння гаворка пойдзе пра яго калонкі ў газетах. Пра добрых, і не вельмі, людзей, пра журналістыку, Інтэрнет, PR, кулінарыю, крытыку... Карацей, пра ўсё, што круціцца вакол самога Адама Глобуса.

Гіды, падонкі і добрыя людзі

— Ваша калонка ў газеце «Звезда» называецца «Добрыя людзі». Раскажыце, як узнікла гэтая ідэя і хто такія «добрыя людзі»?

— Ёсць такая «добрая кніга». З'явілася яна гады два таму. Людзям захачалася нечага пазітыўнага. І вось яны гарталі кніжку з добрымі фотаздымкамі коцікаў, сабак, слонікаў і пакідалі свае каментары. Але я люблю людзей больш, чым жывёл. Ёсць у мяне такая якасць. Дарэчы, вельмі рэдкая якасць. Зараз назіраецца такое, што некралог пра слана ўзрушае больш, чым некралог пра чалавека. А я люблю людзей і пішу пра людзей. Рэальных людзей. Мне хацелася, каб атрымаўся невялікі экскурс у гісторыю, каб сярод добрых людзей быў не толькі сучасны чалавек, але і Платон, Арыстоцель, Сакрат. Я паказваю суадносіны паводзін чалавека антычнага, чалавека сярэднявечча, эпохі Асветы і нашага чалавека.

— Ці ўсе, па-вашаму, добрыя людзі? Што на самай справе гучыць у назве: «добрый, сцвярдзэнне, надзея»...

— Рэальнасць. І не ўсе, канечне, людзі добрыя. Тут дзейнічае леанардаўскі прынцып: каб намалюваць нешта добрае, прыгожае, трэба спачатку намалюваць нешта пачварнае, гадкае. Вось у маёй кніжцы «Сучаснікі» ёсць гіды, падонкі, але для фармата «Звезда», грамадска-палітычнага выдання, «Сучаснікі» не падыходзілі. Крытычны погляд на сучаснага чалавека там быў бы непацэпаваны. І таму «Добрыя людзі» такая альтэрнатыва, больш прэзентабельная, я сказаў бы.

— Скажыце, героі вашых твораў часта патрабуюць ад вас сатысфакцыі?

— Не, рэдка. Цяпер жа ёсць Інтэрнет, дзе можна адразу выказацца: «я вось не згодны з тым і гэтым». Таму рэакцыя ў Інтэрнеце апыраджае газетную рэакцыю. Людзі адпісаліся і судзіваюцца. Але ёсць і такія, што падаюць у суд.

— У вас ёсць замалёўка «Хадыка і люстэрка», дзе расказваецца пра хлопчыка, які пакінуў на пыльным люстэрку надпіс «Чысціня — заклад здароўя» для мамы, якая гадавала яго адна. Мама, пабачыўшы надпіс, доўга плакала. Ці не баіцеся вы, што чытачы таксама, як і гераіны замалёўкі, паглядзяць на вашы творы, як у тое люстэрка, і жакнуцца? А можа, вы менавіта такога эфекту і дамагаецеся?

— Не, я не такога эфекту дамагаюся. Я ўжо казаў, што мяне цікавіць такая з'ява як чалавек. У розных сваіх праявах. Чалавек наогул праяўляецца ў жэсце і паводзінах. Паводзінах у экстрэмальных сітуацыях ці рэальных жыцці. І вось праз апісанне гэтых паводзінаў я малюю чалавека. Тое, што ён можа жакнуцца... Што ж, людзі, бывае, свайго ценю паховаюцца. Гэта іх справа. Я не ўлічваю рэакцыі, бо лічу, што гэту рэакцыю ўлічыць зусім немагчыма. Ніколі нельга разлічыць, хто падаецца на цябе ў суд. Ну не пралічваецца сітуацыя!

— У «СБ. Беларусь сёння» быў надрукаваны ваш самы новы раман «Дом» на рускай мове. Задаволіла вас якасць перакладу? Ці не згубілася нейкая асаблівая рыса Адама Глобуса?

— Маё першае апавяданне «Слон» пераклалі на грузінскую мову. Калі я паглядзеў, то нічога не зразумеў: ну не ведаю я грузінскай мовы, на жаль. Але

я зразумеў вось што: пераклад — гэта жыццё пасля смерці. Нічога нельга выправіць.

Што тычыцца «Дом», яго перакладаў Аляксей Андрэеў. Ён мой сябар, гэта была яго ініцыятыва. Ну і я, у прынцыпе, прымаю той варыянт, які ёсць. Я не ўнікаю ў стылістычны асаблівасці. Галоўнае, перакладчык павінен адпавядаць ведам, здольнасцям, талентам аўтара. Мы з Аляксеем жывем у адным горадзе, робім адну справу, таму пэўная адпаведнасць ёсць. А той чалавек, які сёння перакладае Гётэ, заўтра Біблію, а потым вершы Карла Маркса, і не адпавядае ні адной з гэтых асобаў... Вось гэта праблема. А мяне заўсёды перакладалі мае сябры, таму праблем з перакладамі ў мяне ніколі не было.

Глобусец, раманы, рок-н-рол

— Акрамя калонкі «Добрыя людзі», вы б хацелі весці яшчэ якую-небудзь рубрыку?

— Напэўна, кулінарную на тэлебачанні. Я б запрашаў да сябе самых вядомых людзей і выцягваў з іх самы каштоўны рэцэпт. Але яны павінны былі б не толькі прыгатаваць, але і расказаць гісторыю гэтага блюда. Наогул, у кожнага ў жыцці ёсць такі рэцэпт: аднаму мама раскавала, другому падаравалі, а нехта, як граф Строганаў мог замовіць у парызскага кухара бэф-строганаў і ўвекавечыць сябе.

Мне вось таксама сябры-літаратары падаравалі рэцэпт. Глобусец страва называецца: як прыгатаваць невялічкі галубец з качанчыка капусты.

— А ў газеце аб чым пісалі б?

— Я, напэўна, вярнуўся б да таго, што некалі рабіў і што мне вельмі падабалася. Я вёў музычную рубрыку. Яна ў мяне была вельмі эфектная. Тады якраз была музычная рэвалюцыя, з'явіўся беларускі рок-н-рол.

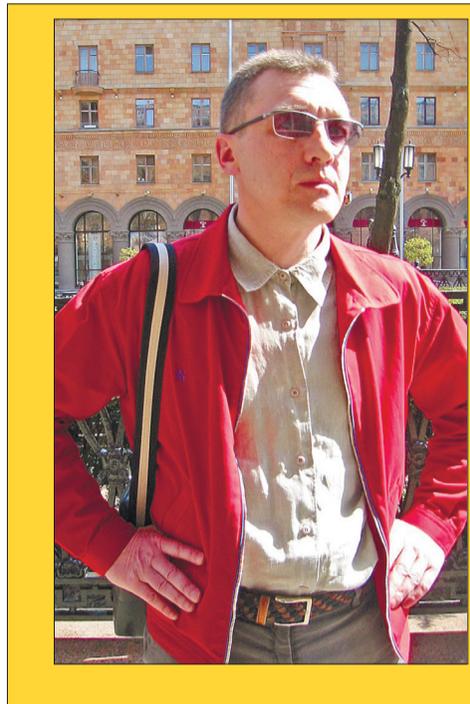
А яшчэ я вёў бы рубрыку пра сучаснае мастацтва. Каб мне прапанавалі пісаць пра выставы, пра мастакоў, тэндэнцыі развіцця сучаснага мастацтва, я ўсё бы тут проста на капусту парубіў. Усіх гэтых прадажных салончыкаў, кан'юктуршчыкаў... Ведаеце, мяне раздражняе пыха дробных мастакоў, якія лічаць, што нават людзі, якія купляюць іх карціны, яны ідыёты. Лёс даў грошы, і ім больш няма чаго рабіць, як набыць іх работы. Я ў гэтым бачу канфлікт, які можна разглядзець з розных бакоў... Вось такую рубрыку я мог бы весці.

— На ваш погляд, якое будучае ў друкаваных СМІ? Ці змогуць яны вытрымаць націск з боку Інтэрнета?

— Папера як каштоўная рэч, кніга, часопіс, газета, застануцца. Але яны будуць вымушаны ўлічваць наяўнасць Інтэрнета. На мой погляд, інфармацыя будзе рухацца такім чынам: спачатку яна будзе з'яўляцца ў Інтэрнеце, потым агучвацца на радыё, затым з карцінкай з'яўляцца на тэлебачанні, тады ўжо друкавацца ў газеце з каментарам «чаму? як?». Потым яна пачне «перапаўзаць» у часопісы, затым сціскацца ў штотыднёвікі, штомесячнікі. А праз год гэта ўсё будзе кнігай. Вось прыкладная мадэль трансфармацыі інфармацыі. Таму роля газеты застаецца.

— А чаму вы аддаеце перавагу Інтэрнету ці традыцыйным СМІ?

— Я больш люблю Інтэрнет. Калі шмат працаваў у газеце, ведаеш, што

над табой увесь час стаіць загадчык аддзела, намеснік галоўнага рэдактара, галоўны рэдактар. А потым яшчэ і карэктар, які абавязкова мяне загадовак... Калі далі волю, то можна ўсё зрабіць аднаму. Надрукаваць з памылкамі, потым, калі захочаш, выправіць. Свабода, самастойнасць, адказнасць. Раней, як быццам, нехта за цябе адказваў. І таму ты ўвесь час пісаў лухту. А тут: як напішаш, так і адкажаш.

— Некалі вы ўжо ўдзельнічалі ў газетным праекце «Ласковий май». А зараз займаліся б выданнем газеты?

— Не. Я займаюся кніжкамі. Гэта мяне больш прываблівае. Кніжка — гэта прадукт, які трэба прадаваць пяць гадоў. Я павінен ззіраць у будучыню, глядзець, што будзе прадавацца праз пяць гадоў, якія каштоўнасці застануцца нязменнымі, нягледзячы на змену часу, улады, густаў. Газета ж сёння жыве зменамі. Ідэальны журналіст — гэта той чалавек, які сёння не памятае, што было ўчора, а пазаўчора проста для яго не існуе. А той, хто працуе з кніжкамі, павінен памятаць, што было пяць, пяцьсот, пяць тысяч гадоў таму.

— Як лічыце, якая роля аўтарскага «я» у медыя-прасторы?

— Быць галоўным героем заўсёды цяжка. Напрыклад, калі звярнуцца да зоркі, якая цябе перагаворыць, абхірыць, абдуріць і нават выкарыстае момант узаемаадносін. У журналістыцы складана стварыць «я». І, на мой погляд, не трэба. «Я» патрэбна для пісьменніцкай дзейнасці.

— Прачытала ў Інтэрнеце такое выказванне, што вы «з разраду ўдачлівага праяіка перайшлі ў разрад удачлівага праяічнага бізнесмена». Вы згодні?

— Ай! (Махае рукой). Ведаеце, бізнес у нас успрымаецца як проста справа. Вось я добра раблю сваю справу. А тое, што мне ў жыцці шанцавала... Напэўна. Я бачыў варыянты, калі можна пашырыць сваю справу. Ніколі я не лічыў літаратуру ўласным заняткам. І наогул мастацтва — гэта не індывідуальны занятак. Калі я пішу карціну, мне ніхто непацэпаваны. А калі я пішу раманыя серыялы, тут мне трэба калектыў. Такі, як у газеце ці на заводзе. Такі калектыў, які зробіць за месяц дзесяць раманаў, а не адзін. У нас жа прынята лічыць, што пісьменнік усё жыццё піша адзін раман. А я лічу, што пісьменнік можа напісаць і 20 раманаў у год. Зарабляць грошы — гэта такое ж мастацтва, як кніга, як карціна, як гатаваць каву.

3 баксы і PR

— Як вы ставіцеся да PR? Ці патрэбен ён у літаратуры?

— Знарок я гэтым не займаюся: хаджу, думаю, як сябе прапіраць. Не. Я нават наадварот стараюся: на

выставы хаджу праз раз, на выступленні праз раз, а то і праз два, у тэлевізар не лезу, на радыё стараюся не выступаць. А ў літаратуры PR не дзейнічае. Праверана. Можна колькі заўгодна пісаць рэцэнзіі, станоўчыя, адмоўныя, прапагандаваць па тэлебачанні... Можна ўсе сцены абклеіць плакатамі аднаго пісьменніка. А здарыцца так: хто яго чытае? Ніхто! А чалавек прыходзіць у кнігарню, адкрывае кніжку... І тут ужо няма ніякага PR. Кніга яму або скажа, або не. Наступнае, на што ён паглядзіць — гэта кошт: ці можна дазволіць сабе набыць кніжку. І гэта асноўная праблема. Трэба рабіць кніжку так, каб яе маглі набыць студэнт, таксіст ці проста настаўнік.

— Вы неяк казалі, што «беларусы крыўдлівыя. Каб вас чыталі, трэба іх крыўдзіць». Вось вы і крыўдзіце. Гэта сапраўды так? А самі вы як ставіцеся да крытыкі?

— Ну, па-першае, я нікога не крыўджу, а проста на гэтай струне іграю. А як я стаўлюся да крытыкі? Крытыка — гэта розум заднім лікам. Вось я напісаў твор, і нехта мне кажа: «Гэта не так і тое не зусім так». Чалавек зарабляе на сваіх артыкулах 3 долары. Ён за 3 баксы плюе на мае старонкі! Дык як я да яго магу ставіцца? Ды ніяк! Ён для мяне ніхто!

— Па-вашаму, крытыка зусім непатрэбная?

— Інстытут крытыкі павінен быць. Але калі роўны піша пра роўнага, а не дваццацігадовы крытык паказвае на памылкі сямідзесяцігадоваму літаратару. «Паэтыка» Арыстоцеля — вось гэта крытыка! Але ў нас у гэты накірунак ніхто і не глядзіць.

— Вы малюеце аголеныя целы і агаляеце чалавечую сутнасць. Што больш складана?

— Аднолькава. Я раблю змястоўную форму. І выкарыстоўваю розны матэрыял: то фарбы, то словы. Але і там і там незадволенасць прысутнічае ўвесь час. Чаму я мяняю? Ёсць людзі, якія за ўсё жыццё напісалі адну кніжку, і ўсім зразумела, што гэта класіка беларускай літаратуры. Мне вось сябры таксама казалі: «Вова, ну чаго ты ўвесь час мітусішся? Табе можна сядзець і пачываць на лаўрах». А мне сумна на лаўрах! Мне патрэбна незадаволенасць жыццём, вастрыня, прысутнасць. І таму я стаў паэтам. Пабыў паэтам, мяне прызналі, пераклалі, а я прыйшоў і сказаў: «Ай! Надакучыла мяне. Буду праяікам». Потым я вырашыў стаць выдаўцом. А зараз я зноў вярнуўся да мастацтва і буду маляваць у Інтэрнеце. Мне патрэбна супраціўленне матэрыялу. Жыццё павінна супраціўляцца.

«У Бога не веру»

Кава была *danіta*. Мае запланаваныя пытанні скончыліся. Але наўраг ці творчучы, непрадказальную асобу можна ўціснуць у нейкія там планы і стандарты. Таму і гаворку Глобус скончыў нечакана і вельмі адкрыта, а менавіта так...

— Па перакананнях я анархіст, радыкальна левых поглядаў. Адпаведна я матэрыяліст: *намацальнасць* аб'екта для мяне больш важная за казкі. Я таксама казкі магу складаць... У Бога не веру.

— А ў што верыце?

— У маму, у дзяцей.

— У сябе верыце?

— Ну і як Купала напісаў, у самога сябе.

Я наогул лічу, што творца не павінен быць партыйным, але павінен мець ясныя палітычныя погляды. Мне смешна, калі Буш з Калякіным-камуністам моляцца. Дык Калякін або камуніст, або моляцца! А я ў царкву, у касцёл заўсёды прыходзіў як на працу, як мастак. Людзям, якія вераць, я дапамагаў верыць: рэстаўраваў касцёлы, маляваў анёлаў, песні пра Бога пісаў. Гэта я ўмею і магу.

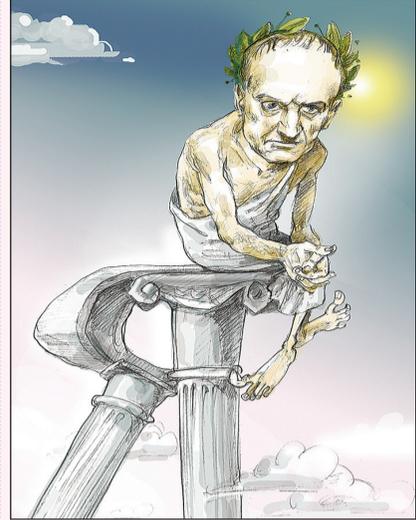
— Што можа прымусіць вас памяняць свае погляды і пачаць верыць у Бога?

— Старасць. Ведаеце, я лічу, што рэлігійныя пачуцці вельмі эфектныя ў дзяцінстве і вельмі патрэбныя ў старым веку. Здаровы мужчына павінен працаваць, а здаровая жанчына — гадаваць дзяцей. Рэлігія патрэбна, каб малым казкі расказваць, а старых суцяшаць, каб сэнс жыцця напрыканцы не быў такім змрочным.

Сяргей ПАПАР

Немагчымае ў нявымаўленым

Задумаў велічную справу
І абвясціў
"Ігу на вы!"
Алесь Разанаў. "Немагчымае"

Знайшоў і на пункцір управу,
Уг-мову выпалаў з травы.
Задумаў велічную справу
і выдыхнуў: — Ідзіце вы...

Але піту без агрэсій ён раіць:
— Не ў кулак трубі.
Паўстань, распісься, уваскрэсні,
"Wortdichte" —
выбар свой — зрабі!

Оргія Георгія

Быў Дыяген...
А Ліхтаровіч — ёсць!
З агнём ты не гуляеш,
а дурэш.
Ад оргіяў
тваіх катрэнаў —
млосць:

у вузел Гордзіеў
заблытаць іх умееш.
І дзе б ты не ўзвышаўся,
ягамосць, —
ніколі, веру, не
афанарэеш.

Пятро РАДЗЕЧКА

Хоць бы эпіграмай

Не бітая ні мужам, ні жыццём,
Жыву ў заўсёдным працванні болю.

Вольга Русілка

Гаротная дасталася мне доля —
Таму даўно згубіла я спакой,
Бо шчэ ніколі не адчула болю —
Як цяжка быць абдзеленай такой!

Сяброўчын муж —
прыхільнік алкаголю —
То гуз пасадыць ёй, а то сіняк,
А я — ў заўсёдным працванні болю —
Такога ўсё не зведаю ніяк!

Аднойчы нават Салтука прасіла,
Каб даў наводмаш...
(З выгляду ж не слаб!)
А ён сказаў, зірнуўшы надта міла:
"Грашыць — грашу,
ды біць не стану баб!"

Паэты! Што з іх возьмеш?! Слабакі!
Радок напішуць — і глядзяць на краму...
А можа, раптам знойдзецца такі,
Хто ўдарыць зможа...
хоць бы — эпіграмай?!

Міхась СЛІВА

Чытач з Барысава

У Алеся Спірыдонавіча Круглікава, як і ў кожнага пісьменніка, былі свае прыхільнікі. Некаторыя з іх пры сустрэчах горача віншавалі з чарговай кнігай, сёй-той патэлефанаваў, асобныя ж рызыкнудлі і дадому зайсці. А вось чытач з Барысава — Аркадзь Каранюк даслаў ліст, у якім прызнаўся, што ўжо даўно і з цікавасцю сочыць за яго, Алесем Спірыдонавічам, творчасцю, чытае ўсё надрукаванае ім у перыёдыцы, а зусім нядаўна набыў кнігу — і вельмі шчаслівы. Аднак хоча зрабіць заўвагу: у новай аповесці зусім няма апісанняў прыроды. А ён, Каранюк, атрымлівае вялікую асалоду ад чытання тэкстаў, дзе ёсць пейзажныя замалёўкі...

Алеся Спірыдонавіча падкупіла тое, што ёсць хоць адзін чытач, які па-сапраўднаму любіць і цэніць яго творчасць. Таму ён, доўга не думуючы, зняў з паліцы томік твораў Івана Тургенева і раман Віктара Карамазова "Пушча", запакаваў і адправіў свайму шчыраму чытачу ў Барысаў.

Праз некалькі дзён прыйшоў ліст: "Шаноўны Алесь Спірыдонавіч. Дзякуй за кнігі. Я іх прачытаў і кампенсаваў у сваім уяўленні тых карціны, якія хацеў бачыць у Вашай аповесці. Разам з тым, я не хацеў аб гэтым прызнавацца ў першым лісце, хацелася б, каб у Вашай аповесці былі і ваенныя сцэны, прыклады гераізму нашага народа. З вялікай павагай

— Ваш удзячны чытач з Барысава Аркадзь Каранюк".

Алесь Спірыдонавіч прачытаў гэты ліст і ўздыхнуў.

— Ну што ты перажываеш? — супакоіла жонка. — У нас жа ёсць добрыя кнігі пра вайну — вазьмі ды пашлі яму!

Алесь Спірыдонавіч так і зрабіў — адправіў у Барысаў свайму шчыраму паклонніку цэлую бібліятэчку: раман Канстанціна Сіманова "Жывыя і мёртвыя", том твораў Васіля Быкава, кнігі Івана Мележа "Мінскі напрамак", Івана Шамякіна "Глыбокая плынь", Івана Чыгрынава "Плач перапёлкі".

Неўзабаве паштальён зноў прынёс ліст. У ім выказвалася вялікая падзяка за кнігі і заўвага: "А яшчэ я хацеў бы адзначыць, што ў Вашай аповесці зусім няма эратычных сцэн. А чытачу хацелася б прачытаць пра новыя павевы ў сексуальных адносінах. З вялікай павагай Аркадзь Каранюк, Ваш шчыры чытач з Барысава".

Алесь Спірыдонавіч цяжка ўздыхнуў, узяў кашалёк і пацягнуўся ў кніжную краму. Бо кніг на гэтую тэму ў яго асабістай бібліятэцы не было.

Валерыя МІХНО

Скарга

Да Пеўня Курачка
на седала падсела
І закудахтала нясмела,
Што доўгі дзень,
канца не мае,
Што радасці
ў жыцці не знае,
Суседкі квочкі
так даймаюць...

А Пеўнік,
той з другой гуляе.
Сястрыцы ж —
хто гняздо будзе,
А хто дзяцей даўно гадуе...
— А я не маю

шчаснай долі,
З табой не бачымся ніколі.
Усё нясуся ды нясуся,
Калі сям'ёй абзавядуся?
— Данялі скаргі вашы,
сваркі,

Занадта бегаеш
ты шпарка!

А я ўжо —
певень-ветэран,
Недавыконваю свой план.

Лёкса АВАДНЁЎ

Леанігу ДРАНЬКО-МАЙСЮКУ

У жыцці — свой у кожнага крыж,
У Дранько-Майсюка то Парыж...
Раз, стамлены без краю і меры,
Пралятаў ён над ім на фанеры.
І хоць быў геніяльны і ўпарты,
Не ўзялі яго ў гурт
на Манмартры.

Павел САКОВІЧ

Ганату ЧАРКАЗЯНУ

Даўно як родны
стаў для нас Ганад,
Таму й завем яго мы
проста Гнат.
А прозвішча
ягонае здавён
Нагадвае нам чымсьці...
чарак звон.
Ды ён для нас
зусім не Чарка-ман,
А паважаны ўсімі
Чарка-сан!

Шаржы
Алега КАРПОВІЧА

Васіль ДЗЕРАВЯШКА

Рэцэнзія

Вы, шануюныя чытачы, мусіць, не ведаеце, што выйшла з друку новая кніга вельмі таленавітага аўтара, майго сябрука Міхей Самахвалава? Калі не ведаеце, то нарта не перажывайце. Кожны дзень друкарні выпускаюць зборнікі — на любы густ. Быў бы спонсар, а жадаючых выдаць уласную кнігу, як кажучы, хоць гаць масці. І гэта добра: друкарні — заказ, аўтару — слава, чытачу — ... А вось тут — закавыка, бо ў каго не спытаешся пра чарговы сучасны шэ-дзёр, у адказ такія эпітэты пачуеш, што проста вушы вянуць. Але гэта не пра кнігу майго сябра. Пра яе якраз я не паспеў ні ў каго запытацца. Наадварот, надзвычай актуальная назва зборніка "Мільён на бочку" нікога, вядома ж, не пакіне абьякавым. Шырокія слаі грамадскасці, як адзначае ў анатацыі сам аўтар, проста абавязаны быць у захапленні ад выдання, бо, зноў жа, кажучы яго словамі, "сатырык-гумарыст Міхей не выдумвае і не высмуктвае з пальца тэмы і сюжэты для сваіх твораў".

Напішы, калі ласка, рэцэнзію на мой выбітны зборнік, — папрасіў сябра. — Толькі да зместу не чапляйся...

Таму не буду вас інтрыгаваць, а спынюся на галоўных, прынцыповых, вартасцях гэтай даволі рарытэтнай, тыражом 150 асобнікаў, кнігі. Несумненна, як сказаў кла-

сік, кніга ўдалася. Па-першае, ужо толькі таму, што Міхей — мой сябра. У адваротным выпадку гэтую рэцэнзію пісаў бы хтосьці іншы. Па-другое, які дыхтоўны пераплёт, якая выдатная каляровая вокладка! Не пакрываў душой аўтар, калі напісаў у анатацыі, што кніга "чытаецца на адным дыханні і нават прымушае задумацца". Яшчэ б! Таўшчыня сіняй кардонкі складае амаль 2,45 міліметра. Уверсе трохсантыметровымі белымі літарамі напісана: Міхей Самахвалаў. Адразу бачна — велічыня! Крыху ніжэй — ягоны прыгожы зялёны партрэт памерам 10x12 сантыметраў, а яшчэ ніжэй — проста надпіс таксама трохсантыметровымі, але кантрастна чорнымі літарамі — "Мільён на бочку". Па-трэцяе, гарнітура. Яна вышэй ўсякай пахвалы. Вам, дарагія чытачы, прынясе сапраўдную асалоду смакаваць Arial Black, проста Arial або Times New Roman шаснаццацітага кегелю. Ну, вачэй не адарваць. І ўсё, як сказаў ва ўступе сам Міхей, ён "напісаў сэрцам". Не прымітыўным алоўкам, не гусіным пяром і нават не набраў на сучасным камп'ютэры, а менавіта сэрцам. І гэта — праўда!

У афармленні выдання, як напісана на апошняй старонцы, выкарыстаны аж тры малюнкi з часопіса "Вожык". Скажу шчыра: сусветная сенсацыя! Нават акын-

айчыннага гумару Мікола Вяршынін не датумкаў аздобіць свой зборнік хоць бы адзіным малюнкам з гэтага часопіса. Дык адчуецца розніца! А яшчэ пісьменніцкі геній майго сябрука Міхей падмацаваны афсетнай паперай фарматам 60x84 1/16 і шчыльнасцю 15,5 грама. Але ж я не сказаў пра галоўнае. Я нічога не сказаў пра друкарню, якая выдала фаліянт. Няхай гэта будзе для вас сюрпрызам, пра які вы даведаецеся пры непасрэдным чытанні кнігі.

На ўзвышанай ноце я мог бы палічыць выкананай просьбу майго сябра. Але ж вы, дасведчаныя чытачы, можаце мне не паверыць, бо, скажаце, ідэальных кніг не існуе ў прыродзе. І я згодны з вамі. Дзеля аб'ектыўнасці, змушаны адзначыць, што ёсць невялікая лыжка дзэгцю і ў выдатнай кнізе Міхей Самахвалава. Так, неістотная дробязь. Зборніку, на маю суб'ектыўную думку, цаны не было б, калі б усе 140 старонак, што заключаны ў адмысловай кардоннай вокладцы, аўтар пакінуў чыстымі. Каб "душа чытача не ржавела і не пакрывалася плесняй і цвіллю".

Аг аўтара: пры напісанні гумарэскі ўзятыя ў двухкоссе выразы і выхадныя дагзеныя запазычаны з розных зборнікаў беларускіх пісьменнікаў, якія пабачылі свет у апошняй час. Усё астатняе, у тым ліку "сябрук Міхей Самахвалаў" і ягоны фаліянт "Мільён на бочку" ў рэальнасці не існуюць, а з'яўляюцца ўсяго толькі мастацкімі вобразамі ў асэнсаванні пэўнай з'явы.

Дзве апошнія сустрэчы з Міколам Купрэевым

Купрэў сярод настаўнікаў

Але пра тое гаворка будзе далей. ...Сярэдзіна верасня 2003 года. Як помню цяпер, была субота. Жонка папрасіла мяне, каб схадзіў на рынак і купіў сёе-тое з харчоў. Там я трохі затрымаўся, сноўдаючы ад палаткі да палаткі. Сустрэў знаёмага з Целяхан, пагаварылі... Словам, затрымаўся гадзіны на дзве. А дома ўжо чакала жонка, бо назаўтра мы збіраліся ехаць электрычкай да дачкі ў Жабінку. А ў колькі паедзем, так і не вырашылі. Патэлефанаву на чыгуначную станцыю, там адказалі, што білетная каса даведка не дае. Каб было хутчэй і надзейней, выгнаў з гаража сваю "капейку" і пакаціў на станцыю. Запісаўшы расклад руху цягнікоў, я намерніўся выйсці праз дзверы да чыгункі і зазірнуць у кіёск "Саноздруку". Падыходзячы да дзвярэй, убачыў, што нейкі мужчына, падняўшы перад сабой газету, нешта ўважліва разглядае. Я міжволі павярнуў галаву і заўважыў знаёмыя рысы твару.

— Мікола, ты?! — аклікнуў. Ён апусціў галаву і заўсміхаўся сваім амаль бяззубым ротам. — А я цякаваў за табой, Слава, як толькі ты ўвайшоў у залу. Думаю, заўважыш мяне ці не? Заўважыў. От і добра. Прысядзь... Я ўмасціўся ў крэсла. Мікола сядзеў з самага краю. Побач ля спяны стаялі яго дзве мыліцы. З адной ён ужо дрэнна хадзіў, таму набыў яшчэ другую.

— А я табе з гадзіну назад тэлефанаву, — працягнуў размову Купрэў. — У суседа-незнаёмца папрасіў мабільнік. Не адмовіў, што мяне здзівіла. Але ніхто не адказаў. Нумар помню яшчэ з часу тваёй працы ў рэдакцыі...

— Ну як, Мікола, жывеш, як змагаешся з хваробамі? — пачаў я з пытанняў. — От, як бачыш, — і ён кінуў на мыліцы. — У Вярховічах цяпер лямуся. Адрасціўся, каб прыехаць сюды. Цяжка цяпер мне на аўтобусах і цягніках ездзіць, асабліва садзіцца. І ўсё ж, думаю, паеду, мо апошні раз. А помніш, Слава, 95-ты, калі мы сядзелі ў падворку Русака?

— Вядома, помню. І абяцанне тваё не забыў, — нагадаў я. — Дык вось абяцанне сваё, ну ты ўжо ведаеш, я выканаў. На гара выдаў сем аповесцяў. Так што чытай, не пралуці!

— Стараюся і ўжо большасць прачытаў, — адказаў і запытаў: — А што ж далей?

— Спярша пра галоўнае, чаго я сюды прыехаў, — пачаў Купрэў і пацікавіўся: — Ты з машынай тут ці не? — З машынай, — адказаў. — Тады скажу: хачу пабываць у Міхнавічах, нешта карціць на бацьку глянуць, на хату, на вёску, дыкхнуць там паветрам свайго юнацтва, а пасля можна і назад у Вярховічы...

— У чым справа, Мікола! Няма праблем. Паехалі... Я дапамог яму падняцца, узяць пад пахі свае мыліцы, і мы патупалі да выхаду. Спусціліся па прыступках да плошчы. Пасля я падагнаў машы-

ну, усадзіў Міколу на сядзенне каля вадзіцеля. Дарога да Міхнавіч заняла літаральна некалькі хвілін. Проста на падворак да былой школы, дзе жылі Купрэевы, заехаў адрозу з шашы, бо ніякай агароджы там не было. Раней, праўда, і вароты, і веснічкі стаялі. Гэта тады, калі ў левай палове размяшчалася школа. Калі яе не стала, тут месцілася друкарня райгазеты. Пасля яе расфарміравання тут пасялілі людзей. Але ў правай палове па-ранейшаму жыў са сваёй другой жонкай Сямён Іванавіч, бацька Міколы.

Адчыніў дзверцы машыны, і Мікола паціху выбраўся з салона, стаў, абціраючыся на мыліцы. Стоячы ля машыны, я ўбачыў, як на акне, што выходзіла на двор, адхінулася фіранка і хтосьці выглянуў. А неўзабаве на падворку з'явілася Марыя Васільеўна, мацька Міколы.

— А чаго табе тут трэба? — з ходу атакавала яна Міколу. — Бач ты, падкаціў на машыне...

— А мне нічога не трэба, — толькі і паспеў адказаць Мікола. Выйшаў з хаты Сямён Іванавіч. — Ну, здароў, сын-брадзятка, — з нейкай насмешкай сказаў ён. — Што скажаш?

Але мацька не дала Міколу адказаць бацьку.

— Хіба яму ёсць што сказаць нам? — пачала яна. — Глянё, Сенечка, што ён з сябе зрабіў? Цень адна, а не чалавек. А быў жа уга які хлопец! Во што робіць з людзьмі гэтае зелье...

— Бяда, калі няма галавы на плячах, — працягнуў гаворку Сямён Іванавіч. — Казаў табе, што не сын мне будзеш, калі не паслухаеш. Не паслухаў, як ідзі сабе, адкуль прыйшоў. Але ж трэба было б...

— Нічога не трэба. Ідзі, ідзі, — паддакнула мацька. — Няма тут нічога твайго. І нікому ты не трэба...

Мікола стаў, абціраючыся на мыліцы, і моўчкі слухаў іх. Яны ж змянялі адзін аднаго. Каб і хацеў Мікола што сказаць, дык яны не давалі яму і рота раскрыць.

— Ну, то бывайце, — раптам выціснуў з сябе Мікола, павярнуўся і ступіў да машыны. Я ўзяў мыліцы, адчыніў яму дзверцы і захлопнуў за ім.

Мачыха яшчэ штось гаварыла (праўда, не так гучна, як была ў маладосці) і, сядачучы за руль, я яшчэ пачаў: "Ідзі, ідзі!" І махала рукамі, нібы адганяла ад сябе нячыстую сілу. А Сямён Іванавіч стаў на ранейшым месцы, нават не скрануўшыся, маўчаў. Развярнуўшыся ў двары, я ўбачыў, як Сямён Іванавіч выцірае хусцінкай слёзы. Відаць, нутром адчуў, што апошні раз бачыцца з сынам, і гэтая кароткая сустрэча і такое бізглыздае расстанне данельна развярэдзілі яго душу. Так мне падалося.

І я не памыліўся. У тым жа верасні мы з Сямёнам Іванавічам зусім выпадкова сустрэліся ў горадзе на малым рынку каля вакзала. Ён быў з веласіпедам, балелі ногі, а так ёсць апора і сумку не трэба неслі. Сказаўшы колькі слоў пра жыццё ды здароўе, Сямён Іванавіч цяжка выдыхнуў:

— От з Колям сустрэчы не атрымалася. Думаў, у хаце пасядзім, пагаворым. Марыя, як заўсёды, умяшалася. А я не ўзяў сябе ў рукі...

Апраўданне, хоць і запознае, пачуў я тады ад Сямёна Іванавіча і зразумеў, што Міколаў бацька ўсё-ткі перажывае і не супраць пры новай сустрэчы неяк загладзіць сваю віну перад сынам. А калі яшчэ дзевяццаць паўгодаў? Можна, на юбілей? Пра гэта я нагадаў Сямёну Іванавічу. Якраз праз чатыры месяцы, 13 студзеня 2004 года, старэйшаму Купрэеву павінна было споўніцца 90 гадоў.

— На юбілей абавязкова запрашу сына (у апошні 30 гадоў Сямён Іванавіч не называў Міколу сынам за яго непаслухмянасць і бадзязніцтва — СК). Тады і пагаворым. І цябе, Рыгоравіч, загадаў запрашаю. Хацеў бы дажыць да гэтага дня...

Так, Сямён Іванавіч вельмі хацеў дажыць да свайго юбілею. На жаль, не ўдалося. Не выпала ўжо яму і з сынам пабачыцца, хоць гэтай сустрэчы ён вельмі чакаў. А тым часам Мікола загадаў з тых жа Вярховічаў паслаў бацьку паштоўку, у якой павіншаваў яго з новым, 2004-м годам, і з бліжэйшым юбілеем. Паштоўка прыйшла ў Міхнавічы праз два дні пасля пахавання Сямёна Іванавіча Купрэева.

Што ж здарылася? Расказала пра гэта Марыя Васільеўна, мацька Міколы:

— 25 снежня пачаліся польскія Калмды. Як звычайна, я прыгатавала смачны абед, накрыла стол. Сямён Іванавіч быў у добрым настроі, хоць зранку стогнучы шумляў па хаце. Але хутка супакоіўся. Селі за стол. Як вядзецца здаўна, на стале — паўлітэра. Я сама наліла па стопачцы. Чокнуліся спярша за свята. І толькі Сёня стаў падносіць чарку да губ, як яна раптам выпала з яго рукі. Ён адхінуўся, галава ўпала на стол. Я закрычала. Прыехала "хуткая дамога", але Сямён ужо не дыхаў...

...Калі мы ад'ехалі ад Міхнавіч, Мікола папрасіў спыніць машыну. Якраз справа ля дарогі раслі групы дзічкі, і мы схаваліся ў іх засені. Купрэў прыадчыніў дзверцы, дастаў з кішэнні цыгарэты, запаліў. Я бачыў, як ён хвалюецца, як дрыжаць у яго рукі, а вочы запаланілі слёзы.

"Хай супакоіцца, — думаў. — Чаго лезці ў яго душу? Там і так трывожна. Хай лепш памаўчыць. Памаўчу і я..."

Але маўчанне было нядоўгім. Яго парушыў сам Мікола.

— Паслухай, Слава, — пачаў ён. — Гэта не споведзь і не апраўданне. Гэта паўтарэнне таго, што было. Так, я цяпер зусім хворы чалавек, няўдачнік, валацуга, як казаў бацька. Хто зрабіў мяне такім? Ты, вядома, не задумваўся, хоць, па-мойму, для цябе няма загадак, бо даўно ведаеш і мяне, і маіх бацькоў. На людзях яны добрыя, спагадлівыя, нераўнуначы анёлы, хоць да раны прыкладвай...

Мікола замоўк, выпускаячы пшызы клубы дыму. Позірк яго быў скіраваны ўдалеч, у мінулае. І напраўду, загаварыў ён пра сваё дзіцянства.

— На ўсё жыццё запомніў я тую месячную вераснёўскую ноч, калі на возе ў труне ляжала мая маці, а я стаў побач. Яна ляжала як жывая. З доўгай касой. Прыгожая... мёртва. Я не мог і не магу забыць яе. Калі бацька адрозу ўтаварваў, а пасля змушаў называць мацьку мамай, я альбо плакаў, альбо зашываўся ў куток і маўчаў. Інакш, як мацька, я яе так і не назваў. Сястра Валя тады была яшчэ малой, таму хутка прывыкла і стала мацьку называць мамай. Я не прырэчыў, хай будзе так. Падрасце, сама зразумееш, што да чаго. Так яно і было.

Калі ты чытаў мае "Гульні...", то заўважыў, што бацька і наша мацька жылі не ў добрым ладзе, сварыліся, біліся, а пасля мірыліся. Ім было не да нас, дзіцяй. Круты, наравісты характар у майго бацькі.

А Марыя з маладосці не падавалася яго ўладзе, а пазней і сама над ім уладу займела. Чаму я так гавару? Раскажу табе пра адзін выпадак. Я пра яго мала каму раскаваў. Ведаюць яшчэ сястра Валя і сваякі маёй мамы на Рагачоўшчыне. Дык слухай. Ужо ў дзевятым класе я падумаў аб паступленні ў інстытут. Дый бацька не раз казаў: быць мне настаўнікам, як і ён. Неяк у нядзею, калі бацька з жонкай падаліся ў горад, я рашыў паглядзець сваё паведачанне аб нараджэнні. Знайшоў яго сярод бацькавых дакументаў, прачытаў, адкаў у бок. У другім стосіку былі Валіны метрыкі. Але падаліся яны нашмат навейшымі за мае. Гэта зацікавіла. Я стаў чытаць. У графе "маці" было напісана — Купрэева Марыя Васільеўна. Мяне аж скаланула. З якой такой прычыны мацька стала роднай маці маёй сястры?! Падробка, падман! Я не знаходзіў слоў для свайго гневу і абурэння. Каб у той час побач быў бацька, я не ведаю, як бы я сябе паводзіў. Мабыць, сарваўся б і нагубіў. Але бацька з мацькай з'явіліся толькі пад вечар. Я ўжо астыў, спакойна падшоўшы да бацькі, паказаў Валіны метрыкі і спытаў: "Чаму ж сястрыну маму падмянілі?" Бацька, пэўна, не чакаў ад мяне такога "адкрыцця". У адзін момант яго губы затрасаліся, твар пачырванеў. Ён адрозу не знайшоў, што сказаць, а пасля ажно зайшоўся ад крыку:

"Какое твое сраное дело влезать в документы?! Какое ты имеешь право?!" І пайшло, і паехала. Пачуўшы гвалт, прыбегла мацька. Даведаўшыся, чаму яе Сенечка сварыцца на сына, і сама "завялася". Я выскачыў з хаты, як апараны, і ў тую ноч дамоў не прыйшоў, заначаваў у свайго аднакласніка. Ды мяне ніхто і не шукаў...

Мікола трохі памаўчаў, запаліў чарговую едкую "астру". Расказваючы пра набаледае, вядома, хваляваўся, перажываў. Пазней, калі я рыхтаваў нататкі пра яго жыццё і творчасць, мне патрапіў у рукі спытак з запісамі Міколавага бацькі. Я зразумеў, як сур'ёзна ўспрынялі на Рагачоўшчыне родныя Галіны, маці Міколы, вестку, што іх сваячка Валя, Галіна дачка, запісана на мацьку.

"Николай у Вали обозвал сверностями Марию и сказал — в Викове ей повыкальвают глаза". Гэты запіс датуецца 5 чэрвеня 1983 года. Супакоіўшыся, Мікола сказаў:

— Прабач, што адабраў у цябе столькі часу. Але гэта я павінен быў раскаваць. Ты добрай душы чалавек і мяне разумееш. Паўтаруся, майго бацьку і мацьку цікавіла найперш уласнае жыццё. А мы, дзеці, раслі, як дзічкі. Магчыма, таму і фінал такі... А цяпер, Слава, мне на вакзал пара, цягнік мой хутка...

Да прыходу электрычкі на Брэст заставалася менш гадзіны. Мы сядзелі на лаўцы каля вакзала. Перад тым я заскочыў у кіёск, прынесі ў пакеце пячэнне, цукеркі, цыгарэты, бутэльку "Дварцовай". А наастанку спытаў у Міколы пра новую прозу, пра якую ён намікам пісаў сваёй сястры Валі.

— Галава з вясны гэтым занята, — уздыхнуў Мікола. І мне падалося, што яму цяжка гаварыць. Але пытанне было зададзена, і Купрэў мулка выцігваў з сябе словы: — Задумак многа. Я не ўсё раскаваў пра сябе, пра родных, знаёмых, толькі невялікую частку. Чаго варта толькі адна вандроўка з Івацвічаў да Пінска праз Целяханы, а пасля да Лунінца? Або паездкі да цёткі ў Растоў, на Рагачоўшчыну? Нічога я не раскаваў пра жыццё ў Міхнавічах, пра вучобу ў Івацвічах, пра "жыццё в изгнании", калі я напісаў пісьмо Хрушчову. А рэштам скажу вось што: мару накрэмзаць яшчэ адну больш романтичную і лірычную аповесць, чым "Лісты з млына". З чаго пачну — не ведаю. І ці пачну — таксама невядома. Сам бачыш, які я. Зусім нездалышчы. Хаця, як ні дзіўна, на галаву не скарджуся...

Тым часам падшыла электрычка. Я дапамог Міколу забрацца ў тамбур, падаў пакет з прывітаннем, някавата і спешна сунуў у яго працягнутую для развітання руку "чырвонец"...

— Бывай, Слава. Дзякуй за ўсё, — ён паківаў мне спярша галавой, а пасля памахаў правай рукой...

— Добрай дарогі, дзужа!

На вялікі жаль, гэта была мая апошняя сустрэча з Міколам Купрэевым.

Святаслаў КАЖАДУБ

Беларускае літаратурнае аб'яднанне (БЛА, з 1962 года — з метафарычнай назваю "Белавежа") было паклікана да жыцця 8 чэрвеня 1958 года ў Беластоку, пры рэдакцыі тыднёвіка "Ніва", з ініцыятывы яго галоўнага рэдактара Георгія Валкавыцкага.

У арганізацыйным сходзе прынялі ўдзел Яша Бурш (Янка Анісэровіч), Уладзімір Гайдук, Пётр Ластаўка, Марыян Пецюкевіч, Вінцук Склубоўскі, Ян Чыквін, Дзмітры Шатыловіч, Віктар Швед, Сакрат Яновіч — прадстаўнікі ажно трох пакаленняў. На пачатку 60-х гадоў далучыліся да іх іншыя, яшчэ больш рассоўваючы пакаленевыя "нажніцы": Дзядзька з Лепля (Антон Васілеўскі), Мікола Базылюк (Мікола Дварэцкі), Уладзімір Дарашкевіч, Аляксандр Свісёк (Аляксандр Батура), Аляксандр Барскі (Аляксандр Баршчэўскі), Васіль Баршчэўскі, Сымон Раманчук, Леапольд Танкевіч, Ігар і Анатоль Хлябічы, браты Янка і Яўген Блізнікі, Віктар Рудчык, Лявон Майсеюк, Мікола Лобач, Уладзімір Паўлючук, Янка Целушэцкі і іншыя.

Першым старшынёй выбралі Г. Валкавыцкага (1958 — 1960, потым 1980 — 1982). У 1960 годзе старшынёй аб'яднання абраны Аляксандр Барскі. "Белавежу" ўключаюць у структуру Галоўнай управы Беларускага грамадска-культурнага таварыства (БГКТ) у якасці яго асветніцкай часткі і падпарадкоўваюць свайму статусу. У канцы 1989 года (старшынёй абраны Ян Чыквін) літаратурнае аб'яднанне выходзіць са складу БГКТ і ў 1990 годзе рэгіструецца як юрыдычна самастойная арганізацыя.

На працягу 50-гадовай гісторыі "Белавежы" аб сваіх творчых магчымасцях заявіла звыш паўтары сотні аўтараў, надаючы беларускаму літаратурнаму руху ў Польшчы размах і жывы грамадска-нацыянальны і культурны ўздым — найперш на Беларэчыне. З гэтай вялікай групы з цягам часу выдзелілася 20 — 25 аўтараў, найбольш таленавітых і плённых. Арыгінальнымі мастацка-эстэтычнымі знаходкамі характарызуецца творы Васіля Петручэка, Алены Анішэўскай, Віктара Стахвока, Жэні Мартынюк, Уладзіміра Саўчука, Дзмітрыя Шатыловіча, Зоі Сачко,

Вядучы рубрыкі — доктар філалагічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Адам МАЛЬДЗІС.

Выпуск 8.

Беластоцкай «Белавежы» — паўстагоддзя

Юркі Буйніока. Ярчай адметнай творчай індывідуальнасцю пазначаны кнігі прозы і паэзіі Міхася Андрасюка, Міколы Гаідука, Янкі Жамойціна, Сакрата Яновіча, Георгія Валкавыцкага, Алясы Барскага, Віктара Шведа, Юркі Геніюша, Міхася Шаховіча, Уладзіміра Гаідука, Галіны Тварановіч, Юрыя Баены, Міры Лукшы, Надзеі Артымовіч і іншых.

На рахунку белавежцаў — звыш 200 кніг паэзіі, прозы, перакладаў, нарысаў, эсэістыкі, навуковых даследаванняў, бібліяграфічных інфармацый. Сябры БЛА друкавалі свае творы на "Літаратурнай старонцы" ў "Ніве" (у 1958 — 1998 выйшла 460 вышукі), у "Беларускіх календарых", літаратурных альманахах ("Рунь", 1959; "Мой родны кут",

1963; "Белавежа" — № 1, 1965; № 2, 1971; № 3, 1980; № 4, 1989; "Літаратурная Беласточчына" — Мінск 1973; "Гасцінец", 1992; "Мае песні табе дару", 1993), з 1990 года — у "Бібліятэцы БЛА <Белавежа>" і пачынаючы з 1998 года у штогодніку "Тэрмапілы".

На працягу мінулых гадоў зрэдку творы белавежцаў з'яўляліся на старонках мінскіх часопісаў ды ў заходнееўрапейскім друку. Іх проза і паэзія друкавалася ў перакладзе ва ўсіх важнейшых польскіх літаратурных мясячніках. У перакладзе на польскую мову выхадзілі і кнігі — у першую чаргу С. Яновіча, Я. Чыквіна, Н. Артымовіч. Пасобныя паэтычныя і празаічныя творы белавежцаў перакладзе-

ны на англійскую, італьянскую, нямецкую, сербахарвацкую, рускую, украінскую мовы. Ужо ў 60-х гадах сябрамі Саюза польскіх пісьменнікаў сталі А. Барскі, С. Яновіч, Я. Чыквін, крыху пазней — В. Швед, Н. Артымовіч, М. Шаховіч, М. Гаідук, З. Сачко, В. Петручук, Дз. Шатыловіч.

Шматжанравая творчасць белавежцаў, станаўленне іх творчых індывідуальнасцей, значэнне і роля беларускага літаратурнага руху ў Польшчы — ужо з 80-х гадоў XX стагоддзя з'яўляюцца сталымі тэмамі ўніверсітэцкіх лекцый у Польшчы і Беларусі, дыпломных і навуковых прац, дысертацый. Змястоўныя артыкулы пра белавежцаў змешчаны ў польскіх, беларускіх і англамоўных энцыклапедыях, літаратурна-навуковых слоўніках і бібліяграфічных даведніках.

Можна сказаць, што на сённяшні дзень белавежцы маюць своеасаблівую усёахоплную трылогію ("Беларускія пісьменнікі Польшчы. Другая палова XX стагоддзя", Мінск 2000; "Беларускае літаратурнае аб'яднанне Белавежа 1958—2003 у фатаграфіі, Беласток 2003; "Шлях па прамой часу. Да гісторыі беларускай літаратуры Польшчы. 1958—2008 гг.", Беласток 2008), якая дае магчымасць шматмернага асэнсавання пройдзенага аб'яднаннем пяцідзясяцігадовага шляху.

На здымку: літаратурная група "Белавежа". У першым радзе (злева направа) Ян Чыквін, Віктар Швед, Аляксандр Барскі, Ян Зенюк, Аляксандр Свісёк, Сакрат Яновіч; у другім радзе: Юрка Геніюш, Ян Целушэцкі, Сяргей Сац, Яша Бурш, Уладзімір Дваракіўскі і Віктар Рудчык. 1970 год.

У імкненні да эпікі

Дзмітры Шатыловіч нарадзіўся 8 лістапада 1926 года ў пасёлку Чаромха на Беларэчыне ў сялянскай сям'і.

У 1932 — 1939 гадах будучы паэт вучыўся ў Чаромхаўскай пачатковай школе, затым быў вучнем беларускай гімназіі, а ў 1946 — 1948 гадах — польскага ліцэя ў Белску Падляскім. Пасля паступіў у Ленінградскі электратэхнічны інстытут, пасляхова яго закончыў, працаваў інжынерам у Варшаўскім бюро праектаў гідрэлектрастанцый, затым да выхаду на пенсію — у Варшаўскім Бюро энергетычных праектаў (1955 — 1989). Па камандзіроўцы быў на будоўлі электрастанцый у Тузле (Югаславія, 1973 — 1974) і на будаўніцтве цэплагцэнтраў ў Бакара (Індыя, 1986 — 1988).

Дз. Шатыловіч дэбютаваў у 1958 годзе вершам у "Ніве". Друкаваў свае творы ў літаратурных альманахах белавежцаў, Беларускіх календарых, "Тэрмапілах". Аўтар зборнікаў вершаў: "Эцюды падарожжа" (Бельск Падляскі, 1991), "Маё Падляшша" (Бельск Падляскі, 1993), "Хвалі часу" (Беласток, 2000), "Вясёлка над імпульсам" (Беласток, 2004), "Струмені лёсу" (Беласток, 2005), "Асеннія промні" (Беласток, 2006), "Янтарныя віры" (Беласток, 2007), "Гронкі надзеі" (Беласток, 2008). На польскай мове выйшла паэтычная кніга "Rezonanse ramieści" (Беласток, 2006). Член Саюза польскіх пісьменнікаў.

Паэтычная творчасць Дз. Шатыловіча па сваёй форме пераказу на блізкаецца да вершаваных эпічных жанраў. Характэрнай яе рысай з'яўляецца апісальнасць, сюжэтнасць, прысутнасць "вока турыста", якое рэгіструе ў памяці дзівоснасць "чужога", або нават і свайго, даўно мінулага. У вершах выразна выяўляюцца тры тэматычныя пласты: роднае, бачанае рэспектыўна; юнацкія альбомныя вершы аб каханні; экзотыка чужых краёў (архітэктура, музей, іншыя турыстычныя еўрапейскія помнікі культуры).

Спагадлівасць чалавечаму болю

Жэня (Яўгенія) Мартынюк прыйшла на свет 18 верасня 1956 года ў вёсцы Зубава Бельскага павета на Беларэчыне ў сялянскай сям'і.

Паэтэса скончыла ў роднай вёсцы пачатковую школу, вучылася ў Бельскім эканамічным ліцэі. Набыўшы прафесію рэфэрэнта, з 1979 года працуе па сваёй спецыяльнасці ў Энергетычным прадпрыемстве Бельска Падляскага.

Дэбютавала Ж. Мартынюк у 1989 годзе вершам на старонках "Нівы". Друкавала свае творы ў літаратурных альманахах белавежцаў, "Тэрмапілах". Аўтар паэтычных зборнікаў: "На парозе" (Беласток, 1999), "Белы гарлачык" (Беласток, 2004).

Лірычным вершам Ж. Мартынюк характэрна мікраструктурнасць і мікракампазіцыйнасць, праз якую, аднак, прасвечвае драматычны вопыт з аднаго боку, а з другога — пшчотны перажыванні даверлівай жанчыны. Ім уласцівы спагадлівасць, суперажыванне чалавечаму болю. Жыццёвыя сілы лірычнай герані дае еднасць з малой Айчынай.

Паласу падрыхтаваў Ян Чыквін, старшыня Беларускага літаратурнага аб'яднання "Белавежа", прафесар Інстытута ўсходнеславянскай філалогіі Універсітэта ў Беластоку.

Заснавальнік «Нівы» і «Белавежы»

Георгій Валкавыцкі нарадзіўся 13 сакавіка 1923 года ў Белавежы на Беларэчыне. Закончыўшы пачатковую школу і рамеснае вучылішча, Г. Валкавыцкі да вайны і ў час акупацыі працаваў рабочым у Заходне-Беларускім лесапараклававальным падрэгіёне, затым на тартаку (Белавежа), а потым прымусова — на фабрыцы вагонаў (Кенігсберг). Закончыў Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве (1954). Заснавальнік і рэдактар штогодніка "Ніва" (люты 1956 — 1987) і Беларускага літаратурнага аб'яднання, першы яго старшыня (1958 — 1960, 1980 — 1982). Як перакладчык Г. Валкавыцкі дэбютаваў падчас вучобы ў Літаратурным інстытуце. Перакладаў на польскую мову вершы рускіх, беларускіх і украінскіх паэтаў. Для "Нівы" перакладаў савецкіх і польскіх аўтараў. Спрабаваў пісаць па-польску прозу. Свае творы пад псеўданімамі Юрка Зубрыцкі, Сідар Макацёр друкаваў у "Ніве", Беларускіх календарых, літаратурных альманахах белавежцаў. Аўтар выдзеных у Беластоку зборнікаў лірыкі "Рознагоддзе" (1989), "Міжчасце" (2003) і кніжкі сатырычных вершаў "Макацэтры" (1997). Апублікаваў празаічныя творы: "Віры. Нататкі рэдактара" (1991), "Белая вязь" (1998), "У каменным крузе" (2000), "Ашчэпкі" (2002). Рэдактар і складальнік літаратурных альманахаў "Рунь" (1959), "Літаратурная Беласточчына" (1973), "Белавежа. № 4" (1989), "Гасцінец" (1992), "Свякіні" (2000), "Букет Белавежжа" (2001), "Панароўе" (2003) і некаторых Беларускіх календароў.

Празаічныя творы Г. Валкавыцкага напісаны ў аўтабіяграфічным жанры, прычым перавага аддаецца не сваім перажыванням, а "бачанаму", "пачутаму", "сустрэтам" ім на сваім жыццёвым шляху. Зыходзячы з шырокавядомай грамадска-палітычнай і культурна-нацыянальнай дзейнасці аўтара, кнігі яго з'яўляюцца своеасаблівым мастацка аформленым дакументам эпохі, хронікай станаўлення і развіцця ў 50—80-х гадах на Беларэчыне беларускага грамадска-культурнага і літаратурнага жыцця. У лірычных і сатырычных вершах свае адносіны да "духу" часу і яго разуменне паэт выказвае з вышынні умудронага гадамі скептыка і паблажлівага іраніста.

Вернасць Беларусі, Польшчы і Сербіі

Дата і месца нараджэння **Галіны Тварановіч** (Сеўрук) — 17 лютага 1955 года, пасёлак Дараганова Магілёўскай вобласці.

Будучая даследчыца вучылася ў Дараганавскай сярэдняй школе, на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аспірантка Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР (1980 — 1983), навуковы супрацоўнік таго ж Інстытута (1983 — 1999). Стыпендыятка Фонду Іва Андрыча ў Бялградзе (1990). Абараніла кандыдацкую і доктарскую дысертацыі. З 1999 года працуе на філалагічным факультэце ўніверсітэта ў Беластоку, яго прафесар. З 2001 года рэдагуе навуковы часопіс Інстытута ўсходнеславянскай філалогіі названага ўніверсітэта "Studia Wschodniosłowiańskie".

Г. Тварановіч — аўтар літаратурна-навуковых прац, прысвечаных узаемазвязям беларускай і паўднёваславянскіх літаратур. У Мінску выйшлі яе кнігі: "Нравственный мир героя: Белорусская и югославская военная проза 60 — 70-х гг." (1986), "Пакутаю здабыты мир. Тыпалогія характару ў беларускай і славянскай прозе" (1991), "Беларуская літаратура: Паўднёваславянскі кантэкст (адзінства генезісу, тыпаў літаратур, характар узаемазвязяў)"

(1996); у Беластоку — "Пад небам Айчыны. Літаратурна-крытычныя артыкулы" (2005). Пад яе рэдакцыяй ва ўніверсітэцкім выдавецтве з'явілася, упершыню ў Польшчы, "Старабеларуская літаратура XI—XVIII стст. Хрэстаматыя" (2004). Сааўтар перакладу на беларускую мову "Запісак янычара" Канстанціна Міхайловіча (2008 г.).

Г. Тварановіч піша таксама вершы, перакладае з сербскай і польскай моў. Аўтар паэтычных зборнікаў: "Ускраек тысячагоддзя" (Мінск, 1996), "Вера-сы Дараганова" (Мінск, 2000), "Чацвёртая стража" (Беласток, 2004), на польскай мове — "W nieba utulenie" (Беласток, 1996).

Паэтычныя творы Г. Тварановіч па сваім ідэйным пафасе і светаразуменню належаць да духоўнай лірыкі. Асноўнымі маральнымі і эстэтычнымі крытэрыямі гэтага свету для паэтэсы з'яўляюцца асабова зразуметая хрысціянскія вартасці ды катэгорыі — найперш такія, як абуджаная да жыцця душа, змірэненне, скруха, пакора, самаўзрастанне ў духу, святое, боскае, свяшчэннае адчуванне жыцця, прыроды, багаслаўнага парадку рэчаў праз любоў да Божага свету. Вершы адлюстроўваюць рэлігійна-інтэлектуальнае паглыбленне ва ўнутраны бясконцы палёт чалавечага духу. Яны з'яўляюцца шчырай гісторыяй пра набывтую самастойна глыбока асабістую хрысціянскую рэлігійнасць

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прызы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3567

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
25.06.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ — 3321

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

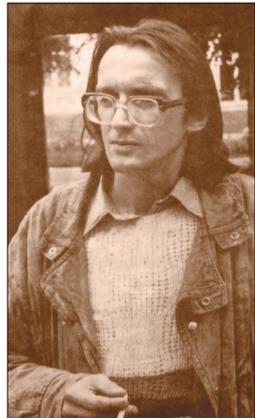
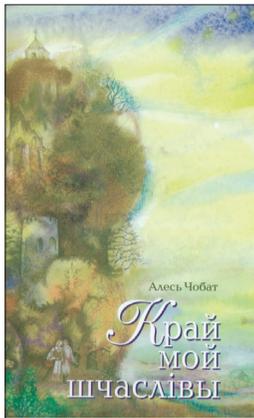
9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

9 770024 468001 0 8026

Алесь ЧОБАТ. нарадзіўся ў 1959 годзе ў мястэчку Скідзель на Гродзеншчыне. Скончыў Беларускі тэхналагічны інстытут у Мінску ў 1981 годзе. Працаваў інжынерам-канструктарам у Гродне. Аўтар паэтычных кніг "Год" (1992), "Новая Галілея" (1995), "Ты не самотны..." (1997), "Тутэйшая сага" (2000), кніг гісторыка-аналітычных эсэ "Зямля святога Лукі" (польскае пераклад, 2003) і "Легады пра чатырох мушкетэраў" (2004). Перакладае паэзію Яна Паўла II, Чэслава Мілаша і Іосіфа Бродскага. Цяпер жыве ў Скідзель. Нядаўна выйшаў яго новы зборнік паэзіі **"КРАЙ МОЙ ШЧАСЛІВЫ"**: кніга тысячы радкоў для дзяцей і для бацькоў (Мінск, 2008, выд-ва "Про Хрысто", рэдактар Д. Бічэль, 200 ас., 72 стар.)

"Якую правільнасць можна шукаць у паэмаў? Усе яны трохі шалёныя. Таму пісанне вершаў — гэта збаўленне ад вар'яцтва."

Іна ЛІСНЯНСКАЯ

Той, хто ведае Алесь Чобата як паэта, напэўна, будзе трохі здзіўлены, калі не расчараваны, прачытаўшы гэты чарговы зборнік яго вершаў. Чобат ад пачатку сваёй творчасці быў дастаткова натуралістычным і адцягнена метафарычным. Вобразныя асацыяцыі яго заўжды трымаліся за тэкст, як шызы туман за кусты на прылесным золку — за ім прасвечваліся ці прыхоўваліся таямнічныя рэчы рознага характару і паходжання. Шчырасць голасу і няпэўнасць, а падчас, і няўпэўненасць рытмічнага націску набліжалі яго паэтычнае маўленне-выдыханне ад інтымнага да бяседнага. У той жа час амаль кожны яго верш быў дастаткова саркастычны і пратэстны. Не тое што вершы пісаліся на злобу дня, але, працягваючы думку газетным штампам, можна сказаць яны насілі ў сабе праяву тагачасных грамадскіх праблем. Яго колішнія помныя нізкі вершаў у "ЛіМе" зачароўвалі і прыцягвалі адраджэнскую аўдыторыю прыхільнікаў нацыянальнага краснага пісьменства. Ды і першы вершаваны зборнік "Год" не прайшоў незаўважаны. Сам паэт тады быў на ўздыме, і як чалавек, і як творца. Ну вось хоць бы некалькі радкоў, напісаных на самым пачатку 1990-х:

*Звар'яцею ад роднага краю!
Тут замаюць любое скрыдло,
і прабачаць, і прымуць да раю —
абы толькі ўсё ціха было.
Шчодрасць наша мацней за ўсе звычкі!
Тут астатняе ў душах святло
агдадуць,
прагадуць
і пазычаць —
абы толькі ўсё ціха было.*

І ўсё, як кажуць, ішло б у яго жыцці сваім ходам, каб не паласа ўнутранага псіхалагічнага надлому, звязаная са зменай палітычных працэсаў у беларускім грамадстве... Негатыў быў "засвечаны", таму паэзія атрымаўся дарэшткі сапсаваным... Трэба было шукаць нішу для залівання ранаў і выпельвання новых захадаў для барацьбы за свае ўнутраныя перакананні і духоўныя ідэалы. Праз многае трэба было пераступіць, са шмат чым пагадзіцца альбо пайсці на кампраміс. Не даць сябе змыць хваляй адліву, але і не быць знесеным прылівам. Стаць паміж і заставацца сабой, высоўваючы ўласнае бачанне свету і беларускай сітуацыі ў гэтым свеце. І ў яго гэта, можна сказаць, амаль атрымалася, хоць ні аднаму з супрацьлеглых бакоў літаратурна-грамадскіх барыкад яго пазіцыя, грамадскія і творчыя паводзіны не падабаліся. Нажыць апанентаў і ворагаў не так страшна, як страціць саюзнікаў і сяброў. Але ён годна пераадолеў і гэты душэўны катаклізм. Засталіся адзіна верныя — і гэта затуляла, зберагала і ратавала яго жыццё дзеля паэзіі. Артыкулы, якія ён пачаў пісаць і дзеля справы і дзеля хлеба надзённага, напершапачатку давалі пэўны стымул для творчасці. Пасля ўнутранай эміграцыі прыйшла і ўнутраная рэабілітацыя. Але душа, як тая мышка з купрэўскага верша, упарта падкопвала гару нацыянальнай самасядомасці і самасцвярджэння. Метафара была праўдзівай рэчаіснага. Тэма лёсу Максіма Багдановіча ішла паралельна ўласнай жыццёвай лініі.

*Так моцна пакахаў яе здалёку,
так часта ў снах прыходзіла яна,
гаіла боль, лячыла адзіноту
і клікала насустрач, як вясна.
.....
Не цяжка жыць і паміраць, мой браце!
Але за што, за што ляцець на шкло
і да канца згарэць —
.....
і ўсё ж не здрадзіць,
не здрадзіць той, каторай не было?!*

Паступова гістарычная тэматыка і рэлігійныя матывы ўсталявалі лад і гармонію ў душы апальнага і апантаннага паэта. А пера-

клады з Іосіфа Бродскага, Чэслава Мілаша і Караля Вайтылы (Яна Паўла II) асвечвалі і ўздымалі яго дух. Заўважце, на якія адметныя і безаганныя постаці сусветнай літаратуры, уключна з М. Багдановічам, ён абаліраецца! І гэта, безумоўна, робіць больш глыбокай і прасветленай натуру самога паэта. Был, вядома, апроч літаратурнай вучобы ў гэтых творцаў, і перайманні, і наследаванні. Вось, да прыкладу, яго пераклад верша І. Бродскага "Герб" з вядомага цыкла "Літоўскі дывертысмент":

*Забіўшы цмока, святы Юры
імчыць без здзівы скрозь віхуры
ад алегорый — толькі меч
і конь пры ім. З іх дапамогай
паскуду чорную дарогай
з мяжы літоўскай гоніць прэч.*

Дык у новым зборніку А. Чобата гэтыя героі ўзнікаюць у некалькіх вершах, прычым аднатэмнага характару ("Пад якім голым небам", "Слаўка і Цмок", "Бераг"), у двух пры гэтым, нібы знятымі пад капірку, канцоўкамі:

*там дзе хрэн зацвітае
вёска вечна чакае
і ляціць белы конь —
як святы Юры ў госці да Цмока*

Якое праламленне сітуацыі з аднымі і тымі ж тыпажамі адбываецца ў Бродскага і Чобата! Агулам, трэба сказаць, што Бродскі і Мілаш зрабілі вялікі ўплыў на фарміраванне, стылістычную, і на ідэйную структуру творчасці Алесь Чобата. Асабліва адчувальным стаў духоўны покліч і рэлігійны пасыл у ягоных творах апошняга часу. Гэта надало яго творам грунтоўнай важкасці, не пазбаўляючы пры гэтым арганічнай натуральнасці і суровай палемічнай іроніі. А. Чобат па вялікім рахунку пакутны лірык, таму ён змушаны перакладаць і ўводзіць у міфалагічна-рэлігійны і гістарычна-грамадскі кантэкст сваё, незапатрабаванае сёння, творчае жыццё з толькі яму вядомымі вычываннямі... Уласна для мяне, ён адзін з катэгорыі нашых выклітых паэтаў (М. Купрэў, В. Гадулька, А. Сыс). Як ні дзіўна, менавіта і найперш у іх творах можна яшчэ натрапіць на непадробны аптымізм, няхай сабе і ў грамадскай форме, адзін з рэфрэнаў якога і даў назву ўсяму зборніку паэта А. Чобата:

*Буду жывы,
то яшчэ пастараюся ўбачыць
іншым наш свет,
у якім жывуць людзі іначай,
і яшчэ ўбачыць,
няхай невядома калі,
Край мой шчаслівы,
якога няма на зямлі.*

Што тычыцца філасофіі, то яна найперш сыходзіць ад Ч. Мілаша. Урэшце цікава пачытаць як сам А. Чобат выказваецца наконт сваіх настаўнікаў і папярэднікаў: "Іосіф Бродскі быў апошнім паэтам XX стагоддзя. Застаецца яшчэ Чэслаў Мілаш, яго таварыш і брат, але Мілаш больш эсэіст і філосаф, яго форма традыцыйная для еўрапейскай паэзіі; Бродскі ж некім чынам спалучыў рускую расцягнутую лексіку і шалёны англійскі тэмпл, і гэтае спалучэнне прыціскае і ашаламляе, трасе чалавека. Гэта і не вершы і не эсэ, гэты жанр увогуле цяжка вызначыць. (...) Не было ніводнага евангеліста паэзіі — у прамым, а не ва ўскосным значэнні гэтай прафесіі. Іосіф Бродскі першы. Як разменная манета, сталі многія яго радкі аграду пасля смерці, кожны правінцыйны рэдактар лез на мароз са скуры, каб "образованность свою показать", і перадрукоўвалі адзін другога старо-перастарое, школьна-хрэстаматыйнае "Я входил вместо диконого зверя в клетку..." Гэта эсэістычная аўтабіяграфія. Не больш. У мяне ж холад у пазванках, бо я толькі цяпер разумею, што я нарабіў — я асмеліўся без яго газолу перапісаць па-беларуску евангеліста Іосіфа."

Як бачым з цытаты, нейкім чынам (хай сабе і празрыста-прабачальным), але А. Чобат паказвае і на сваю евангельскую скіра-

ванасць у творчасці. Аднак уласны жыццёвы вырак, як ланцуг, не адпускае яго, кажучы словамі А. Разанава, далей за сваю даўжыню. Магчыма, спадзеючыся на сваю "скідзельскую восень", паэт з'язджае на бацькаўшчыну, найдалей ад гарадскога грамадскага граю (хоць тут меў вызначальнае месца і момант змушанасці)... Адзінота і смутак леаць, аднак, не вяртаюць яму былой духоўнай і фізічнай сілы. Пачынаецца нэндза, пошук віны і ўласнай вінаватасці... Яшчэ ў зборніку "Новая Галілея" ён пісаў:

*Бераг мой апусцеў.
Толькі восень і дым.
Жыць збіраўся калісь
хіба духам святым —
ах, дзівак, наіўняк, галадранец...
Так і будзе круціцца раскручаны вір,
па сабе пакідаць толькі попел і вір
і тупой безнадзейнасцю раниць...*

У ціхім цукровым мястэчку Скідзель жыў ён цяпер з Чорнай Слаўкай і двума яе мяккімі коцікамі — Сашам і Кацяй... Наколькі ж трэба быць адвергнутым гэтым светам, адзінокім і загнаным у кут, каб прысвятціць па вялікім рахунку, цэлы зборнік вершаў цэлым жыццёвым істотам, якія змяняюць паэту ўсё існае іншае, але чужое і халоднае...

*пакуль сонца то гасне то коціцца
небам роўным чароўнага шкла
сцеражы мяне Чорная Слаўка
і два твае коцікі
два маленькіх дабра
двое дзетак тваіх супраць зла*

Ну, нехта скажа, запечная правінцыйная філасофія! Як бы не так. Філасофія насамрэч глыбокая. Вядома, прасцей сказаць, да прыкладу, што мяне няма, пазначыўшы гэтым нейкі своеасаблівы сімвал уласнай творчасці. А ты воль паспрабуй падаць свой утраплены бажавольны голас з гэтай самай немасці... акажыся, што ты ёсць, хочаш быць і застацца... Цікавую думку я вычытаў у мінулагаднім апаведзе А. Чобата "Ксёндз Боска і Віктор Гюго", што быў выдрукаваны ў часопісе "Наша вера": "І Слова было ад Бога, і Словам быў Бог", — закончыў Гюго без свае звычай іроніі. Бо іранізаваць над Богам вялікі майстар слова можа дазволіць, але іранізаваць над Словам не выпала, іначай кім бы ён быў..." Гэта і сам Чобат, выбачаючы перад аўтарам, моліцца Небу заціснуты ў зямной расколіне паміж Богам і словам. Хто чытаў Мілашаў "Скуты разум", той, пэўна, дойдзе і да апалагетыкі А. Чобата.

*Прабачце нам, хто за намі.
Не біце ў нас перунамі.
Мы спаленыя ў марозы.
Прабачце мне, хто за мною,
Не лёг я сцежкай зямною —
але не заняў дарогі.*

Бо ж відавочна, што творчаму чалавеку з мастацкім мысленнем немагчыма нарадзіцца і жыць у краі шчаслівым, нібыта Адаму, надкусіўшаму плод з дрэва пазнання ў Эдэме, — каб тут жа апынуцца апальным і быць выгнаным з таго райскага шчаслівага месца... Творца — няшчасны па вызначэнні, але прарок па прызнанні. І хоць ён не Бог, ды словы яго ад Бога. Не яму, але ім накіравана жыць...

*На ўсіх разумных простае адно —
зямля і неба, вышыня і дно.
За днямі дні ляцяць, як на экран —
агонь і вецер, попел і туман.
Тут па сабе пакінуў Божа Сын
след на вадзе, як босых ног спамін.
.....
Ты прапагзеш, а свет не прапагзе
ні ў часе, ні ў зямлі, ні на вадзе.
Кругом і потым будзе вечны свет,
калі ты быў і свой пакінуў след...*

Алесь Чобат спрабуе такі след пакінуць...